
WELLCOME
HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

ANDR. OTTOM. GOELICKE,
MEDICINAE DOCTORIS INQUE REGIA VIADRINA PROFESSORIS PUBLICI ORDINARII NEC NON PHYSICI PROVINCIALIS,

INTRODUCTIO IN HISTORIAM LITTERARIAM SCRIPTORUM, QUI INSTITUTIONES MEDICINAE seu PARTEM EJUS ELEMENTAREM SCRIPTIS SUIS ILLUSTRARE CORDI HABUERUNT.

FRANCOFURTI ad VIADRUM,
apud JOH. GODOFREDUM CONRADI,
1735.

INTRODUCTIO IN HISTORIAM LITTERARIAM SCRIPTORUM, QUI INSTITUTIONES MEDICINAE SCRIPTIS SUIS ILLUSTRARUNT.

§. I.

Recte omnino ac sapienter *Introductione in universam artem medicam* Cap. I. §. I. scripsit *Hermannus Conringius*, ingens quondam *Academiae Juliae* decus atque ornamentum; Philiatrum duo, priusquam studium ipsum adgrediatur, adferre secum oportere, nempe tum magistrorum, qui scientiam illam excoluerunt, tum etiam ipsius artis προπαιδείας justam adcuratamque cognitionem. Quanquam autem de iis, quae de studio medicinae propaedevtico in scholis communiter traduntur, v. g. de existentia artis ejusque essentia seu constitutione, de origine, definitione, divisione, subjecto, objecto, fine, antiquitate, utilitate, necessitate, sectis variis & auctore medicinae &c. dubitari haud injuria posset, num tantae, quantae vulgo praedicantur, utilitatis atque necessitatis existant: Extra omnem tamen dubitationis aleam positum est, notitia Auctorum, qui scriptis suis scientiam medicam illustrarunt, carere Philiatrum non posse: Quia alias vagabundus oberrabit, &, quos vel imitetur vel fugiat, profundissime ignorabit. Idcirco, ne qua in re Philiatris nostris deesse videamur, operam dabimus, ut singulos, qui rudimenta artis exposuerunt, uno quasi obtutu

ipsis exhibeamus, quidve de illis sentiendum sit, candide simul tamen libere edisseramus. Facimus id eo lubentius, quo magis officii ratio id à nobis expostulat, cum praeter alias artis partes, *institutionum professio* nobis sit demandata.

§. II.

Multae vero dubitandi rationes sunt, num ante *Hippocratis* tempora repertus quisquam fuerit, qui tyrocinia medicinae tradiderit: Quia in artis formam ea tempestate nondum redacta erat. Imo ne ipse quidem *Hippocrates* adcurate & tanquam ex professo hoc negotium ita prosequutus est, ut in una quasi atque continua serie omnia ea, quae ad εἰσαγωγικα, φυσιολογικα, παθολογικα, ὑγιεινα, σημειωτικα & θεραπευτικα ab *Institutionum medicarum* scriptoribus referri hodie solent, in operibus ejus legantur; Quanquam tales consarcinari inde haud difficulter posse, persuasissimum mihi sit.

§. III.

Cujus rei periculum si cui facere allubescat, ipsum tantum fontem consulat necesse est. Ita enim Isagogica seu τεχνικα in libris, *Hippocrati* ab *Erotiano*, definitionum *Hippocraticarum* Auctore maximam partem vindicatis, nimirum de *arte*, *lege*, *prisca medicina*, de *medico*, *decenti ornatu* & *praeceptionibus* facile reperiet. *Physiologica* ejusdem in libris de *natura hominis* & *genitura*, de *natura pueri*, de *carnibus*, *partu septimestri* & *octimestri, de corde, glandulis, natura ossium &c.* *Pathologica* vero in libro *de locis in homine*, de *morbis*, de *affectionibus*, de *virginum affectibus*, de *natura muliebri*, de *superfoetatione, dentitione* & *morbis mulierum* occurrunt. Et sicuti, quae ad *hygieinen* & *diaeteticen* spectant in libro *de aëre, locis & aquis*, de *flatibus*, de *salubri victus ratione privatorum*, de *alimento*, de *liquidorum usu*, de *victus ratione sanorum*, de *insomniis* & in libro *de diaeta in morbis acutis* leguntur: Ita *semeiotica* in libris de *judicationibus* & *diebus judicatoriis*, *prognostico, praedictionibus, Coäcis praenotionibus*, & libro de *humoribus* deprehenduntur. *Therapevtica* vero liber *Hippocratis* de *morbo*

sacro, de *medicamentis purgantibus*, de *venaesectione &c.* subministrat.

§. IV.

Ex quibus omnibus schema *Institutionum Hippocraticarum* quodammodo adumbrare ideo neque inutile neque inconveniens erit, ut, quas mutationes, incrementa vel decrementa successivis temporibus ceperint, perspici inde liceat. Quod igitur primum τα εισαγωγικα spectat, notum quidem est, quod *Institutionum* conditores prolixi esse soleant in decantandis laudibus ejus, quam profitentur, artis: Noster vero paucissimis, sed tamen nervose inculcat: (a) Medicinam omnium quidem artium nobilissimam esse, sed propter eorum, qui eandem exercent, ignorantiam, eorumque, qui temere de his judicant, imperitiam omnibus artibus jam longe inferiorem haberi: Unde & histrionibus comparare non dubitat, cum nomine quidem multi, reipsa autem perpauci sint medici. Ad hanc medicinae scientiam apte comparandam, natura non tantum opus esse, sed & doctrinam, locum studiis aptum, institutionem à puero, industriam atque tempus requiri; Cavendum deniq; esse, ne haec sacra aliis, quam sacris hominibus demonstrarentur; Profanis vero, priusquam scientiae sacris initiati fuerint, talia demonstrare, omnino nefas esse, judicat.

§. V.

De (b) existentia artis, tanto minus dubitandum esse existimat, cum non solum absurdum sit, esse putare, quod non sit: Sed etiam eorum, quae non existunt, essentiam quis intueri nequeat, vel enunciare, quod sint. Medicinam definit per artem, cujus ope à morbis aegri vindicentur vel eorundem saltem vehementia obtundatur. Ab auctore vero libelli *de flatibus*, quisquis demum ille fuerit, definitur: Quod sit adjectio & detractio, & adjectio quidem deficientium, subtractio vero eorum, quae in corporibus

(a) *Hippocrates* Libro de *Lege*. (b) Idem Libr. de *arte*.

ribus hominum redundant. De vera ejusdem efficacia sic satis etiam modeste sentit: Unde eandem neque nimium extolli neque nimium deprimi, cuivis facile constabit. Neque enim iis, qui à morbo victi sint, manum admovendam esse, prudenter monet, cum id medicinam praestare non posse, probe constet. Neque tamen ideo artem ipsam in reprehensionem incurrere debere: Esse enim criminationem vulgi, morbis detentos, quique eos evaserunt, FORTUNAE, non ARTIS beneficio evasisse. Et licet diffitendum non sit, multos etiam aegros citra opem medici artificis restitutos esse; Id tamen potestatem seu energiam artis nullo modo enervat, cum per se curatis eadem, quae, si, medicis adhibitis, curati fuissent, contigerint. Illi namque, qui, medicis non adhibitis, ex morbo convaluerunt, intelligant necesse est, se aliquid fecisse vel non fecisse, & idcirco sanitatem consequutos esse; Siquidem aut inediam aut copiosiorem cibum & potum, aut sitim, aut balnea aut eorum abstinentiam, aut labores, aut quietem, aut somnum aut vigiliam aut eorum omnium promiscuum usum adhibentes, sanitatem consecuti sunt. Artis esse, non minus ea, quae offenderunt, quam, quae profuerunt, rite aestimare. Quod vero omnes morbi sanari nequeant, culpam non in artem ipsam, sed vel in ipsorum aegrotantium impatientiam vel negligentiam vel morborum vehementiam atque celeritatem rejiciendam esse, dexterrime inculcat. Antiquitatem artis prosequitur *Cous* libro de *prisca medicina* atque ostendit, non fortuito, sed via quadam investigatam & inventam esse eandem. Doctrinam *anthropologicam*, quam fusius hodie, quam par est, suis in *Institutionibus* pertractant medici, ab arte longe alienam esse putat, atque Sophistarum classi adnumerat illos, qui fieri non posse dicunt, ut quis artem medicam cognoscat, nisi idem, quid sit homo, & quaenam prima ejus generatio & compositio, noverit. Quae enim ab his de Natura dicta vel scripta sunt, non tam ad medicam, quam pictoriam artem spectare judicat.

§. VI,

§. VI.

Quoad *Physiologiam Hippocratis*, ea ex superius allegatis scriptis eo, qui vulgo in *Institutionibus* servatur, ordine, pari facilitate delineabitur, dummodo ad id, quod de *natura elementorum*, de *temperamentis*, *humoribus*, *partibus*, *facultatibus* & *actionibus* earundemque *instrumentis* senserit, attendatur. Quotiescunque de elementis naturae humanae, de quibus quippe hic tantum sermo est, loquitur *Hippocrates*, qualitatum, *calidi* nempe, *frigidi*, *humidi* & *sicci* nominibus utitur; Quae tamen qualitates singulae, homine fato fungente, in propriam naturam reverterentur, siccum in siccum, humidum in humidum, calidum in calidum & frigidum in frigidum. Ex harum qualitatum diversa mixtione & mutua quasi contemperatione, ulterius docet, exurgere temperamenta, quae tamen & pro ratione temporum anni & diversarum quoque aetatum sint diversa. Humores ad quaternarium reducit numerum, sanguinem scil. pituitam & utramque bilem, tam flavam quam atram. Sicuti autem varias corporis partes, quibus constat, enarravit: Ita etiam varias illis facultates & actiones vindicavit, quarum omnium primus veluti auctor sit spiritus, sicuti haec omnia ad mentem *Hippocratis* fusius explicuit *Galenus*.

§. VII.

Reliqua ejusdem placita *Physiologiam* respicientia huc fere redeunt: (c) Reperiri in homine ignem quendam connatum. (d) Omne, quod minime coäluit, sive pellicula sive carne tegatur, cavum esse, quod, dum homo valet, spiritu quidem, sed, dum idem aegrotat, sanie plenum sit. (e) Inesse homini & amarum & salsum & dulce & acidum & insipidum aliaque sexcenta, quae pro copia & viribus varias habeant facultates. Et haec quidem mixtione & mutua inter sese contemperatione neq; cerni, neque molestia quenquam adficere. At ubi horum quippiam

(c) Idem libro de arte. (d) Ibidem. (e) Ibidem.

piam ſecretum fuerit, & per ſe extiterit, tunc & conſpicuum fieri & hominem moleſtia adficere. (f) Corpus noſtrum tribus ex rebus conſtitutum eſſe, nempe continentibus, contentis & impetum facientibus, quo poſtremo nomine ſpiritus intelligendos eſſe, & antiqui & recentiores tantum non omnes mordicus defendunt. Et ne quis forte dubitandi anſam inde arriperet, conceptui ſano non undique ſtatim congruere, qua ratione ſpiritus iſti, quos alioquin tenuiſſima conſtare ſubſtantia credunt, ſurſum, deorſum, omnesque in partes ferantur, difficultati ſtatim ſatisfaciunt (g) alio *Hippocratis* loco, quo confluxionem unam, conſpirationem unam & conſentientia omnia ſtatuit; Quam etiam ſententiam acerrime inculcavit (h) *Galenus*, qui totum corpus *συμπνἐν* & *συῤῥἐν* eſſe interpretatus fuit. Adſcribit porro idem *Cous* Naturae exquiſitam ſenſibilitatem, dicendo: (i) Ejuſmodi naturas, quae celeriter ac vehementer ſuorum delictorum incommoda percipiant, reliquis equidem imbecilliores eſſe: Imbecillem vero proxime ad eum, qui aegrotaret, accedere, eſſeque imbecilliorem, qui aegrotaret, multoque gravius adfici, ſi quid intempeſtive fecerit. De (k) genitura viri ſic docet: Proficiſci eandem ex univerſo totius corporis humido, quod in eodem contineretur. (l) Maſculinum ſemen foeminino eſſe robuſtius. (m) De iis, qui ſectionem juxta aures experti ſunt, enunciat: Quod venerem quidem exerceant, verum quod ſemen paucum & imbecille & infoecundum emittant. De puellis, pueris atque mulieribus haec pronunciat: (n) Puellas citius pubeſcere, quam pueros, quo citius ſapiant & ſeneſcant propter corporum imbecillitatem & victus rationem. (o) Puerum in utero matris reſpirare, docet; Compreſſis enim labris tum ex utero matris alimentum ſugere, tum ſpiritum, qui in puero cali-

(f) Libro VI. Epidemicor. Sect. VIII. Aphor. 8. (g) Libro de alimento. (h) Libro I. de medendi ratione. (i) Libro de arte. (k) Libro de genitura. (l) Ibidem. (m) Ibidem. (n) Libro de partu ſeptimeſtri. (o) Libro de carnibus.

ro calidiſſimus ſit, in cor attrahere. (p) Magis ſanas eſſe mulieres, ſi cum viris rem habeant, quam contra. (q) In venere exercenda longe illas minorem prae viris voluptatem percipere, virum vero inſuper etiam diuturniorem; Id quod an ſufficienti experimento ſuffultus enunciarit ſenex noſter, alibi diſquiremus. Caeterum (r) ſemen quoque mulieribus adjudicat, quod corpore ſuo (inter coëundum) emittant, interdum quidem in uterum, ex quo humidus reddatur, nonnunquam vero foras, ſi plus aequo uterus dehiſcat; Additque, quod poſt coitum (s) ſemen ab utrisque emiſſum, ſiquidem mulier minime conceptura ſit, foras profluat; ſi autem conceptura ſit, ſemen minime foras profluat, ſed in ipſo utero maneat; Unde praeter hoc ſequentia conceptionis (t) ſigna tradidit: Mulierem nempe, ubi conceperit, ſtatim inhorreſcere & incaleſcere & dentibus ſtridere & articulum reliquumque corpus convulſionem prehendere & uterum torporem, idque iis, quae purae ſint, accidere; Quae vero craſſae & mucoſae iſtud experiantur, earum plerasque hoc non ſentire: Candide tamen hic ſimul profitetur, tantum ſe de his rebus ſcire, quantum ipſae (mulierculae) id ipſi indicaverint. (u) De partu ſeptimeſtri & octimeſtri ita ſentit: Puerum ſeptimo menſe natum certa ratione in lucem prodire & vitalem eſſe, cum is rationem & numerum exacte ad hebdomadas reſpondentem habeat; Octavo vero menſe natum nullum unquam vixiſſe: Novem autem menſium & decem dierum foetum edi & vitalem eſſe, numerumque ad hebdomadas exacte reſpondentem habere; Quam ſuam ſententiam ulterius (w) alibi explicat, adjiciens: Octimeſtrem partum octavo menſe aegrotare; Ex iis enim, qui ſeptimo menſe nati ſint, ſupereſſe quosdam, licet ex multis pauci ſint. Mulieribus interim de partu fidem habendam eſſe, quippe quae adfirment, quod ſeptimo menſe, & octavo

B &no-

(p) Libro de genitura. (q) Ibidem. (r) Ibidem. (s) Ibidem. (t) Libro de carnibus. (u) Libro de partu ſeptimeſtri. (vv) Ibidem.

& nono & decimo & undecimo partus in lucem prodeant, sed ex hic octavo mense natos minime superesse. Cujus rei hanc (x) alio in loco allegat rationem: Quod partus octavo mense editus non possit duas continenter consequentes afflictiones perferre, ideoque eos, qui octavo mense nascerentur, minime superesse posse. His enim, inquit porro, accidere, ut ea, quae in utero est, & ea, quae in partu fit, afflictione consequenter laborent, propterea que eorum, quae octavo mense eduntur, nullum esse superstitem, concludit. Quam tamen *Hippocratis* sententiam falsitatis (y) alibi satis convicimus. Undecimestres vero, duodecimestres & reliquos, decimum mensem supergressos refert ad fallacias mulierum, quae nempe vel mensibus non prodeuntibus, vel uteris in tumorem sublatis utero sibi gestare videantur, in quo tamen & decipiant & decipiantur; Quod idem etiam sensisse *Paulum Ammannum*, Professorem *Lipsiensem*, alibi notavimus. Concedit porro, (z) nihil impedire, quo minus superfoetatio seu alter conceptus in muliere fieri queat: Nam superfoetare eas mulieres, in quibus os uteri (stomachum vocant) post primum conceptum non ita valde clauditur. (zz) Coëuntibus denique, tam foemellis quam viris has praescribit leges, illis, ut recte concipiant, his, ut pro voto suo generent. Vir, secundum monitum *Senis* nostri, neque inebrietur, neque vinum album bibat, sed valentissimum ac meracissimum, cibisque utatur valentissimis, calida ne lavet, robustus sit & sanus, & cibis abstineat, quae ad rem minime faciant. Videtur quoque temere sibi persuasisse, in viri potestate positum esse marem vel foeminam generare; Cum, inquit, marem procreare volet, mensibus desinentibus aut cessantibus uxorem adeat, & quam penitissime (membrum virile) intrudat, dum semen excernat: At ubi foeminam generare volet, cum plurimi menses mulieri

(x) Libro de partu octimestri. (y) Disputatione medico-forensi de *partu octimestri vitali & legitimo.* (z) Libro de superfoetatione. (zz) Libro proximo citato. Conf. medic. For. nostr.

lieri fluxerint nec dum cessarint: Dexter autem testis, quoad maxime fieri potest, obligandus; sinister vero, si maris procreatio expetitur. Fateor autem, haec praecepta ita comparata esse, ut ea sequi vix liceat, &, si liceret, frustraneum tamen & irritum foret. Taceo, jus jurandum ejus graviter laedere artificium vel potius consilium, quo fidicinae cuidam, quam minime gravidam esse decebat, abortum procuravit.

§. VIII.

Eodem modo comparatum est cum *Pathologia Hippocratis*, quam quis in una atque continua serie ejus in scriptis difficulter reperiet. Quae vero seorsim hinc inde occurrunt, ad haec pauca rerum momenta reduci sese patiuntur. (a) Morbum in genere adpellat omne id, quod homini molestiam adfert. (b) Adserit quoque, nulli illorum prae altero majorem, uti loqui amat *Cous*, divinitatem competere, sed omnes aeque divinos & aeque humanos esse. Unde ingenti praejudicio laborasse censet omnes illos, qui (c) morbo comitiali divinitatem quandam vindicarunt, cum homines ideo tantum ex imperitia & admiratione divinam & naturam & causam illi adscripserint, quod nulla in re reliquorum similis esset.

§. IX.

Juxta haec non neglexit quidem omnino morborum causas indagare, sed cum ingenti tamen difficultate id scrutinii genus stipatum esse non diffitetur. (d) Obscurissimos enim & maxime difficiles morbos opinionem magis, quam artem, indicare; In his praecipuum esse, quaenam sit morborum causa & ex quo principio ac veluti fonte corporis vitia oriantur? Multum tamen in indagatione causarum morbificarum situm esse (e) inde infert, quod is facile ex illis, quae corpori insunt, ea, quae conferant, offerre possit. Mox vero subjicit, (f) plerosque morbos

 vix

(a) Libro de flatibus. (b) Libro de morbo sacro. (c) Ibidem. (d) Libro de flatibus. (e) Ibidem. (f) Ibidem.

vix aliunde oriri posse, quam ex aëre, cum is aut copiosior aut parcior aut plenior aut morbidis inquinamentis infectus in corpus subierit. Non minus quoque in censu caussarum morbificarum accusat pravam victus rationem, cum quis copiosiores cibos aut liquidos aut siccos corpori exhibuerit, quam ipsum ferre queat, neque labore aliquo ciborum quantitatem compenset, inprimis si varios insuper & dissimiles inter sese cibos immittat; Dissimilia enim seditionem excitare, & alia aliis citius, alia tardius concoqui. Notat vero potissimum (g) tempora solstitialia & aequinoctialia, & inter illa quidem aestivum, inter haec vero vernum & autumnale, quod maximi periculi plena sint. Observandos itidem esse siderum ortus, praecipueq; caniculae, arcturi & vergiliarum occasus, quia his diebus morbi judicationem subirent, & alii quidem perimerent, alii vero deficerent, aliique omnes in aliam formam atq; statum transirent. Quibus (h) alibi addit, non minores homini affectus ex intempestiva evacuatione, quam repletione contingere. Non minus quoque (i) à defluxionibus à capite versus alias partes factis multos morbos derivat, v. g. apoplexiam, si versus cerebrum ipsum, ophthalmiam, si in oculos &c. fluxio ista contigerit. Quod si vero per palatum pituita ad ventrem perveniat, tunc ventres quidem fluere, inde tamen non aegrotare homines; Ast pituita intra permanente, volvulos fieri, affectiones diuturnas. Per palatum ad fauces multam & frequentem fieri fluxionem, morbos tabidos efficere credit. Ut taceam morborum phalanges, quos (k) anni tempora, tempestates earundemque mutationes, venti, pluviae, aestus, frigora, variae hominum aetates &c. pariunt. Unde (l) medico, ad locum ignotum venienti & artem suam recta ratione exercitaturo commendat, ut variorum anni temporum rationem habeat, nec non ventorum, quavis

(g) Libro de aëre, aquis & locis. (h) Libro de prisca Medicina. (i) Libro de glandulis. (k) Aphorismorum Hippoc. integra Sectione III. (l) Libro de aëre, locis & aquis.

vis in regione ſpirantium indolem exploret & ad aquarum qualitates attendat. Ipſam quoque (m) victus rationem inſpiciendam, imo & varium regimen attendendum eſſe jubet, an otio dediti vel exercitationibus & laboribus gaudeant? Tali enim, has ſimilesque res exacte exploranti pollicetur, ſe morborum cuique regioni familiarium notitiam facile ſibi comparaturum atque hinc tanto etiam felicius curaturum, imo &, quales inprimis morbi graſſaturi ſint, haud vane praedicturum.

§. X.

Neque eam *Pathologiae* partem, quam *aetiologicam* vocant *Inſtitutionum medicarum* conditores, omnino ignoravit; Cujus rei unicum ſaltem ut exhibeamus ſpecimen, phaenomena febrium intermittentium exempli loco inſervire nobis poterunt. Explicaturus enim *paroxyſmum horroris* ſeu *frigoris*, ita ratiocinatur: (n) Cum cibis multum quoque aëris ſeu ſpiritus ingeri; Hunc, cum prae multitudine exire nequeat, obſtructo ventre inferiore, univerſum tunc corpus percurrere flatus, eoſque ad partes corporis ſanguine refertas illapſos eas refrigerare: Quibus tum locis, in quibus fontes & radices ſanguinis continerentur, refrigeratis horrorem per univerſum corpus penetrare. Univerſo enim ſanguine perfrigerato, totum quoque corpus horrorem pervadere, majorem, quo majore copia & frigiditate flatus irruperint; Si contra, minus vehementem. *Oſcitationes* ideo praecedere febres autumat, quod aëre magna copia coäcervato confertimque ad ſuperiora erumpente, tanquam machinatione aliqua os diducatur, quod hic potiſſimum facillimus ei tranſitus concedatur. *Calorem*, deinde, ſubinde *aeſtum febrilem* ſubſequi, ita explicat: Coacto cumulatim plurimo ſanguine, aërem ipſum, qui ſanguinem refrigeravit, a calore ſuperari, rurſum incaleſcere, incenſumque ac veluti igneum exiſtentem in toto corpore calorem excitare, ad id ipſo etiam ſanguine ſubſerviente. *Sudores* fieri docet liquatione ejus, quod incenſum eſt, ex quo

(m) Ibidem. (n) Ibidem.

quo ſpiritus oriatur, quo ad corporis meatus erumpente ſudores excitarentur; Coacto nempe ſpiritu in aquam abeunte & per meatus eodem modo erumpente, quo a ferventibus aquis vapor ſublatus incraſſeſcat & condenſetur. *Dolores capitis* hoc modo contingere exiſtimat, quod viae capitis, cum aëre replentur, anguſtiores reddantur, ſicque repletae ac diſtentae dolorem excitent. *Pulſationes circa tempora* inde derivat, quod ſanguis vi pulſus cum calidus exiſtat, per anguſtam viam celeriter tranſire nequeat, quod multa cum remorentur, quae impediunt motum & obſtruunt vias: Unde pulſationes circa caput contingant, neceſſe eſt.

§. XI.

In *arte ſemeiotica* morbos tum cognoſcendi tum futuros eorum eventus perite praedicendi, usque adeo excelluit *Cous* noſter, ut neque ſuis neque noſtris temporibus quenquam ea in re parem, nedum ſuperiorem habuerit. Imo, qui hanc ſignorum doctrinam ſcriptis vel commentariis ſuis poſt illum illuſtrarunt, ingenue confeſſi ſunt, facem *Hippocraticam* ubique praeluxiſſe: Unde ipſe *Proſper Alpinus* in aureo ſuo tractatu de *praeſagienda vita ac morte aegrotantium*, ſingulis in paginis teſtatum facit, quod pleraque ſua ex ſolidiſſimis *Hippocratis* monimentis hauſerit: Quem proinde librum dignum judicavit *Hermannus Boerhaave*, qui nova forma ab infinitis hypothetarum mendis repurgatus A. MDCCX. in lucem publicam denuo prodiret. Sunt autem praeter multos alios fontes, ex quibus praedictiones ſuas petit *Hippocrates*, ſudores, ſputum, urinae, alvi fluxus, decubitus, mentis conſtantia vel alienatio multaque alia.

§. XII.

Praeceptorum *diaeteticorum* locuples ubique in ſcriptis *Hippocraticis* conſpicitur adparatus. Praeſcripſit enim non tantum quantitatem, qualitatem, modum aliaſque victus conditiones in genere, ſed & ſpeciatim rationem victus anni temporibus, variis aetatibus imo & ſpecialibus morbis

bis adcommodatam. Differuit de (o) lacte, quibus vel conveniat vel non conveniat, de aqua, vino aliisque liquoribus. (p) Aquas ex imbribus collectas levissimas, tenuissimas, dulcissimas ac limpidissimas esse judicat. Addit tamen, cito putrescere aquam pluviam & odorem pravum contrahere: Contra pravas omnes declarat, quae ex nive & glacie fiunt, cum per frigus leve ac dulce exhalet, turbidum vero ac ponderosum remaneat. Porro vero de aquarum salubritate ita differit: (q) Aquas ex locis saxosis defluentes, vel ubi ferrum nascitur, aut aes, aut luna, aut sol, aut sulphur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum, duras esse & aestuosas, quaeque nec facile per urinas ferantur & alvi egestioni adversentur: Optimas contra esse, quae ex sublimioribus locis profluant, dulces quippe & albas: Salsas vero, indomitas esse & duras, &, ut bibantur, penitus improbandas. Non minus quoque aliis ex indiciis qualitates aquarum aestimavit; Quae enim cito calescunt & cito refrigerantur, levissimas esse dicit, Plura alia huc spectantia hac vice allegare neque vacat neque lubet.

§. XIII.

Medendi methodum certis quidem regulis, quod *Institutionum* scriptores aliâs facere solent, non circumscripsit, abunde tamen indicationibus tam generalibus quam specialibus futurum Practicum instruxit. Eundem nempe informavit non modo de actu purgatorio generatim instituendo, sed &, quae & qualia purgare oporteat, ipsum monuit, non neglectis quoque cautelis, quantitatem purgandi moderantibus. Qua vero ratione venaesectionem, cucurbitulas, aliaque remedia administrare oporteat artificem, hinc inde suis quoque monitis ita praemunivit, ut nullibi facile impingere queat adsiduus horum praeceptorum observator.

§. XIV.

(o) Lect. V. Aph. 64. (p) Libro de aëre, locis & aquis. (q) Libro proxime allegato.

§. XIV.

In ipsa praxi exercenda nemo *Hippocrate* felicior fuit. Pauca quidem remedia, sed tanto certioris efficaciae in usum vocavit. In plerisque acutis nudus tantum spectator fuisse videtur. Hanc tamen generalem praxeos regulam statuminat: *Contrariorum contraria esse remedia.* Ita plenitudinem sanare docet evacuationem; Evacuationem vero plenitudinem, laborem otium & otium laborem &c. Quique istud omnium optime faceret, is optimus existimandus esset medicus; Qui vero plurimum ab eo praestando abesset, is plurimum in arte medica deficere censendus foret. Huic regulae multas alias ad latus ponit, quales sunt: Multum & subito vel implere vel exinanire vel calefacere vel refrigerare, vel modo quovis alio corpus movere, periculosum. Omne nimium naturae esse inimicum; Modo aperiendum ac dilatandum, modo vero stringendum esse; Illud, ut humores ad excretionem destinati liberiorem inveniant exitum: Hoc vero, ut, qui retineri debent, retineantur. Observandum esse humorum cursum, unde non modo veniant, sed & quorsum tendant; Atque adeo modo derivandum, modo revellendum esse. Humores ad exitum destinatos, per loca & organa convenientia ejiciendos esse, neque permittendum, ut, qui vasis suis semel egressi sunt; denuo ingrediantur. Attendendum diligenter esse ad juvantia atque nocentia. Nihil temere faciendum esse. Subinde satius esse, nudum morborum spectatorem sese gerere: Nam utut patientem non juves, eundem tamen quoque non laedes. Denique medicaminibus suos quoque adsignat gradus: Quaecunque enim, inquit, non sanant medicamenta, ea ferrum sanat; Quae ignis non sanat, ea incurabilia judicare oportet.

§. XV.

Plura hac vice allegare non opus est, cum partim in *historiae medicinae universalis periodo quinta* prolixe universa res medica *Hippocratis* exposita fuerit, partim vero ex his,

tanquam

tanquam materialibus *Institutionum Hippocraticarum* forma, concinnari facile queat.

§. XV.

Pergerem ad *Galenum* presso pede, nisi de *Erotiano*, quem ad scriptores *Institutionum* nonnulli referunt, verbulum monendum esset. Auctor quidem est definitionum medicarum & Lexicon graecum vocum obscurarum *Hippocratis* conscripsit; An vero ideo *Institutionistis*, ut sic barbare cum vulgo loquar, accenseri mereatur, merito dubito.

§. XVI.

Galenus vero majori jure huc referri potest. Ipsemet libro de libris suis, omnibus iis, qui ad artis medicae cognitionem contendunt, primum omnium perlegendum commendat librum de *sectis ad eos, qui introducuntur*, sicuti & libros de *ossibus* & *pulsibus* dicatos esse introducendis fatetur. Quorsum & libellos duos *isagogicos*, alerum de *arteriarum & venarum*, alterum vero de *nervorum dissectione*, nec non *institutionis empyricae subfigurationem* refert. Huc etiam pertinet liber de *constitutione artis medicae*, nec non *Galeno* adscriptae *definitiones medicae*, uti & *introductio* seu *medicus* & *ars medicinalis*: Ex quibus, ut & Anatomicis *Galeni* libris abunde peti potest, quicquid ad *Physiologicam* medicinae partem spectat.

§. XVII.

Pathologicam doctrinam explicant libri de *morborum & symptomatum differentiis*, *de causis morborum & symptomatum*, de *locis affectis*, de *temporibus morborum*, de *differentia febrium*, de *plenitudine*, de *causis morborum antegressis & continentibus &c.* Artem vero *prognosticam* declarant libri de *diebus judicialibus*, de *crisibus*, item tractatus de *pulsibus*, in quo primum de eorum differentiis, deinde de pulsuum dignotione, porro eorum causis, tandemque de praesagiis ex his sumendis agitur. Hisce jungendus est libellus de *usu pulsuum*, introducendis seorsim scriptus.

§. XVIII.

Ipſam denique *therapevticam* illuſtrant libri de *methodo curandi*, de *curandi ratione* ſecundum *Eraſiſtratum*, de *tabe &c.* *Diaeteticam* vero partem libri de *alimentorum facultatibus*, de *diaeta extenuante*, de *boni maliquae ſucci cibis*, de *diaeta in morbis acutis &c.* egregie perficiunt. Quae tamen omnia prolixius hac vice non diſcutiam, ſingula ſuo loco reſervaturus, quando univerſum celeberrimi hujus poſt *Hippocratem* principis medici ſyſtema in *hiſtoria medicinae univerſali* à me explicabitur.

§. XIX

Contemporaneus *Galeni* fuit *Soranus*, Epheſius, qui, ut *Wolffgangus Juſtus* refert, temporibus *Trajani* & *Adriani*, Imperatorum Romanorum floruit. Ab aliis *Peripateticus* & vetuſtiſſimus archiater dicitur, qui, *Suida* Auctore, Alexandriae primum perfecit, deinde Romam venit ibidemque praxin medicam, regnantibus modo dictis Imperatoribus, exercuit. Haereſeos *Methodicae* ſtrenuus ſectator fuit. Scripſit equidem in artem medicam *Iſagogen*, quae cum medicorum antiquorum operibus exſtat: Aſt cum ſcripta ejus maximam partem perierint, ex *Coelio Aureliano*, ejusdem interprete, diſcendum eſt, quidquid ad hypotheſes ejus ſpectat. *Strictum* autem & *laxum* ſuppoſuiſſe, & ex hiſce principiis omnia de duxiſſe *Methoditos*, ex dicto *Coelio Aureliano* ſatis innoteſcit. An inter genuina Sorani referenda ſit haec in artem introductio, quae ipſi vindicatur, cum nemine quidem acriter contendam: Sufficiat mihi, placita ejus breviter expoſuiſſe, prout dicta in *introductione* leguntur. De primis artis inventoribus ſic diſſerit: Medicinam quidem invenit APOLLO, amplificavit AESCULAPIUS, perfecit HIPPOCRATES. Deſcribit deinde medicum tyronem, qualem tam ratione animi quam corporis eum eſſe oporteat, eidemque praeter *grammaticam*, *rhetoricam* & *arithmeticam* etiam *aſtrorum ſcientiam* commendat, ut nempe eorum ortus & occaſus & motus

& tem-

& tempora anni cognoſcat, quia cum ipſis & corpora noſtra permutantur, & eorum mobilitate & perturbatione aegritudines in hominibus commoventur. Imo nec *philoſophiae* expertem eundem eſſe debere, ſerio injungit. Uti quatuor ſunt anni tempora: Ita in totidem partes corpus hominis diſtingvit, *phlegma* nempe, *ſanguinem*, *choleram rubeam* & *nigram*. *Phlegma* in capite, *ſanguinem* in pectore, *choleram rubeam* in ventre, & *nigram* in veſica reſidere, & ex hiſce 4. humoribus totum corpus conſtare, credit, quorum quilibet ſuis locis dominetur, ita ut ſanguinis virtus ſit circa cor, cholera rubea dominetur in hepate, nigra vero in liene, & phlegmatis alia pars ſit in capite, alia in ſtomacho. Hoſce humores ſua quoque habere emunctoria, nempe ſanguinem per nares, choleram rubram per aures, nigram per oculos, & phlegma per os & nares excerni, ulterius docet, monetque, ſingulos per ſingulas dominari aetates. Iidem quatuor humores ipſi quoque ſunt quatuor corporis elementa, à quorum etiam varia habitudine varii morbi inducantur. De virtute ſeu potentia animae ſic ſentit: Eam totum corpus regere atque ideo triplici virtute, *ζωτικὴ*, *τρεπτικὴ* & *ψυχικὴ* inſtructam eſſe. *Ζωτικὴν*, vult, eſſe virtutem vitalem, quae vitam membris vel toti corpori elargiatur atque in corde conſiſtat; *Τρεπτικὴν* eam adpellat vim, quae paſtum tribuit membris corporis; Et *ψυχικὴν* eam adpellat animae virtutem, quae ſenſum faciat motumque & in capite, i. e. in cerebro reſideat. De conceptione mulieris hunc ſibi format conceptum: Fieri illam viri ſemine & mulieris ſanguine, quamvis & ipſum ſemen virile ſanguinem eſſe exiſtimet; Unde & majores hos vere cognatos vocaverint conſanguineos. In morbis, praecipue vero in febribus, quatuor diſtincta agnoſcit tempora, nempe initium, augmentum, ſtatum atq; declinationem; Quae ſi non intellexerit medicus, graviter eundem homines laeſurum eſſe exiſtimat.

§. XX.

Inter commentatores vero *Galeni* referendus eſt *Haly Rodoham*, alias *Eben Rodan* dictus, Aegyptius, phyſicus ac medicus praeſtantiſſimus, qui, *Wolffgango Juſto* teſte, ſub Henrico II. & Conrado II. Imperatoribus Romanis vixit. Edidit autem commentarios in artem parvam *Galeni*, qui deinde variis formis hic & illic recuſi ſunt.

§. XXI.

Ejusdem magni hujus viri, *Galeni* placita ſucceſſivis temporibus multi alii medici amplexi ſunt, & diffuſiſſima ejus opera in compendium redigere adlaborarunt. Quorſum pertinet *Franciſcus Valleriola* ſeu *Variola*, qui ſeculo decimo quinto artem medicam *Auguſtae Taurinorum* magno omnium adplauſu docuit. Praeterquam enim, quod commentarios tam in librum *Galeni* de conſtitutione artis medicae, quam in ſex libros ejusdem de *morbis & ſymptomatis* ediderit: Fundamenta quoque artis medicae ſecundum *Galenum* concinnavit, in quibus, cum preſſo pede *Galenum* ſecutus fuerit: Hinc uberiore eorum, quae dictis in fundamentis praeſtitit, enarratione poſſumus ſuperſedere.

§. XXII.

Eodem jure huc quoque pertinet *Hieronymus Thriverius*, qui eodem ſeculo floruit & medicinam in *Academia Lovanienſi* publice profeſſus eſt. Commentarios edidit non modo in tres libros *Galeni* de temperamentis & unum de inaequali intemperie, ſed & in ejusdem τεχνην. Praecipue vero ejusdem filius, *Dionyſius Thriverius*, ab obitu Patris univerſae medicinae breviſſimam & abſolutiſſimam methodum in publicum emiſit, quae *Inſtitutionum* formam haud injuria tueri poſſet.

§. XXIII.

Neque hic omittendus eſt *Nellanus Glacanus*, Tirconallienſis Hibernus, qui Libris XIII. integrum curſum medicum propoſuit & in tres tomos diviſit, quorum prior *phyſiologiam*

logiam & prolegomena, ſecundus *pathologiam* ſeu deſcriptionem morborum, cauſarum morbificarum & ſymptomatum, ac tertius *ſemeioticam* proſequitur, in qua potiſſimum de ſignis, criſibus, pulſibus & urinis agitur.

§. XXIV.

Jungimus huic *Johannem Dominicum Maglioccam*, Parthenopolitanum, qui ea, quae argumentum noſtrum reſpiciunt, tribus partibus diſputationum medicarum, *phyſiologicarum, aetiologicarum, ſemeioticarum* ac *therapevticarum* complexus eſt. Quorſum etiam ſpectant, quae *Hieronymus Ximenes*, Caeſar-Auguſtanus, hac de re commentatus eſt.

§. XXV.

Delineata ſic *inſtitutionum medicarum*, qualis *Hippocratis* & *Galeni* aetate fuit, facie; Liceat paucis quoque eam adumbrari *Arabum medicorum* temporibus. Praeoccupavit quodammodo hunc laborem *Antonius Deuſingius*, Med. ac Phil. D. inque Academia provinciali Groeningae Omlandiaeq; Prof. Primar. & provinciae Med. Ord. qui *canticum* principis *Abi-Alis, Ibn Sinae*, vulgo *Avicennae* dicti, de *medicina*, ſive, ut *Deuſingius* interpretatur, *breve, perſpicuum & concinne digeſtum* inſtitutionum medicarum compendium, ex arabico latine verſum, una cum *Johannis Meſuaei*, Damaſceni aphoriſmis medicis nobis reliquit; Ex quibus duobus opuſculis, tanquam totidem ſpeciminibus admodum luculenter adparet, qualis medicinae ſtatus iſta tempeſtate, qua ingens regnabat barbaries, extiterit.

§. XXVI.

Natus eſt *Avicenna* in pago quodam *Bocharenſi*, nobilitas *regni Bocharenſis* ideo cognominatus; Attigit annum aetatis 88. cum 7. menſibus, tandemque colica graviſſima correptus, Hamedanae obiit ibidemque ſepultus eſt. Lethalem fore paſſionem hanc colicam, ipſe praedixit, eaque de cauſſa omnem ſui curationem rejecit, dicens: *Moderator,*

qui in corpore meo est, debilior est, quam ut possit corpus meum moderari; quare non prodest medicatio.

§. XXVII.

Opusculum ipsum *cantici* seu *carminis rythmici* forma concinnatum est, quod praelaudatus *Deusingius*, *arabicae* pariter ac *turcicae* ut & *persicae linguae* peritissimus, ex arabico in latinum sermonem vertit, sicque digessit, ut in parte medicinae theorica, tradita primum constitutione artis generali seorsim in *physiologia* de *elementis*, *temperamentis*, *humoribus*, *partibus*, *spiritibus*, *facultatibus* & *functionibus*; In *hygieine* de sex rebus non naturalibus, in *pathologia* de morbis eorumque caussis & symptomatis & in *semeiotice* de signis tam *diagnosticis* quam *prognosticis* ageretur: In parte vero practica praeter regimen sanorum & aegrotantium curatio morborum tam per medicamenta & cibos, quam per chirurgiam sisteretur.

§. XXVIII.

Verum ut specialius nobis innotescat, qua ratione theorica *Avicennae* cum ipsa ejus praxi cohaereat, praecipua ejus placita brevissimis excerpta exhibebimus. In ea theoriae medicae parte, quam *physiologiam* vocamus, huc fere redeunt ejus sancita: Elementa agnoscit quatuor, aquam nempe, ignem, terram & aërem, idque ejus rei indicium ipsi est, quod corpus, si quando intereat, ad ea necessario revertatur. Temperamenta itidem quatuor, nempe simplicia constituit, *calidum*, *frigidum*, *siccum* & *humidum*; Quam doctrinam in curatione multum juvare medentem, sponte fatetur, sicque ab *Ammanno* plane diversa suo jam tempore sensit, qui eam officere potius quam prodesse existimavit. Humores, ex quibus corpus sit conflatum, cum *Galeno* eosdem admittit, scil. phlegma, bilem flavam, sanguinem bilemque atram. Nec alienus est ab hypothesi *spirituum*, quos in tres familias distingvit, quarum primam *naturalis*, ex vapore blando puroque constans, componat, alterum *vitalis*, qui in corde purificatus vitam praestet, ac tertiam *animalis*, quod

genus

genus *spirituum* in plexu retiformi praeparetur, & per quem sensus & intellectus existant. Et prouti tres *spirituum* tribus agnoscit: Ita totidem quoque *facultates* admittit, *naturalem* nempe, *vitalem* & *animalem*.

§. XXIX.

Eodem plane modo in *pathologia* sese gerit, res omnes praeternaturales ad *aegritudines*, earundem *caussas* & *symptomata* referendo. Morbum ipsum à quacunque quidem caussa in corpore accidere posse autumat, plerosque tamen, exceptis morbis solutionis continui, à praedominantibus quatuor qualitatibus, *calido*, *frigido*, *humido* atque *sicco* derivat.

§. XXX.

Pathologiae ipsa quoque *therapevtice* examussim respondet, quam describit, esse operationum speciem unam, quae rei occurrat per id, quod ei contrarium est. Nimirum, si morbus fuerit à calore, per frigus, aut si fuerit à frigore, per contrarium calorem; aut, si fuerit ab humiditate, per siccitatem, si vero fuerit à siccitate, per contrariam eum vult curandum humiditatem. Ita porro repletionem putat profligari per evacuationem; Si ab obstructione ortum traxerit aegritudo, sanandam eam esse arguit per apertionem in eo, quod occlusum est, & sic in caeteris. An vero tali ex systemate vel aegrotantes vel medici ipsi multum solatii sint petituri, aliis curatius dijudicandum relinquo.

§. XXXI.

Qui vero haec medicorum Arabum dogmata juventuti tradere sategerunt, eidem quoque de *Institutionibus*, prospicere adlaborarunt, quorum in numero est *Georgius Kraut*, Hagenoënsis, quique libellum introductorium de principiis universalibus totius medicinae tam theoricae quam practicae ex *Avicennae* aliorumque doctrina digessit & tabulis maximam partem illustravit. Prodiit in folio

cum

cum *Galeatii de S. Sophia* in nonum *Rhasis* commentariis ab eodem emendatis.

§. XXXII.

Huic subjungimus *Andream Gratiolum*, Salodianum, qui primum *Avicennae* librum de universalibus medicae scientiae praeceptis interpretatione ac scholiis, *Hippocratis* atque *Galeni* praecipua loca commonstrantibus, illustravit.

§. XXXIII.

Ad scripta autem veterum, inprimis *Hippocratis* & *Galeni* recte intelligenda suas digessit Institutiones *Leonardus Fuchsius*, qui partim in *Ingolstadiensi*, partim vero in *Tubingensi Academia* cum laude artem medicam publice professus est. Strenuum fuisse *Galeni* sectatorem, ipsemet ingenue confitetur, additque titulo, institutionibus ejus praefixo, illas ad scripta *Hippocratis*, *Galeni* aliorumque veterum recte intelligenda mire utiles esse, id quod etiam citra vanam adsentationem facile concesserim. Coeterum scriptorum *Arabum* tam superbus contemptor tamque acris insectator fuit, ut nullam illorum dogmata profligandi vel explodendi occasionem facile praetermiserit.

§. XXXIV.

Comprehenduntur vero *Institutiones Fuchsianae* quinque distinctis libris, in quorum *primo* de medicina generatim, & sectione quidem prima de medicinae origine, incremento, perfectione, praestantia, definitione, methodo tractandi & partibus, quibus universa scientia constat, differitur, nec non de medicorum sectis, distributione artis in tres distinctos ordines, quorum primus earum est rerum, quae corpus humanum constituunt, quasve naturales vulgo adpellant, uti sunt quatuor vulgaria elementa, temperamenta, calidum, frigidum, humidum & siccum, humores itidem, ceu sunt pituita, sanguis, bilis tam flava quam atra, nec non partes humani corporis, quales sunt caro, os,

membra-

membrana, nervus, vena, arteria, cor, jecur, caput atque manus, ipſaeque facultates & actiones, uti ſunt vitalis, naturalis & animalis, tandemque ſpiritus, quos tanquam inſtrumenta actionum conſiderat, atque in animales, vitales & naturales diſtingvit; Quae omnia ſectionibus ſequentibus ad octavam usque prolixius proſequitur.

§. XXXV.

In *libro ſecundo*, pertractantur res vulgo dictae *non naturales*, quae, licet naturam & conſtitutionem corporis humani non ingrediantur, nec ejusdem eſſentiam compleant, illud tamen alterant, ac, niſi oportune ac ſalubriter adhibeantur, ſanitatem & naturam hominis deſtruunt, uti ſunt aër, corpora noſtra ambiens, cibus & potus, motus & quies tum univerſi corporis tum ſingularum ejus partium, & vigilia, excretio & retentio, quorum omnium agmen claudunt perturbationes animi.

§. XXXVI.

Tertio libro ſiſtuntur res praeter naturam, ubi morbi non modo natura in genere, ſed & ejusdem cauſae atque differentiae ſecundum partes ſimilares & inſtrumentarias declarantur, addida definitione ſymptomatis in genere ejusdemque differentiis, nec non febrium omnium brevi ac dilucida explicatione, quam enarratio vitiorum capitis, thoracis, abdominis & articulorum ſubſequitur.

§. XXXVII.

Libro quarto agitur de ſignis medicis, quam *Inſtitutionum* partem alias *Semeioticam* vocare conſueverunt, ubi non tantum de ſignorum utilitate variisq; eorum generibus, ſed & de temporibus morborum eorundemque uſu & dignotione differitur, ſubjuncta tractatione de criſibus ſeu judiciis ſive bonis ſive malis, tam praeſentibus quam futuris, eorundemque notis atque indiciis, de eorundem differentiis & modis ſolutionum in morbis, num per excretionem

vel abscessum futurum sit judicium, ac denique de diebus decretoriis, quaeque mortis citra judicium futurae notae sint, imo, qua ratione ipsius mortis dies & hora praecognoscenda sit? Quod ultimum curiosa disquisitione non est indignum & magnam insuper famam atque auctoritatem medico conciliare potest. Cumq; non minus urinarum perita atque prudens inspectio plurimum momenti conferat ad morbos quosdam tum cognoscendos, tum ad eventus eorundem circumspecte dijudicandos: Hinc de urinis succinctam adhuc tractationem subjecit atque ostendit Auctor, non modo, qua ratione illa inspicienda sit, sed &, quid varii urinarum colores, consistentia, quantitas, innatantia ramenta, capilli, aliaque corpuscula in urina dispersa, bullae & contenta varia eorundemque loca portendant? Ac denique, cum ex egestionibus quoque, v. g. sputo, sudore &c. varia praedici queant: Hinc earundem varias significationes exponere consultum duxit, ita tamen, ut pulsuum quoque doctrinam breviter perstringeret, quae quippe pariter est ex numero earum rerum, ex quibus futura medici praesagire solent.

§. XXXVIII.

Restat quinta & postrema *Institutionum Fuchsianarum* pars, quam de curandi ratione inscripsit, alias vero *therapevtica* vocari consuevit. In hac non modo generatim tradit, quid sit indicatio, coindicatio & contraindicatio, sed &, quid morbi natura & temperamentum, vires insuper, consuetudo, aetas, regio, tempus anni & constitutio coeli, laborantis partis conditio & alia talia speciatim indicent? Quid insuper perito Practico faciendum incumbat, contrariis ipsi indicationibus occurrentibus? Quam totam tractationem commendatione scriptorum quorundam, ex quibus medendi praecepta haurienda sint, obsignat.

§. XXXIX.

Quanquam autem hisce omnibus aditum planum ad veterum

veterum ſcripta & fructuoſe legenda & recte intelligenda patefecerit *Fuchſius*, qui etiam unicus ejus ſcopus fuiſſe adparet: Attamen ab erroribus immunem manſiſſe eundem, praeter multos alios jamdudum animadvertit *Conringius*. Is enim *Fuchſio* imputare non veretur, quod ob ſolam Philoſophiae ignorationem in graviſſimum iſtum errorem imprudenter prolapſus ſit; *Mortem eſſe ſubſtantiam:* Quo ipſo tamen univerſam Pathologiam non parum turbaverit; Fuiſſe caeteroquin acerrimum *Galeni* defenſorem & calcaſſe eundem veſtigia quorundam Italorum, qui ne latum quidem unguem ab *illius* placitis recedere auſi ſunt, atque adeo in Magiſtri hujus verba quaſi jurarunt. Hanc tamen ipſi laudem neque invidet neque detrahit, quod profligatis exploſisque *Arabibus*, artem medicam ex *Galeno* deſumptam primus in Germania repurgaverit, & quod proinde magna injuria manibus Juvenum excutiantur ejus ſcripta, quum Patrum avorumq; memoria doctiſſimi quique tum Itali Gallique tum Hiſpani cum eo diſputare non erubuerint, id utique, *Conringii* judicio, non facturi, niſi praeclara eum doctrina inſtructum fuiſſe, ſibi perſuaſisſent.

§. XL.

Ianus *Cornarius*, ab aliis *coronarius* dictus, ſeculo decimo quinto vixit & *Hippocratis*, *Galeni*, *Aëtii*, *Aeginetae* aliorumque veterum medicorum ſcriptorum verſione in ſermonem latinum, id quod ante ipſum nemo auſus fuerat, magnam ſibi famam comparavit. Praeter multa alia ſcripta, quorum ſeriem in *Lindenio renovato de ſcriptis medic.* legi licet, etiam ἐπιγραφὴν ſeu enumerationem univerſae rei medicae edidit, quae indoli temporum, quibus vivebat, eſt adcommodata.

§. XLI

Spectat huc Baſſiani *Landi*, qui *Montani* diſcipulus ac poſtea in Gymnaſio Patavino collega fuit, iatrologia ſeu dialogi II. quibus univerſae artis medicae, praecipue ve-

ro morborum omnium & cognoſcendorum & curandorum abſolutiſſima methodus ſiſtitur.

§. XLII.

Eodem ſeculo floruit *Hieronymus Montuus*, qui compendiolum curatricis ſcientiae edidit, indoli temporum, quibus vivebat, pariter adcommodatum.

§. XLIII.

Hujus quoque loci eſt *Leo Suavius*, qui *Theophraſti Paracelſi* philoſophiae & medicinae univerſae compendium ex optimis quibusque ejus libris cum ſcholiis in libros IV. ejusdem de vita longa, myſteriorum, ut ſibi blanditur, plenos in publicum emiſit.

§. XLIV.

Pertinet ad eadem haec tempora *Johannes Crato à Crafftheim*, Wratislavienſis, trium Imperatorum Romanorum archiater, conſiliis medicis, quae edidit, admodum clarus, qui philiatrorum conatus adjuturus, non ſolum *iſagogen medicinae*, ſed & μικροτεχνην ſeu *parvam artem medicinalem* edidit; Quibus in ſcriptis principia artis tradere adlaboravit.

§. XLV.

Idem argumentum explicandum ſibi ſumpſit *Laurentius Scholtzius à Roſenow*, Wratislavienſis, Sileſius, conſiliis & epiſtolis medicinalibus, quas edidit, clarus, & felix *Cratonis* imitator, cujus etiam conſilia & epiſtolae medicinales, ut in publicum prodirent, ipſe curavit. Reliquit vero etiam, qui propius ad rem noſtram ſpectant, *aphoriſmos medicinales*, cum theoreticos tum practicos, quibus univerſam artem ſuccincte & forma aphoriſtica tradere adlaboravit.

§. XLVI.

Erneſtus Fridericus Fabricius medicinae utriusque tam Galenicae quam Hermeticae anatomen philoſophicam exhibuit, qua brevem, & ſuccinctam & perſpicuam abſolutae

lutae artis medicae sciagraphiam oculis subjicere conatus est.

§. XLVII.

Eodem studio flagravit *Simeon Partlicius, de Spitzberg*, qui universi systematis medici harmoniam meditatus est, in qua nova plane &, ut titulus habet, artificiosa discendae & exercendae medicinae methodus per brevia praecepta traditur, per canones selectos illustratur, & commentaria dilucida explicatur; Elucubratum est opusculum ex dogmaticorum aeque ac hermeticorum scriptis, assiduis vigiliis & accurata theoricae & praxeωs observatione comparatum.

§. XLVIII.

Ad eandem hanc scriptorum seriem pertinet *Petrus Severinus*, qui ideam medicinae philosophicae, fundamenta continentem totius doctrinae *Paracelsicae*, *Hippocraticae* & *Galenicae* orbi erudito exhibuit; Quam *Wilhelmus Davissonus* non modo commentariis illustrare, sed &, praeter *Paracelsicas*, *Hippocraticas* & *Galenicas*, etiam *Platonicas* doctrinas explicare cordi habuit. Quas omnes in unam & harmonicam conspirationem redigere, non levis sane negotii res est. Taceo, rem medicinae admodum nocivam atque damnosam esse, philosophicis doctrinis eandem superstruere velle, quae quippe eam certissime confundunt & alienis obruunt.

§. XLIX.

Johannes Pancratius Bruno, Altdorffinus, Lexici medici *Castelli*, quod renovavit, à plurimis mendis & vitiosis allegationibus repurgavit, & innumerorum pene vocabulorum accessione locupletavit, editione satis notus, non modo *Casparis Hoffmanni* isagogen medicam edi curavit, sed & manum ipse operi tali admovit, in publicum emittendo praecepta medicinae generalia, quae in ordinem redegit, à rebus extraneis, quibus prohdolor! referta, depuravit, & ad vera artis medicae principia adcommodavit. Etiamsi autem in permultis scopum, quem praefixum sibi habuit, non ubique obtinuerit: Voluntas tamen est laudanda.

§. L.

Mauritius Hoffmannus, itidem *Altdorffinus*, in inclyta Norimbergensium Universitate P. P. *institutionum medicinae*, quas laudabili exemplo in cathedrá disputandas publice proposuit, nova methodo concinnatarum, & ex natura sanguinis deductarum, *synôpsin* nobis reliquit, in quibus & artem breviorem & vitam simul longiorem polliceri ausus est. Uti vero prius discentibus admodum gratum: Ita posterius potissimum est, quod plerique in votis habent, nihil obstantibus aerumnis, quibus vita humana communiter exposita est.

§. LI.

In praefatione, opusculo praemissa, conquestus est, famam suam, quam, ut ipse loqui amat, praedones quidam ipsi suffurari fuerant conati, varias ipsi absurditates adfingendo, rodi ac sugillari. Titulus scripti hic est: *Prudentiae medicae ex sanguine pro salute mortalium agendorum rationes, exponentis fundamenta, disputationibus publicis proposita.* Statuit is, ex sanguine, animam cum corpore jungente, vitamque ac valetudinem promovente, & cujusque *ἰδιοσυγκρασίαν* constituente, omnem vitae sanitatisque rationem derivandam esse: Unde non modo *omnipraesentiam* & *omnipotentiam* eidem adscribit, sed & varias differentias illi adfingit, aliusque illi sanguis *cephalicus* & *epilepticus*, alius *pectoralis* & *phthisicus*, alius *hypochondriacus* & *scorbuticus*, alius *nephriticus* & *arthriticus* & alius denique *spermaticus* & *hystericus* dicitur. Provocat hinc ad experientiam, quam XLIV. annorum spatio partim docendo, partim medendo sibi adquisiverit; Nec ipsum unquam poenituisse, addit, huic methodo constanter inhaesisse: Hanc enim se fideliter secutum, semper cum successu praxin medicam exercuisse adseverat. An veri quippiam sub hac fama, quae malum est, quo non deterius ullum, latuerit, ex hoc specimine dijudicent alii. Aures ferire phrases, *omnipotentiam* & *omnipraesentiam* tribuere sanguini, negandum non est. Sed audienda est suis exceptionibus & explicationibus altera pars.

§. LII.

Andreas Buxbaum, catechesin medicam, per modum dialogi propositam edidit, ex qua in arte medica initiandos artis principia, neotericorum hypothesibus adcommodata, facili negotio addiscere posse pollicetur.

§. LIII.

Iohannes Riolanus, Ambianus, Pater, quem *Merklinus* in *Lindenio renovato*, doctrinae Hippocraticae adversus chymistas acerrimum vindicem vocat, universae medicae compendium seorsim primum evulgavit, quod tamen deinde cum operibus ejus junctim editum est.

§. LIV.

Iohannes Daniel Horstius, praeter Anatomica varia, etiam manuductionem ad medicinam reliquit, quam studiosae Juventuti in Academia Marpurgensi praelegit. Sicuti *Henricus Regius*, de Roi alias dictus, Ultrajectinus, fundamenta medicinae in *Ultrajectina* suos docuit. Iungimus huic *Olaum Wormium*, Arhusiensem Cimbrum, qui in Haffniensi Danorum Academia institutionum medicarum compendium, quod emisit, publice praelegit.

§. LV.

Petrus Servius, Spoletinus, institutionum Libros IV. quibus tyrones ad medicinam manuducuntur & informantur, edidit, una cum duabus prolusionibus, ad instruendos inflammandosque ad artem tyrones adcommodatis.

§. LVI.

Similiter *Sebastianus Meyerus*, Landsbergius, institutiones medicas concinnavit, de quibus ipse praedicare non dubitat, eas omnes medicinae locos solidaque totius artis fundamenta distincte, breviter ordineque complecti, imo & quibusvis litteratis proficuas esse.

§. LVII.

Georgius Wolffgangus Wedelius, multis ſcriptis clarus, theoremata medica ſeu introductionem ad medicinam, certis theorematibus, juxta ductum inſtitutionum medicarum abſolutam, ad legendum aeque ac diſputandum, quae laudabilis ejus conſuetudo erat, propoſuit. In *praefatione*, adducturus cauſſas, cur, tot ſcriptis in lucem editis, non magnum aeque incrementum ceperit medicina, quin nec illa ſtabilita ſatis ſint, quae fundamentorum loco inſtillari animis diſcentium ſolent, haſce potiſſimum refert: *Partim, quod complurium ſententias citra judicium compilaſſe novus ſaepe liber vocetur, partim, quod vetuſta ſordeant, & paradoxa ſaltem novitatis ſpecie arrideant; Quod porro eadem merces diverſis ſaltem fornicibus expoſitae inveniantur, ut, dum aliam quaeras, eandem invenias; Quod jurare in verba magiſtri plurimi conſueverint, quod controverſiis tempus teratur, iisque veritas ſaepe obnubiletur potius, quam in lucem exponatur;* Ex quibus ſingulis infert *Wedelius:* Medicinam in quam plurimis nihil fuiſſe aliud in hoc uſque ſeculum, quam *continuam novationem in antiqua ignorantia.* Quae etiamſi lubens ſuo loco relinquam, & *aphoriſtica* haec forma, qua *Hippoc.* non infeliciter eſt imitatus, captui diſcentium eximie ſit adaptata, fatendum tamen libere eſt, multa fermentum veterum de *calido innato, humido radicali, flammula vitali, ſpiritibus* &c. redolere, de quibus merito dubitandum, an delicato modernorum palato ſint placitura.

§. LVIII.

Eadem aphoriſtica forma conſcripta quoque eſt *Sanctorii à Sanctoriis* medicina ſtatica, quae una cum *Martini Liſteri* commentario VII. aphoriſmorum ſectionibus comprehenſa Lugduni Batavorum A. 1703. iterum prodiit.

§. LIX.

Inter opera medica *Gregorii Horſtii*, ſenioris, reperiuntur quoque imo potius reliquis eorum partibus praemiſ-

ſae

ſae ſunt *inſtitutiones medicae*, XX. diſputationibus comprehenſae, in quarum IV. primis de medicina in genere, de elementis ac temperamentis, de partibus H. C. earumque actionibus, de anima ejusque facultatibus nec non de ſanitate C. H. egit. A quinta ad undecimam uſque morbi indolem in genere una cum praecipuis ſuis differentiis diſcuſſit, nec non cauſas tam morborum quam ſymptomatum ad examen vocavit. *Duodecima* & ſequentibus diſputationibus de ſignis tam diagnoſticis quam prognoſticis diſſeruit; *Decima ſeptima* egit de methodo medendi in genere, & *vigeſima* demum materiam medicam breviter ob oculos poſuit.

§. LX.

Ut vero ſingulas haſce *inſtitutionum* partes percurramus, &, quid in illis contineatur, in ſynopſi exhibeamus, nec propoſitum noſtrum patitur, nec opus eſt, cum, quid de *Horſtianis* hiſce *inſtitutionibus* ſentiendum ſit, philiatri noſtri ex uno vel altero ſpecimine intelligere & aeſtimare nullo negotio poſſint. Ia v. g. ut ex ſola *phyſiologia* aliqua tantum exempla proponamus, quaerit is, an medicina ſit ſcientia, &, ſi hoc, an illa ſit theoretica vel practica? An C. H. ſit medicinae ſubjectum? Et an illud unico vel pluribus medicis ſit committendum? Quot ſint elementa, & quot inter illa calida, quot frigida? An elementa ſint in mixtis actu ſecundum formas ſubſtantiales? An complexio ſit ſubſtantia? An melancholicus, vel is, qui juſtitiale temperamentum habet, propior ſit aequalitati ponderis? Et quae ſunt ejus farinae plura, ex quibus an multum ſolatii ſit petiturus medicus tyro, aliis mature perpendendum relinquo.

§. LXI.

Johannes Beverovicius, *Dordracenus* Belga, ideam medicinae veterum ſecundum ductum *inſtitutionum medicarum* quidem concinnavit, cujus tamen hic neutiquam eo fine mentionem facio, quaſi crederem, philiatros ex ejus lectione in medica ſcientia proficere multum poſſe, ſed ut ſpecimen

aliquod ipsis exhiberem, quod in litterarum humaniorum cultura, cum medicina conjungenda, ipsi imitarentur. *Beverovicium* nostrum, qui diligens magni illius litteratoris, VOSSII, discipulus & auditor fuit, tantus litterarum elegantiorum amor ceperat, ut, cum deinde ad medicinam addiscendam, hortatu *Vossii*, serio sese adplicaret, philologiae studium ex animo suo dimittere difficulter posset: Quare, *quaecunque apud utriusque lingvae*, graecae pariter ac romanae, *poetas, philosophos, historicos, oratores, philologos, artem medendi tangere videbantur, inter legendum* ita *notavit, congessit & disposuit, ut ea*, quae praedictis antiquorum scriptis dispersa esse viderentur, ratione & distributione sub uno aspectu ponerentur: Unde *ex non medicis nata est idea medicinae veterum*, quam hoc nomine donavit Auctor, quod nulla artis parte omissa referat, quicquid de singulis antiquitus creditum est. Quisquis ergo librum hunc sedulo evolverit, nullo fere negotio brevi tempore addiscet, quod alii vix diuturna antiquorum lectione adquirere sibi poterunt.

§. LXII.

Carolus Wittestein, sive *à petra alba*, Placentinus, veram totius medicinae formam ad Serenisss. *Alexandrum Farnesium, Placentiae* & *Parmae* Ducem perscripsit, ita quidem, ut, cum varia sint hominum ingenia, aliis nuda veritate contentis, aliis vero disceptationes & subtiliora requirentibus, in textu omnia, quae ad artem ipsam necessaria visa fuêre, adducerentur, in margine vero, quae tum delectatione tum speculatione animae satisfacerent, adderentur.

§. LXIII.

Forma haec medicinae talis est: Praemissis paucis de ejusdem *inventione* & *constitutione* generali, agit primum de *elementis*, quae cum *Aristotele* numero quatuor, non plura, nec pauciora agnoscit, nempe ignem, aërem, aquam atq; terram. De *temperamentis* agens, tantam ex ingeniosa horum investigatione utilitatem pollicetur medico, ut, quicquid

quid universa ars medica magni habet, inde originem suam ducat: Cum sine illis nulla corporis sani, vel aegri vel quod neutrum dici posset, vera sit cognitio; Nulla medendi methodus, nulla universalis cognitio artis formari possit; Nil praedicere, nil denique cum dignitate medicus facere, ejus doctrinae ignarus queat &c. Videant igitur recentiores, ne in hodierna artis medicae luce pudore suffundantur à scriptore, qui lumine hoc destitutus, de usu tamen doctrinae hujus longe saniora illis cogitata fovit.

§. LXIV.

Johannes Nicolaus Stupanus, Hungarus, M. D. ejusdemq; in *Academia Basileensi* Prof. P. medicinam theoricam, ex *Hippoc.* & *Gal.* physiologicis, pathologicis & semeioticis libris in theses contraxit summatimque ad disputandum publice proposuit, ratus, ea melius inter disputandum intellectum iri, quae primum audiendo minus distincte comprehensa fuerint. Itaque laudabili hoc suo exemplo jam ante integrum, & quod excurrit, seculum aliis praeivit, qui eandem hodieque viam ingrediuntur, ac disputando praecepta medica aliis clariora reddere adlaborant.

§. LXV.

Praemisit autem *practicis* artis partibus *theoreticas*, quae quippe naturae ordine *illis* sunt priores, & practicis scientiis fundamenta subministrant. Eas vero sic digessit, ut, expositis in parte *physiologica* praeliminaribus de medicinae praestantia, ejusdemque sectis, speciatim de arte empiricorum, dogmaticorum & methodicorum, & in quibus inter se mutuo conveniant vel differant &c. libro *secundo* de elementis, *tertio* de natura hominis secundum *Hippocratem* itemque de officina sanguinis venarumq; principio, ac *quarto* de temperamentis agat. Hinc partes C. H. compendiose recenset, atque tunc demum animae humanae facultates & functiones animales ac vitales tandemque naturales earumque actiones & instrumenta exponit, totiq;

tractationi finem imponit doctrina de spiritibus, quibus animam ad functiones suas edendas uti, suo jam tempore credidit; Ut vehementer miremur, dogma hoc à nonnullis *Stahlio* ceu inventori tribui, & *naturam* hanc ridicule *Stahlianam* vocari, cum *Aristoteles* una cum universo *Peripateticorum* choro animam humanam ceu principium universale omnium actionum, in C. H. observandarum agnoverit; Qua de re alibi latior differendi campus nobis aperietur.

§. LXVI.

In *pathologica* theoriae medicae parte proponit ante omnia sanitatis morbique essentiam primaque morborum genera, progreditur hinc ad causas eorundem universales explicandas indeque symptomatum differentiis maxime principalibus enarrandis sese accingit, tandemque caussis symptomatum, tam penes laesas actiones sensitivas & motrices, quam etiam naturales, immoderatas nempe excretiones, retentiones affectusque corporis consistentium postremum tribuit locum.

§. LXVII.

In *tertia* theoriae medicae parte *semeioticam universalem* proponit, &, quamvis signa distingvat in *salubria* & *neutra*, omnibusque suam competere utilitatem, sponte fateatur, *insalubrium* tamen rationem potissimum habendam esse docet, quod horum *tanto evidentior usus existat, quanto magis conspicua est medici actio, in abigendis morbis occupata, quam ea, quae in sanitate tuenda*, praeservandisq; morbis versatur. Uti vero reliqua omnia ex *Hippoc.* & *Gal.* scriptis hausit: Ita ex iisdem fontibus quoque deprompsit, quae in *semeiotica* tradit.

§. LXVIII.

Pertinet huc *Johannes Fernelius*, vulgo *Ambianus* dictus, qui, licet *Claramontio* oppidulo natus & educatus esset, *Ambianus* tamen suis in operibus ideo dici maluit, quod Patrem inde oriundum habuerit, sicuti pleraque *vitae Fernelianae*

lianae memorabilia *Guilielmus Plantius*, ejusdem familiaris, non ſine facundia nobis expoſuit. Suas autem *medicinae Inſtitutiones*, ut plerique alii facere conſueverunt, a *phyſiologia* auſpicatur, quam integris ſeptem libris declarare contendit. In primo eorum non modo partium humani corporis tam ſimplicium quam compoſitarum deſcriptionem una cum earundem uſu ſiſtit, ſed & ipſam conſectionis rationem more Anatomicis ſolemni exhibet, ſuadendo ei, qui dictarum partium hiſtoriam conſequi cupit, ut alio in cadavere muſculorum, in alio oſſium exſiccatorum aptisque compagibus revinctorum, in alio viſcerum internorum, in alio venarum, in alio arteriarum ac denique in alio nervorum conſectionem inſtituat. Atque in hac partium humani corporis hiſtoria firmiſſimum artis medicae fundamentum poſitum eſſe confidit, quia eadem plane neceſſitate, uti ad hiſtoriae fidem Geographia; Sic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda eſt.

§. LXIX.

Quo vero tyronibus artis utilior eſt hiſtoria partium humani corporis: Eo ſterilior eſt doctrina de elementis, quam *libro ſecundo* exhibet: Illud enim profecto ſtudia Philiatrorum parum admodum promovebit, ſive ſciant ſive ignorent, quae medicis in corpore partes elementa, quaeque principia dici debeant? Quibus rationibus terra, aqua, aër & ignis omnium rerum elementa dicantur? Et quomodo corpus hominis, ut caeterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione nectatur & contineatur? Qua ratione elementa inter ſeſe mutuo permiſceantur? Utrum eorum ſubſtantia, an qualitates ſolae totis totae perfundantur? Neque multum illos ſolabuntur acriores diſputationes adverſus Juniores inſtitutae, qui elementorum ſolas vires, non vero ſubſtantias nobis ineſſe, exiſtimarunt; Et quae ſunt ejus farinae plura, quae, ſive ſciantur ſive ignorentur, arti ſane felicius addiſcendae parum vel nihil velificabuntur.

§. LXX.

Quae in *tertia* Physiologiae suae *parte* de temperamentis disseruit *Fernelius*, longe utique majorem sponderent utilitatem, si condigne pertractata essent. Jam vero per temperamentum nihil aliud intellexit, quam concentum quendam quatuor principum qualitatum, ex omnium elementorum permistione ortum. Cumque quatuor tantum sint, ex quibus temperamentum conficitur: Hinc singulorum exuperatione simplices quatuor creari temperaturas concludit, nempe *calidam*, *frigidam*, *humidam* & *siccam*; Similiter quatuor conjugatas esse temperaturas, quae duarum simplicium exuperatione procedant seque efferant, nempe *calidam & humidam*, *calidam & siccam*, *frigidam & humidam*, *frigidam & siccam*. Caeterum innumeras esse particulares temperamentorum differentias non diffitetur. De *temperamento ad pondus* aeque ac *justitiam* pronunciat, utrumque in rerum natura vere subsistere, & cum compositi corporis temperamentum ex insertis elementorum portionibus aestimare, nihil sit aliud, quam cognitionem, multis difficultatibus obstructam suscipere: Hinc discernendorum temperamentorum nullam aliam esse legem, nullos alios judices, quam sensus hominis, & inter illos praecipue tactum, quorum quippe beneficio notiones rerum animis imprimantur. Frustra autem sine dubio laborat in temperaturis singularum corporis humani partium tam externarum quam internarum internoscendis, quae quippe omnem suam temperaturam a sanguine tantum reliquisque humoribus per partes transeuntibus nanciscuntur. Agnoscit tamen lubens, multis ex causis temperamentum ingenitum commutari: Unde aetatis progressu cujusque temperamentum vertitur atque commutatur; Quam etiam ob causam antiqui ratione aetatis differentias in temperamentis agnoverunt. Illud vero miror, nullum temperamentum *biliosum*, nullum *sanguineum*, nullum *melancholicum* dici oportere, nimis acriter nostrum contendisse *Fernelium*. Neutra saltem rationum ab ipso allegatarum id sufficienter evincere videtur.

§. LXXI.

§. LXXI.

Interea pergit ad *Librum quartum*, in quo de ſpiritibus & calido innato agitur, quam doctrinam omnem ex veterum monimentis hauſtam eſſe, cuivis facillimum eſt perſpicere. Supponit autem hic calorem quendam eumq; divinum non nobis tantum hominibus, ſed & cunctis aliis viventibus ineſſe, cujus beneficio alimentum trahant, conficiant, eoque nutriantur ac ſuſtententur, augeſcant, procreent animantes, praeterea ſenſu adficiantur & moveantur; Is vero calor cum ſine vehiculo in omne corpus permeare & huc illucve momento diffundi non videatur: Hinc inducti fuere ad credendum veteres, calorem iſtum in corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Atque ideo neceſſe fuit, calori iſti materiam ſubſternere tenuisſimam, aëreo-aethercam, pernicitate velocem, quae ſimul fovendo calori familiaris eſſet & amica, quam ſpiritus nomine, h. e. corporis aetherei, quod ſimul caloris facultatumque ſedes & vinculum, primumque obeundae functionis inſtrumentum eſſet, inſignire placuit. Aſt cum ſpiritus iſte, calore perfuſus habere debeat, in quo conſideat, quoque alatur ac ſuſtineatur: Hinc adoptatur adhuc humor pingvis & oleo perquam ſimilis, quem *humidum primigenium* adpellare placuit. Ex quibus omnibus, in ſummam redactis id tandem conſequitur, *calidum innatum* nihil eſſe aliud, quam *humidum primigenium*, *inſito ſpiritu* & *calore* undique perfuſum; Id nempe humidum, cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſalvus viget & conſervatur: Quibus proinde tribus inter ſeſe mutuo junctis *calidum innatum* contineri, ex veterum mente hoc modo declaravit *Fernelius*. Denique cum admodum aequivocum ſit vocabulum *naturae*: Hinc indolem ejus breviter ſic exponit: Quod ſit vis prima & cauſa per ſe, noſtri opifex & conſervatrix. Sermo autem eſt de *natura humana*, de qua proinde praedicat: Eam ſoli homini addictam, quem confirmavit, gubernare, quantum poteſt, longiſſime; Eam, ne fruſtra condidiſſe videatur, edito operi in omni

vita

vita insidere, id nunquam deserere, sed ejus gubernacula tractando, partes omnes in suum opus ducere & concitare, ita ut illa ipsa simul omnium functionum caussa censeri debeat.

§. LXXII.

Proximum nunc locum vindicat disquisitioni animae ejusdemque facultatum, quae quippe corpori organico vitam confert actionesque vitales inducit. Ast cum nihil sit taediosius, quam toties entia citra omnem necessitatem multiplicare: Hinc universam illam facultatum animae doctrinam, tanquam ex lacunis *Galeni* haustam, merito mittimus, paucis tantum hic praesupponentes, alibi vero plenius demonstraturi: Animam, eamque rationalem omnium oeconomiae humanae functionum & actuum, rationalium nempe, animalium atque vitalium fontem atque principium esse.

§. LXXIII.

Cum autem facultatibus tanta cognatione *functiones* cohaereant, ut aliarum ex aliis cognitio peti debeat: Hinc jam a facultatibus tanquam a caussis conversione facta, articulatim *libro sexto* edisserere contendit, qua lege, quove ordine usae suis illae spiritibus suisque particulis & temperamentis tanquam instrumentis functiones omnes suas compleant, ut simul inde partium omnium C. H. commoditas & usus in promptu sint & eluceant. Quemadmodum vero dicto *sexto libro* functiones omnes in homine jam genito omnibusque suis partibus absoluto scrutari & explicare conatus est: Ita *septimo* inprimis in eo, qui gignitur & in lucem profertur, omnem suam attentionem figit: Ubi quidem in singularum functionum explicatione quam plurima occurrunt, quae animadversione haud indigna forent, quae tamen omnia paginarum harum angustia non capit.

§. LXXIV.

Convertimus nos potius ad examen *pathologiae Fernelianae*, quae *septem* iterum *libris* comprehenditur. In *primo* genera-

generatim de morbis, eorum differentiis & causis differitur; In *secundo* de symptomatis & signis; In *tertio* de pulsibus & urinis; In *quarto* de febribus; In *quinto* de partium morbis & symptomatibus; In *sexto* de affectibus partium, quae sub diaphragmate sunt; Et in *septimo* seu *postremo* de externis corporis humani morbis agitur. De hisce vero omnibus, inprimis doctrina de febribus polliceri non veretur, quod non pauca legenti sint occursura, aut penitus à majoribus praetermissa, aut non satis explicata, aut ab illis interdum dissentanea, sed quae tamen ut ratione stabilita, ita & longo medendi usu comprobata sint. Atque ideo magna sui fiducia fretus subjicere non dubitat: Sic decere investigatorem veri, non solum quae legerit, sed & quae ipse secum meditando consideraverit & contemplatus fuerit usuque tenuerit, cognitione dignissima in communem usum proferre.

§. LXXV.

Sicuti autem tam *Physiologiae* quam *Pathologiae* septem cuilibet libros seorsim destinavit *Fernelius:* Ita totidem etiam *therapevticae* universali seu medendi rationi sacros fecit. In *primo* fundamenti loco substernitur, medicinae leges legibus naturae debere esse consentaneas; Deinde de officio medici, remediorum inventione, eorundem quantitate definienda, de tempore, quo adsumenda sint, nec non de forma & ratione praecepta generalia inculcantur. In *secundo* de evacuatione per venaesectionem agitur, cujus tamen non solus *evacuatorius* sed & *revulsorius* ac *derivatorius* effectus solide, ringentibus licet plerisque Neotericorum, adstruitur, & singuli morbi, quibus vel praesentibus vel futuris vena secta succurrit, enumerantur, habito insuper prudenti selectu venarum secandarum, cum non sit indifferens, quamcunque venam quocunque in adfectu secare. Neque hic neglexit indicare, quid spontanea sanguinis eruptio in morbis conferat, quibusve signis morbi magnitudo & virium robur comprehendantur, pro quorum quippe indicatione mit-

tere vel non mittere ſanguinem oporteat? Quomodo evacuationis quantitas ex morbi magnitudine & virium robore aeſtimanda ſit? Quomodo praeſentia aeque ac praeterita prudenter obſervanda, ut ex illis certior evacuandi quantitas judicetur? Quo morbi tempore ſanguis ſit mittendus? Qua ratione corpus ante venaeſectionem debita & idonea ratione praeparandum? Quid ipſo ſectionis tempore faciendum? Ut à venaeſectione aeger ſit regendus? Quibus omnibus pauca adhuc de arteriotomia, de particulari ſanguinis vacuatione, ſcarificatione, cucurbitulis &c. adjiciuntur.

§. LXXVI.

Libro tertio methodi medendi de purgandi ratione diſputatur, quorſum non modo catharſis, emeſis & clyſterum in anum injectio pertinet, ſed & ad evacuationes particulares per errhina, apophlegmatiſmos & bechica iſta purgandi ratio reſtringitur. *Libro quarto* de ſummis medicamentorum generibus & facultatibus more *Galenicis* ſolemni diſſeritur. *Quinto* ac *ſexto* uſitata tam internorum quam externorum medicamentorum materia ſiſtitur: Et *ſeptimo* ſeu *ultimo libro* remedia compoſita exhibentur, quo ordine agitur primum de ſyrupis, electuariis & pilulis, deinde de antidotis tam ſolidis quam humidis, porro de trochiſcis ſeu paſtillis nec non de eclegmatis atque conditis &c. Ad externa vero medicamenta referuntur olea, unguenta & emplaſtra &c.

§. LXXVII.

An *Johannis Heurnii*, medicinae olim Profeſſoris in *Academia Lugduno-Batava* & Principis *Auriaci* Archiatri *Inſtitutiones medicae* hoc delicato ſeculo, quo novam veſtem univerſa ars induit, multis placiturae ſint, admodum dubito. Ipſe *Heurnius* in epiſtola dedicatoria ad *Henricum Ranzovium*, Pro-Regem in Ducatibus *Sleswicenſi*, *Holſatiae* atque *Dithmarſiae* ſponte fatetur, theſes eſſe ex ſugeſtu Academico praecipitatas & à diſcipulis ſuis (quos inter *Petrum Pawium* laudat,

qui

qui etiam postea in eadem Academia professioni publicae admotus est) ex dictantis ore exceptas & ipso tandem adnuente in publicum emissas esse. Cui accedit, quod nimis stricte *Aristotelis Galenique* placitis inhaereat, & hujus ultimi more multa de facultatibus aliisque talibus rebus frigide disserat, quae hodie in auribus studiosorum non debent non molestum stridorem & in animo ipso fastidium parere.

§. LXXVIII.

Agit autem *libro primo*, postquam de medicinae natalibus, sectis, earumque placitis, nec non de artis definitione ac divisione paucula pro more *Institutionistarum* praelibaverat, de elementis, quo nomine intelligit minimam, i. e. simplicissimam partem ejus, cujus est elementum; Quam notitiam ei, qui medicinae operam navare cupit, adeo necessariam esse opinatur, ut quis neque bonam valetudinem tueri, neque causam morborum intelligere, neq; signis quippiam deprehendere, neque morbum profligare possit, qui elementa corporis, quoque modo à pristino statu recedant, ignoraverit. Nobis vero secus videtur, qui hanc doctrinam de elementis ad Physicorum subsellia inferius remittemus, qua quippe medicus stricte sic dictus tota sua in functione carere sat commode potest.

§. LXXIX.

In *Libro secundo* discutitur doctrina de temperamentis, eorundemque differentiis, notis atque indiciis: Hinc ad partium principum, cerebri nempe, pulmonum, cordis, jecoris, ventriculi, genitalium totiusque habitus temperamenta eorundemque notas pergit, & quot modis, & ex quibus causis temperamentum ingenitum mutari possit ac soleat, circa finem hujus partis disquirit. Vereor autem, ne toto hoc laborioso scrutinio inanem ludat operam, cum primo statim hujus tractationis capite circa initium ex frigida illa & otiosa elementorum doctrina ipsam temperamenti indolem declarare cupiens, sese prodat, dum

temperamentum nihil aliud esse putat, quam sobolem quandam permistorum elementorum. Taceo, quod varia illa viscera atque partes, quarum temperamenta ordine describit, eorundem capacia non sint, sed ad longe alias caussas referri mereantur.

§. LXXX.

Quae porro *libro tertio* de facultatibus earundemque functionibus, spiritibus & calido innato differuntur, *Galenicum* fermentum redolent & à recentioribus falsitatis jamdudum convicta sunt. *Libro quarto* disputatur de humoribus eorundemque numero, officina generationis ac potissimum de sanguine. Humores in genere describit esse substantias humidas, ex esculentorum & potulentorum mistione genitas, ut exhaustum in corpore resarciatur. Hos ad quaternarium reducit numerum, sanguinem nempe, pituitam, bilem & melancholiam, atque ab hepate ex chylo, vi ventriculi praeparato, gigni adseruit, sola tantum materiae & coctionis varietate distinctos. Advehi deinde chylum per venas meseraicas rubras ad hepar, ibidemque haematoseos vi, quae in hepate resideret, in sanguinem transformari. Sicuti autem post venas lacteas ab *Asellio* detectas sua sponte corruit hic fiendi modus: Ita hepati quoque jam dudum ultima cecinit *Bartholinus*. An vero sanguis crescat vel decrescat, an sit frigidus vel calidus, & quae sunt aliae ejus indolis otiosae, frigidae & ne cassa quidem nuce dignae quaestiones, iis diutius non inhaerebimus.

§. LXXXI.

Libro quinto acturus *Heurnius* noster de generatione hominis, nihil agit aliud, quam ut *Aristotelis*, *Hippocratis* & *Galeni* sententias variis modis inter sese mutuo committat & conciliare studeat, quae si hodie ab iis audiantur, qui *Hornium*, *Regnerum de Graeff*, *Swammerdammium* aliosque recentiores legerunt, justa eosdem indignatione merito adficiunt. Quod quaestiones hinc inde interspersas attinet,

an

an ſcil. mulieres habeant ſanguinem calidiorem prae viris, cur viri non ſint menſtruales, an muliebritas ſit in menſibus &c. illas tanquam futiles & inutiles merito mittimus. Atque haec omnia, quae hucusque recenſuimus, ad partem medicinae *phyſiologicam* ſpectare videntur.

§. LXXXII.

Nunc vero *parte ſecunda*, & *libro* quidem *ſexto* ad *Pathologiam* ſeſe convertit *Heurnius*, acturus de iis, quae ſanitatem evertant, id quod faciunt omnes affectus praeter naturam ſeu morbi. Per morbum autem intelligit conſtitutionem praeter naturam corporis viventis, laedentem primo & per ſe actionem. Deinde proſequitur varias morborum differentias, quae vel à partibus noſtri corporis ducuntur, uti ſunt morbi intemperiei, organicarum partium, conformationis &c. vel ab adjunctis qualitatibus, vel à tempore &c. *Libro ſeptimo* inquiritur in cauſas morborum, quarum pleraeque ita comparatae ſunt, ut rariſſime morbos excitandi energia polleant, aut ſi quadam ad morbos gignendum poteſtate valeant, merito miraculoſum videri debet, quod nihilominus homines tam raro aegrotent. *Libro octavo* ſymptomatum hiſtoria ſiſtitur, prout vel animalem vel vitalem actionem laedunt & adficiunt, quibus *ultimo* adnectuntur ſymptomata excrementorum, quaeque in qualitate mutata conſiſtunt.

§. LXXXIII.

Libro nono exorditur *Semeioticam*, quam tractationem urinarum inſpectione ideo auſpicatur & fuſius deinde proſequitur, quia inter excrementa nullum certius morbos indicare ac de iisdem fidem facere exiſtimat. Agit tamen etiam de pulſibus, hujusque ſcientiae utilitate aliisque fontibus *doctrinae diagnoſticae*. In *prognoſi* vero ordine tractat de ſignis coctionis atque cruditatis, ſalutis & mortis, quae vel ad melius vel ad deterius inclinant, quaeque & tempus & modum criſeos patefaciunt, & quae ſunt alia

 hiſce

hifce adfinia, quae legiffe non poenitebit eum, qui judicium fubactum, maturum & variis cafibus practico-clinicis jam illuftratum poffidet.

§. LXXXIV.

Ultimo ac *decimo Inftitutionum Heurnianarum* libro *therapeutica* generalis feu *methodus medendi* fiftitur, ubi in genere rurfus fatendum nobis eft, quod, quae de primarum ac fecundarum facultatum vi, deque gradibus qualitatum in medicamentis fimplicibus, & quo demum artificio haec omnia dignofcenda fint, differuntur, ingenio feculi moderni parum adcommodata effe videantur, quae proinde fine piaculo hic ficco pede praetermittere nobis licebit. Neque enim hodie ftudiofis noftris aures pruriunt, multo minus faliva movetur, fi de facultatibus primis & fecundis plantarum earumq; gradibus difputantes vel potius ineptientes in cathedra audirent docentes. Si amplius tertiarum atque quartarum facultatum vires alta voce ebuccinatas perciperent, metus foret, ne in cachinnos erumperent. Tam exquifitus hodie eft philiatrorum noftrorum guftus! Melius Auctor nofter inftruit feriem indicationum, quos defumere docet vel à morbo ipfo, caufa morbifica & fymptomate, vel à temperie totius corporis aegri, vel à parte morbo obfeffa, vel ex viribus aegrotantis, vel ab aëre ambiente, vel ab aetate, vel à confuetudine, vel à peculiari cujusvis natura, vel à fexu, vel ab exercitio vitaeque inftituto, vel à morbi longitudine ejusque brevitate, vel à quatuor anni temporibus, vel à paroxyfmis morborum, vel à folemnibus naturae functionibus vel ex remediorum viribus, vel, quod tamen dubiis fuis haud caret, à fideribus. Neque omnino contemnenda funt, quae capite *Inftitutionum* fuarum ultimo de modo confilia medica ineundi *Heurnius* nofter difputat.

§. LXXXV.

Prius vero, quam eundem mittamus, illud adhuc, tanquam ab hoc loco minime alienum monere confultum duxi,

duxi, quod appendicis loco *Institutionibus* suis junxerit consilium, modum & rationem studendi, eorum usui inservituram, qui medicinae operam suam dicarunt. Estque hoc scriptum non lectu modo jucundum, sed & philiatris apprime utile & necessarium, quanquam, quod pariter diffitendum non est, temporibus, quibus vivebat, congruum. Hodie enim ad *Avicennam, Mesuen, Serapionem* aliosque *Arabes*, vel *Graecos, Aretaeum, Paulum, Aëtium, Trallianum, Oribasium* aliosque ablegare velle philiatros, vereor, ne irritum, sterile atque supervacaneum institutum sit futurum.

§. LXXXVI.

Ita ergo si cum *Heurnio* nostro comparatum sit, metuo, ne paria cum ipso fata habeat *Balthasar Schultzius*, quem *Lindenius Wratislaviensem*, ipsemet vero medicum *Colbergensem* sese vocat. Ingenue is confitetur, synopsin universae medicinae, quam edidit, cum ex multis medicorum libris, tum praecipue ex *Iohannis Heurnii* Institutionibus conformatam & XII. Disputationibus exhibitam, inque *Academia Wittebergensi* exercitio privato eventilatam esse. Qualis autem est fons, tales etiam plerumque solent esse rivuli.

§. LXXXVII.

Vix praeterea melioris notae est ejusdem *Schultzii* historia de homine microcosmo, in qua cum admirandam corporis humani fabricam tum divinam animae humanae essentiam διαλογως contemplandam exhibere conatus est, instituta adhuc in fine brevissima utriusque mundi, magni aeque ac parvi comparatione. Id tamen tantopere Nostro vitio vertendum non est, qui in gratiam pueri nobilis, *Ottonis Flemingii* libellum conscripserat eidemque dedicaverat.

§. LXXXVIII.

Dispescitur interim duas in partes, quarum prior de mirabili machina humani corporis, posterior vero de anima agit. Quoad *priorem*, praeter divisionem partium, *Hippocrati*

pocrati usitatam in ἴσχοντα, ἰσχόμενα & ὁρμῶντα, in similares ac dissimilares, earundemque brevem historiam, quaeque illarum chylosi, haematosi, respirationi, procreationi &c. subserviunt, sistit quoque humorum variorum succinctam enarrationem, quorsum praeter chylum, qui quasi reliquorum humorum omnium rudimentum est, pertinet sanguis, pituita, bilis & succus melancholicus, qui secundae coctionis humores sunt, sicut ad tertiae coctionis humores, anonymus, ros, cambium & gluten ab Auctore referuntur: A quibus tamen omnibus humidum radicale, quod primogenea haereditate solidis membris insidere fabulantur, distinctum esse arguit. De spiritibus vulgaria medicorum commenta repetit, &, ne physica ista speculatio pathologico usu destituta esse videatur: Hinc ab impedito spiritu naturali atrophiae, à vitali syncopes, & ab animali apoplexiae originem derivat. Quoad *posteriorem* vero, animam rationalem à DEO homini primitus inspiratam, postea mirabili propagationis serie continuari credidit, cujus proinde virtus etsi in toto corpore tota sit, sicut & in omnibus partibus tota est: In organicis tamen membris, maxime in corde potenter residere putavit, unde virtutem suam per organa debite conformata universo corpori communicet: Quae omnia, uti & vulgarem animae divisionem in *vegetantem*, *sensitivam* & *rationalem* non aliunde, quam ex *Aristotelis* & *Peripateticorum* fontibus hausisse videtur.

§. LXXXIX.

Ex *Italis* hoc circiter aevo *Institutiones medicinae* nobis reliquit *Vidus Vidius*, senior, philosophus ac medicus *Florentinus*, suo tempore longe excellentissimus, qui tum *Lutetiae* tum *Pisis* magno cum adplausu artem medicam docuit, & gravissimo Archiatri munere apud Franciscum I. Regem Galliarum magna cum laude perfunctus est. Absolvuntur autem *Vidii* nostri *Institutiones* tribus libris, in quorum *primo* de origine & auctoribus medicinae agitur, subjuncta causa, cur post eos de medicina scripserit? In *altero*

libro

libro tractatur de communibus medicinae, qualia ſunt ejusdem definitio, diviſio atque ſubjectum cum reſolutione quarundam generalium quaeſtiuncularum, quibus multi alii praeter *Vidium* tempus inutiliter terere conſueverunt, uti ſunt: An medicina ſit ars, an ſcientia? Quae ad perficiendum medici officium requirantur? Qualem oporteat eſſe medicum? Qualem praeſtare ſeſe debeat aegrotans? Et quae ſunt ejus farinae plura, ex quibus, quantum conatus tyronum artis juvari ac promoveri posſint, facile cuilibet licet perſpicere. In *tertio* interim *Inſtitutionum* libro agitur de partibus medicinae, deque ratione, qua inveniantur atque in ordinem diſponantur: Quae omnia nimis ſunt generalia, quam ut multa praeclara commoda lecturis polliceri inde queamus.

§. XC.

Hujus quoque loci eſt *Ludovicus Mercatus*, Hiſpanus, qui non modo in *Academia Valleſoletana* Profeſſioni medicae praefuit, ſed & ſplendido Archiatri Regii munere apud Philippum II. Hiſpaniarum Regem perfunctus eſt. Seorſim primum *Inſtitutiones medicas* edidit, quae deinde ſimul cum reliquis ejus operibus prodiere, in quorum proinde *tomo primo* exhibetur primum pro more *phyſiologia*, quae de conſtitutione corporis ſecundum naturam agit; Quam deinde excipit *hygieine*, in qua de ſanitatis conſervatione & praecautione diſſeritur; Tandemque adnectitur *pathologia* cum *ſemeiotica* atque *therapevtica*, quibus in partibus ordine enarrantur morbi cum eorundem ſignis, cauſis, ſymptomatis, differentiis eorundemq; curatione.

§. XCI.

Hiſce etiam adnumeratur *Georgius Scharpius*, Scotus, cujus *Inſtitutiones* medicas *Claudius Scharpius*, filius in lucem dedit, à quarum tamen lectione tanto alieniores credo tyrones artis, quo minus moribus noſtri ſeculi ſunt adcommodatae.

§. XCII.

Ipfius conterraneus, *Gilbertus Jacchaeus*, natus *Aberdoniae*, feptentrionalis *Scotiae* oppido, epifcopatu & Academia celebri, in qua etiam Profeffione publica perfunctus eft, fimiliter *Inftitutiones medicas* fcripfit, vix tamen etiam ad delicatum moderni feculi guftum attemperatas.

§. XCIII.

Duncanus Liddelius, pariter Scotus, feorfim quidem exhibuit univerfum artis medicae compendium, difputationibus aliquot in *Academia Julia* quondam habitis inclufum; Poftea vero cum aliquot aliis ejus fcriptis ftudio *Ludovici Serrani*, Neomagenfis, fub titulo operum Jätro-Galenicorum Lugduni junctim prodiere, & feptem libris comprehenduntur, quorum *primus* Phyfiologiam, *fecundus* Pathologiam, *tertius* femeioticam, *quartus* therapevticam una cum victus ratione tam in fanis quam in aegrotantibus exhibet; Reliqui vero tres tractatus de febribus earundemq; fymptomatibus, de pefte, de variolis atque morbillis agunt: Quae tamen omnia *Galeni* principia redolent.

§. XCIV.

Similiter *Petrus Laurembergius*, Roftochienfis, edidit porticum Aefculapii feu generalem artis medicae conftitutionem, in qua de medicinae genere, fubjecto, fine, definitione, divifione pleraeque controverfiae examinantur, errores multi à multis hucusque cuftoditi oftenduntur, & verae de fingulis fententiae feruntur ac demonftrantur. Ponamus autem, acu hic rem tetigiffe *Laurembergium*, in plerisque, quas pertractavit, controverfiis: Inanem tamen operam lufiffe eundem, nemo diffitebitur, qui rite intellexerit, ἀλλωτρια talia à medicinae ambitu quovis modo arcenda, eandem potius confundere quam juvare, ficuti inferius fuo loco animadvertemus.

§. XCV.

§. XCV.

Ludovicus Gardinius in publicum produxit *Hortensii* manuductionem per omnes medicinae partes. Cui successit ejusdem *Hortensii* manuductio ad Pathologiam, quae est *Institutionum* medicarum pars secunda, & secutus tandem est earundem liber tertius, sive medicina subsidiaria, opus posthumum de rebus non naturalibus, quod studio & opera *Jacobi Briffaut*, medici *Duacensis*, prodiit.

§. XCVI.

Et cum *Leonardus Franciscus Dinghemius* fundamenta medico-physica ad Scholarum ἀκριβολογίαν studiose aptata esse ipsemet profiteatur: Hinc & illa artis nostrae sectatoribus parum profutura, haud vane conjicimus.

§. XCVII.

Quanquam etiam *Lazari Meissonnerii*, Matisconensis, idea medicinae, verae fidei cum sensibus per rationem restitutae cum philosophiae naturalis & medicinae secretiori institutionibus, multa speciose polliceatur, nempe artificium novum ad docendam, discendam & feliciter faciendam medicinam omnino necessarium, necnon philosophiae studiosis & quibuslibet aliis, vitam longam sanamq; sitientibus utilissimum: Eventus tamen satis comprobavit, non respondisse eum promissis.

§. XCVIII.

Johannem vero *Walaeum*, inter Scriptores *Institutionum* ideo referre nonnulli recusant, quod, ipso vivo, sub hac saltem forma nullum scriptorum ejus lucem adspexerit publicam. Omnia quidem, quae inveniri potuerunt, scripta *Walaei* in unum congessit *Christophorus Jervinus*, vel *Irvinus* *philosophices* & *chirurgices* Magister *Edimburgensis*, in quibus multa nova, plurima renovata, verbo, quicquid vel in Institutione nervosum vel in praxi salubre desiderari potest, reperiri censet: Sed quis fidem nobis faciet, omnia, quae

à *Jervino* compilata ſunt, *Walaei* genuina eſſe? De quo quidem non abs re permulti dubitant.

§. XCIX.

Interea in formam *inſtitutionum* theorica *Wallaei* ſic digeſſit *Jervinus*, vel, ut alii ſcribere malunt, *Irvinus*, ut tribus partibus, *phyſiologia* ſcilicet, *pathologia* ac methodo medendi comprehenſa adpareat. In *prima* illarum agitur de partibus H. C. de calido innato, de humoribus, chylo potiſſimum ac ſanguine, de temperamentis, de facultatibus animae, tandemque de functionibus, vitalibus, naturalibus & animalibus. In *altera*, cui tamen etiam doctrinam ſignorum jungit, de morbis eorumque cauſis & effectis tractat: Et *tertiam* denique tribus capitibus comprehendit, in quorum *primo* de cauſis ſanitatem conſervantibus, in *altero* de curatione morborum & in poſtremo de magnitudine ſymptomatum diſſeritur.

§. C.

Majori quidem jure *Inſtitutionum* ſcriptoribus adnumeratur *Vopiſcus Fortunatus Plempius*, Amſtelodamenſis, qui libros VI. fundamentorum medicinae, acribologia Scholaſtica ſic ſatis quidem accuratos, edidit, in quibus tamen non pauca continentur aliena, ab inſtitutionibus merito removenda; Hanc ob cauſſam non modo *Auctor* ipſemet fundamenta ſua hinc inde interpolare, ſed & apologema pro eodem *Daniel Vermoſtius* adverſus dicteria & ineptias cujusdam κηπȣ́ρȣ ſcribere coactus fuit. Sicuti acre & virulentum eſt ſcriptum, quo *Plempium* κηπȣρος iſte, ſub hac ejus inſcriptione: *Methodus medicinam rite diſcendi & exercendi*; eſt inſectatus: Ita *Vermoſcius*, defenſor *Plempii* tanto minus pepercit *adgreſſori*, quo certius is ea aetate, qua *Plempii* inſtitutiones perſtrinxit, juveniles annos nuper demum ingreſſus, & vix à triennio cis citra doctorum ordini adſcriptus, atque adeo fermento ambitionis totus turgidus, pullus Aeſculapii, vixdum è Scholae teſta caput exerens, eo polluerit judicio, ut medicinam non ſolum rite diſcendi

& ex-

& exercendi methodum tradere, ſed & *Plempii*, viri Profeſſorii, qui in *Academia Lovanienſi* medicam artem multos annos non ſine fama & adplauſu docuerat, ſcriptum tamen ejus acri & cenſorio ſtylo laceſſere auſus fuerit. Sed quid mirum? Quid non audet temeraria Juventus? Interim *κηπϰρος* iſte multos hodieque ſibi ſimiles habet, adoleſcentulos arrogantes, aliorum famae inſidias ſtruentes, imo quosvis obvios Scyllaei canis inſtar adlatrantes. Uti vero *Plempius* optime, ſic in ſuo apologemate ſentiente *Vermoſcio*, *à dignitate ſua alienum exiſtimavit, cum talibus putidis cavillatoribus manum ſtylumque conſerere:* Ita hos Viri prudentis mores imitari decet eos, qui paria cum ipſo fata experiuntur. Non ſunt digni tales cavillatores, quibus vel verbulum reſpondeatur, niſi circumſtantiae cum tempore demum ſeſe manifeſtantes aliud quid ſuadeant. Neque publicum ſuum diſſenſum diſſimulare potuit *Jacobus Primeroſius*, qui deſtructionem fundamentorum medicinae *Plempianorum* evulgavit, in qua minimum quater centum *Plempii* errores demonſtrare conatus eſt; Cujus tamen defenſionem iterum in ſeſe ſuſcepit *Gerbardus Blaſius*, filius *Leonardi*, Amſtelredamenſis, qui, ut ipſe *loquitur*, impetum *Jacobi Primeroſii* in *Vopiſcum Fortunatum Plempium* retudit. Cui vero tandem victoriae gloria ſit adjudicanda, adhuc ſub judice lis eſt, quam nos ut hac vice dirimamus, nimis à ſcopo noſtro alienum eſſe judicamus. Caeterum idem *Gerhardus Blaſius* compendium *Inſtitutionum medicarum* XII. diſputationibus in Illuſtri Athenaeo Amſtelredamenſi publice ventilatis comprehenſum evulgavit.

§. CI.

Eundem laborem adgreſſus eſt *Albertus Kyperus*, Philoſophiae ac medicinae Doctor, hujusque in *Academia Lugduno-Batava* Profeſſor Ordinarius. Promittit quidem titulus *Inſtitutiones medicas*, ad hypotheſin motus ſanguinis circularis compoſitas, quibus ſubjiciuntur ejudem tranſumpta medica, quibus fundamenta artis continentur. In praefatione autem ad Lectorem fatetut, ſe *Ariſtotelis*, qui quippe ab *Hippocrate*

pocrate non multum recedat, ut & *Galeni* hypothesibus inhaesisse, ac tyronibus hoc medicinae compendium destinasse, ut ideam artis generalem parvo tempore comprehendere mente possent, sicque ad legendum Auctores fierent aptiores, imo ad ipsam quoque praxin manu ducerentur.

§. CII.

Totum opus sic satis prolixum quatuor comprehenditur libris, in quorum primo sistitur medicinae *subjectum*, nempe homo, in secundo *finis*, sanitas scilicet & morbus, sicuti in tertio *signa*, & in quarto *media* & sanitatem conservandi & amissam restituendi exhibentur.

§. CIII.

Quod *primam partem* specialius attinet, ea, si fatendum, quod res est, nihil aliud exhibet, quam anthropologiam seu discursum physico-anatomicum de natura hominis, qui finem artis aeque parum directe respicit ac Astronomia vel quaecunque alia scientia. Quanquam enim nunquam in animum induxerimus negare, medico historiam illarum partium perspectam esse debere: Veram tamen theoriam medicam, futuris usibus practico-clinicis eminenter utilem tam parum illustrat, ac ars pictoria: Unde jam alibi monitum est, anthropologicam hanc hominis tractationem, tanquam jam aliunde notam, esse praesupponendam. Caeterum monstra illa traditionum antiquarum de calido innato, de spiritibus insitis & influentibus, vitalibus, animalibus ac genitalibus, de anima vegetativa, sensitiva & rationali &c. in omnibus tantum non paginis adhuc reperiuntur. Taceo *facultates Galenicas* in explicandis functionibus viscerum atque partium utramque absolvere paginam. Ut proinde necessarium duxerim, tyrones monere, ne specioso titulo fascinari sese patiantur, qui *institutiones medicinae* ad hypothesin quidem de motu sanguinis circulari compositas pollicetur, ubi tamen reipsa nihil praestatur aliud, quam quod antiqua opinionum

num

num *Galenicarum* crambe recoquatur, atque ingenti taedio lectori denuo adponatur.

§. CIV.

Quae cum ita ſeſe habeant, omnino ſupervacaneum eſſe judicamus, reliquas harum *Inſtitutionum* partes percurrere, cum, ſemeioticis exceptis, plane ejusdem ſint indolis. Convertamus nos potius ad *Tranſumpta* medica, quae ex Phyſicis ea repetunt, in quibus fundamenta medicinae continentur. Liceat autem, *Auctoris* pace, libere adſerere, quod in eo tanto minus ejusdem inſtitutum adprobare queamus, quia animus diſcentis alienis talibus, phyſicis vel metaphyſicis ſpeculationibus praeoccupatus, plane ineptus redditur, ad comprehendendum ea, quae proprie atq; directe ad artem medicam, quae factiva eſt & practica, pertinent. Vehementer namque hucusque diſplicuit, quod tantam Phyſices in medicina neceſſitatem eſſe, hucusque crediderint, ut nonnulli illorum adſerere non dubitaverint, hanc in ſolidum phyſicis dogmatibus ita inniti, ut ex his multa repetere & dehinc ex ſcientiae theorematis deducere cogatur recte medendi praecepta. Finge, in phyſicis diſſentire medentes, an quaeſo poſſibile erit, ut in medicis praeceptis convenire queant? Iſtud enim omni intuitu paradoxon videtur, quod medendi praecepta eadem manere poſſint, etiamſi circa ſcientiae theoremata ſit diſſenſus? Quia aut talem oportet eſſe praxin, qualis eſt theoria, aut iſta ſaltem theoria praxi omnino erit inutilis; Id quod innumeris inſtantiis comprobari facile poſſet, ſi id operae valeret pretium. Quod ipſum tanto magis dilucescet, ſi expendatur, ſtudioſos medicinae ad *Hippocratis* & *Galeni* principia à *Noſtro* ablegari, ad quae quippe tanquam ad ὑπο θεσεις reliqua revocari queant, quanquam ipſemet negare non audeat, multa in iis dubia, nec forte pauca etiam falſa contineri. Hoc ſaltem quam veriſſimum eſſe ſaepe ſaepius experti fuimus, quod Juvenes

nimis

nimis sollicite το διοτι inquirentes, haud infrequenter una cum illo το ὅτι amittant. Neque enim subtilis de principiis disputatio, sed felix morborum depulsio medicum efficit, ut recte caeteroquin noster quoque observavit; Adeo ut in proverbium plane abierit: *Doctum theoreticum esse infelicem Practicum:* Quia, dum subtiles tales doctores in elementis tantum morantur: Seipsos ad praxin exercendam inidoneos reddunt.

§. CV.

Haec vero omnia ne frustra adseruisse videamur, animum tantum advertere jubemus ad ea, quae libro primo *Transumptorum* disputantur de elementis eorumque nomine respectu homonymiae, etymologiae & synonymiae, de eorundem existentia, essentia, causis tam internis quam externis, origine, consequentibus, adjunctis & effectis una cum divisione &c. Coecus enim sit oportet, qui non advertat, spinosas tales elementorum disquisitiones ad finem artis, qui est curatio & liberatio a morbis, ne eminus quidem respicere. Quo sensu ipsemet *Galenus* Libr. I. Prorrhetic. S. I. comm. 17. recte adseruit: Quicquid non docet melius curare, sophisticum est & ab arte alienum. Quae deinde libro II. de mixtis docentur, utilia quidem sunt, majori tamen utilitate sese commendarent, si mixtionis natura non absolute & in se, sed in oppositione ad statum vitalitatis considerata fuisset, ut exinde demum distincte intelligi posset, cur mixtio animalis, suo in genere ad corruptionem putredinosam valde proclivis, rarissime tamen ad actualem corruptionem perveniat? Reliqua prolixius prosequi non est necesse. Optaremus saltem, *Kyperum* nostrum vim *Logices*, in qua eximie plane excelluisse videtur, in alia quacunque disciplina adhibuisse, modo medicinae pepercisset. Quis enim Juvenum, medicinae studiosorum hodie reperitur, qui haec talia dialectica sine tacita indignatione audire cupiat?

§. CVI.

§. CVI.

Contra nimia prolixitate plerisque peccare videbuntur *Institutiones Danielis Sennerti*, Professoris medicinae in *Academia Wittebergensi* & medici cubicularii *Iohannis Georgii* I. Electoris Saxonici. Edidit quidem primum, uti ipsemet in Praefatione testatur, in gratiam studiosorum medicinae epitomen quandam & quasi lineamenta artis, quam in dicta *Alma Wittebergensi* docebat; Quia non ignorabat vir prudens, multum discentibus prodesse, si ejus, cui se adplicuêre, disciplinae ideam quandam animo conciperent. Quum vero deinde epitomen istam in manus resumeret, illamque concisa nimis brevitate laborare animadverteret: Hinc factum est, ut meliora interim edoctus, quaedam mutaret, quaedam vero adderet, indeque majoris molis *Institutiones* enascerentur, quarum insuper amplitudinem miris modis augebant numerosae, quas ubique interspersit, quaestiones controversae, quod tamen institutum suum inde excusat, quod alias discentium animi variis tricis involverentur, ex quibus tamen extricandi potius quam implicandi essent. Addit, perinde fore intuitu philiatrorum, sive *Institutiones* paulo prolixiores sive easdem commentario illustratas legerent.

§. CVII.

Quanquam autem negari neque possit neque debeat, sine detrimento Reipublicae medicae in multis breviorem esse potuisse *Sennertum:* Fatendum tamen simul est, multa egregia, *Semeioticam* praecipue atque *diaeteticam* concernentia in hisce *Institutionibus* contineri. Et, si judicio *Petri Laurembergii* in *Lauru Delphica* standum, principem inter *Institutionum* scriptores locum tuetur *Sennertus* noster; Ita enim ille commendat eundem: *Pervolve, & nocturna diurnaque versato manu* Institutiones Danielis Sennerti, *in quibus prolixiori orationis serie fundamenta artis plenissime enarrantur, & longe forte solidius quam factitatum* à Fuchsio, Valleriola, Riolano, Heur-

nio, Duncano Liddelio *caeterisque de genere hoc. Unus iste tibi erit instar omnium; Quem si noris, omnes noris.*

§. CVIII.

At vero quid veri vel falsi huic judicio subsit, rectius non intelligemus, quam si singulas *Institutionum Sennertianarum* partes breviter percurramus, quidve in illis laude vel vituperio dignum sit, sincere quidem, attamen modeste indicemus. Praemissis itaque paucis, ut vulgo moris est, de natura ac divisione medicinae, in parte *Physiologica* agere incipit de sanitate & temperamentis. Sanitatis formalem rationem constituit *in potentia*, corporis actiones exercendi, à naturali omnium partium constitutione proveniente; *In potentia*, inquam, non actuali exercitio; Cum non is solum sanus dicendus sit, qui actiones debitas actu obit, sed etiam, qui eas actu non obit, dummodo, si velit, obire possit. Ad hanc sanitatis rationem in tanto clariori luce collocandam, inde quoque ipsam temperamentorum indolem deducit, describendo temperamentum in genere, quod sit qualitas ex mistione elementorum & quatuor primarum qualitatum mutua actione & passione exorta. Varias deinde horum temperamentorum differentias prosequitur, quarum tamen primariae huc redeunt, ut aliud sit temperamentum *ad pondus*, aliud *ad justitiam*, aliud *simplex*, aliud *compositum*, aliud *calidum*, *frigidum*, *humidum* & *siccum*, vel *sanguineum*, *biliosum*, *phlegmaticum* & *melancholicum*, quorum tamen omnium nullum homini adcommodatius sit, nullum convenientius, quam calidum & humidum, quod alias sanguineum vocatur. Quae praeterea de differentiis corporum secundum Astrologos nec non de temperamento totius, quod à partium principum, cordis, epatis, cerebri, ventriculi &c. temperie dependere existimat, *Auctor* noster adfert, ea tanquam res nullius momenti lubens praetereo.

§. CIX.

§. CIX.

Omnem vero hanc doctrinam de temperamentis ut clarius illustret, proxime subjungit discussionem *calidi innati*, *humidi radicalis* & *spirituum* vulgo sic dictorum. Quid autem sit calidum innatum, inventu difficile & obscurum esse fatetur, cum, quo quis in investiganda *calidi innati* natura plures in consilium adhibeat Auctores, eo fere reddatur incertior. *Noster* vero, ut tantam, scilicet, difficultatem & nodum quasi gordium solvat, per *calidum innatum* idem, quod alii per *spiritum innatum*, intelligit, ita tamen, ut *insitus* ille, cujus originem à semine derivat, & in corde potissimum hospitium suum habere ipsiusque animae praecipuum organon esse docet, *à naturali* caute distingvi mereatur. An autem *humidum primigenium* ad *calidi innati* essentiam pertineat, dubitare videtur; Atque adeo *spiritus* potius *insiti* seu *calidi innati* pabulum seu domicilium esse credit: Non tamen facile haec tria, *calorem*, *spiritum* & *humidum radicale* separari, sed ut balsamum naturale arctissimo nexu conjungi. Cum vero calidum istud innatum ad omnes actiones perficiendas non sufficiat, sed calido aliunde influente, à quo & foveatur & excitetur, indigeat: Hinc spiritibus id officii demandare non dubitat, quod, cum ex tenuissima & maxime sincera sanguinis parte geniti sint, animae quasi cum corpore uniendae vinculum actionumq; edendarum maxime necessarium instrumentum constituant. Hos trifariam distingvit, ita quidem, ut spiritus naturales differant a vitalibus, hi ab animalibus, & omnes ratione officiorum, quibus destinati sunt. Quibus ita expeditis, agit de naturali partium organicarum constitutione, & tam similaribus quam dissimilaribus communi unitate, de animae facultatibus & actionibus, nutritione & augmentatione, de generatione & partu, quibus omnibus physica explicatio de sensibus tam externis quam internis subjungitur. Atque hoc omne est, quod *Physiologiam* secundum *Sennerti* nostri mentem exhaurit.

§. CX.

Nisi igitur felicior fuerit in parte, quam nunc adgredimur, *Pathologica*, vereor, ne praecipitatum nimis a plerisque censeatur *Laurembergii* judicium. Prolixitate interim multum superat praecedentem; Tribus enim distinctis comprehenditur partibus, quarum *prima* de morbi natura & differentiis, de morbis intemperiei & totius substantiae seu occultarum qualitatum, de morbis compositionis, conformationis & solutae unitatis, nec non de eorundem temporibus tractat. *Altera* agit de morborum causis, quam doctrinam ideo summe necessariam medico esse existimat, cum morbi neque vitari neque tolli possint, nisi causae caveantur; Et dividit easdem in proximam, remotam & procatarcticam, in causam per se & per accidens, in positivam & privativam, communem & propriam &c. Porro inter causas morborum refert res non naturales, plethoram atque cacochymiam, cujus ultimae occasione seorsim de pituita, bile, succo melancholico, seroso humore & flatibus agit, addendo tamen, humores non primis tantum qualitatibus corpora nostra adficere, sed praeter calidum, frigidum, humidum & siccum, amarum quoque & salsum & dulce & acidum & insipidum & acerbum & sexcenta alia, secundum *Hippocratis* effatum, homini molestiam creare. Hisce omnibus subjungit generationem calculorum ac vermium, inque causarum morbificarum censum refert. Neque, ut tritam a vulgo viam ubique calcasse videatur, causas morborum intemperiei cum & sine materia, totius substantiae, morborum organicorum & solutae unitatis prorsus negligit.

§. CXI.

Parte *tertia* sectione prima loquitur de symptomatibus eorundemque differentiis. Et cum ipsas quoque facultates varia ratione distinxerit: Hinc agit primum de symptomatibus facultatis naturalis, quorsum atrophia, anorexia, dysorexia, bulimia, malacia, apepsia, nausea, vomitus,

mitus, ſingultus &c. referuntur. Ad ſymptomata facultatis vitalis reducit lipothymiam, ſyncopen, palpitationem cordis &c. tandemque, interjectis nonnullis de ſymptomatibus ſenſuum tam externorum quam internorum, nec non motricis facultatis, agit de ſymptomatibus, in quibus vel omnes vel pleraeque actiones animales laeduntur, uti ſunt lethargus, carus, catalepſis, apoplexia, epilepſia, vertigo &c. paucis adhuc de ſumptomatibus, quae in qualitatibus corporis mutatis conſiſtunt, diſſeritur. Alteram vero partis tertiae ſectionem ſibi vindicant diſquiſitiones aetiologicae circa cauſas diverſorum horum ſymptomatum inſtitutae, ubi eodem iterum ordine cauſis ſymptomatum facultatis naturalis, vitalis, animalis ſenſuumque tam externorum quam internorum facultatisque motricis recenſitis, univerſa tractatio enarratione cauſarum, quae ſymptomata qualitatum corporis mutatarum concernunt, obſignantur. Et fatemur quidem libere, ſingulas haſce partes ſingularem mereri animadverſionem; Verum cum prolixioribus nobis eſſe non liceat, id tantum breviſſimis repetimus, pleraque, quae circa cauſales deductiones adferuntur, principiis phyſiologicis *Auctoris* conformia ac proinde levioris momenti eſſe.

§. CXII.

In libro *tertio*, qui de ſignis agit, parte prima ſectione prima eruuntur praecipuae ſignorum differentiae eorundemque fontes, & ante omnia inquiritur in methodi ſemeioticae neceſſitatem & utilitatem. Ita enim omnino res habere ſeſe videtur, ſicuti *Sennertus* noſter obſervavit: Aegros nempe, videntes ea, quae ſibi eveniunt, jam antea medico cognita fuiſſe, non ſolum medicinam extollere, ſed & medico magis obedire magisque fidere; Atque ita *methodum ſemeioticam* non ſolum ad curationem neceſſariam eſſe, ſed & auctoritatem artis non parum promovere concludit. Adde, medicum ea praevidentem, quae aegris obventura ſunt, tempeſtive iis occurrere poſſe. Hac proinde ſcientia in-

ſtructus artifex vulgi calumnias longe facilius evitare poteſt, dum, quae futura ſunt, praedicit, nec optima medicamenta, quae pluribus profuerunt, infamat, ea illis exhibendo, in quibus nulla ſalutis ſpes ſupereſt. Hinc igitur ſectione ſecunda pergit ad ſigna, quibus tam univerſi corporis humani, quam praecipuarum ejus prartium temperies cognoſcitur. Qua in re fruſtra omnino fuiſſe *Sennertum*, extra dubium eſt, quia nulla pars prae altera calidior eſt vel frigidior, humidior vel ſiccior, quam prout vel plus vel minus ſanguinis vel ſeri intra ſeſe recipit.

§. CXIII.

Interim ſectione tertia ſeſe confert *Auctor* ad declaranda ſigna, quae ex urina peti poſſunt; Ubi expoſito vulgari inſpectionis urinarum abuſu, primum de earundem differentiis, ſubſtantia & affectionibus, deinde de earundem contentis & cauſis urinarum tenuium, mediocrium & craſſarum, clararum item atque turbidarum colorumque, odoris, quantitatis ſimiliumque accidentium rationibus diſſerit, ſimulque regulas praeſcribit, ſecundum quas ei procedendum ſit, qui urinas rite & cum fructu inſpicere cupit, cum univerſa reliqua operoſa urinarum pertractatio & in morbis cognoſcendis & eorundem cauſis indagandis & eventu eorundem praedicendo tantum verſetur. Et cum nonnulli ſpurii artis filii quidvis ex quavis urina polliceri ac temere praeſagire audeant: Non ſane inutilem ſuſcipit laborem *Noſter*, qui experientiae ductum ſecutus philiatris demonſtraverit, quid potiſſimum ex urinis perſpici ac praedici queat? Digreſſione hinc ad doctrinam de pulſibus facta, exponit ſimplices primum, deinde vero compoſitas pulſuum rationes atque differentias; Poſthaec vero declarat neceſſaria quaedam requiſita, quibus inſtructum eſſe oporteat eum, qui pulſus eorundemq; cauſas atque differentias tam ſimplices quam compoſitas cognoſcere, quidve illarum quaelibet ſignificet atque praeſagiat, perite exponere cupit? Non neglecta

tamen

tamen etiam ſolerti penſitatione pulſuum, qui vel ſalutem vel mortem vel futuram criſin praenunciant. Et ſicuti pars ſecunda libri tertii *diagnoſtica*: Ita tertia ejusdem libri *prognoſtica* proſequitur, eodem propemodum modo ac ſerie, ſicuti alii *Inſtitutionum* ſcriptores ſignorum doctrinam pertractare conſueverunt.

§. CXIV.

Libro *Inſtitutionum* quarto occupatus eſt in explicandis rebus, quae ad ſanitatem tuendam neceſſariae ſunt. Prius vero, quam ad ſpecialia accedat, conſultum eſſe duxit, generalia quaedam axiomata, tam in modo tuendae ſanitatis quam in methodo medendi obſervanda praemittere, qualia ſunt: Naturam nihil temere agere; Omne nimium naturae eſſe inimicum; Eam non facere ſubitas mutationes, &, ſi faciat, eſſe periculoſas; Semel multum & repente vel evacuare, vel refrigerare, aut alio quovis modo corpus movere, periculoſum eſſe; Quae longo tempore extenuata ſunt corpora, ſenſim reficienda eſſe; Quae vero brevi, repente; Naturam eſſe morborum medicatricem; medicum vero ejusdem miniſtrum; Conſuetudinem eſſe alteram naturam; Et conſueta longo tempore, etiamſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolere; Et quae ſunt ejus generis plura.

§. CXV.

Quibus ita praemiſſis *hygieinen*, doctrinam nempe in arte noſtra longe utiliſſimam exorditur, quam duobus membris comprehendit, quorum altero ſeries earum rerum, quae quaſi materia ſunt ſanitatis, rerum ſcilicet non naturalium, quae quippe ſingulae corpus noſtrum varia ratione adficiendi vi pollent, exponitur. Quia vero dictae illae cauſae non ſolum ſanitatem corporis conſervare, ſed & evertere eandem poſſunt, niſi juſta menſura, modo ac tempore opportuno adhibeantur, magnaque ſit ratione aetatis, ſexus, temperamentorum aliarumq; circumſtantiarum,& corporum diverſitas, neque omnibus eadem commoda

moda ſint atque utilia: Hinc *ſecundo membro* proponit methodum tuendae ſanitatis, qua nempe ratione ſingulis iſtis rebus non naturalibus vulgo ſic dictis recte utendum ſit, ut ſanitas ſarta tectaque conſervetur, & corpus humanum, quantum fieri poteſt, ad ſummam, ſine multis morbis, ſenectutem perducatur? Atque adeo *Sennertus* agit primum de cauſarum ſalubrium vi atque facultate, deinde vero methodum tuendae ſanitatis exponit, rationemque hiſce omnibus, pro conſervanda valetudine, recte utendi ſubjungit.

§. CXVI.

Quinto & ultimo *libro* pars medicinae *therapevtica* explicatur, quae nempe hominem in morbos jam prolapſum priſtinae ſanitati reſtituere & morbos varios propulſare docet. Ad quem finem ut pertingat medicus, duobus inſtructum ſubſidiis eundem eſſe debere, vult *Sennertus*, nempe *primo* methodo, qua per certas indicationes remedia ſeu juvantia inveniantur; *Deinde* vero materia auxiliorum, qua etiam id, quod per indicationes inventum eſt, exequatur: Quorſum non ſolum totam de medicamentorum facultatibus doctrinam, ſed & de chirurgicis auxiliis & materia diaetetica tractationem reducit. Ad haec enim tria capita, nimirum *diaetam, chirurgiam* & *pharmaciam* omnia medici inſtrumenta revocari poſſunt. Ut adeo hoc poſtremo libro agat *Sennertus* non tantum de ſimplicium medicamentorum facultatibus & auxiliis chirurgicis, quatenus ad materiam medicam pertinent; Sed & de methodo medendi ipſorumque remediorum compoſitione. Quia vero medicamentorum facultates non aliter, niſi methodo *Galenicis* conſueta & ſolemni, per primas nempe qualitates, *calidum, frigidum, humidum* & *ſiccum* in *primo, ſecundo, tertio* & *quarto gradu* explicantur: Hinc in iis prolixius enarrandis non morabimur.

§. CXVII.

In *Chirurgia* vero nihil aliud praeſtat. quam ut quinque generales Chirurgiae operationes breviter percurrat,

nempe

nempe *synthesin* seu separatorum conjunctionem, *diorthosin*, seu eorum, quae intorta, inflexa vel compressa sunt, correctionem, *diaeresin* seu continui solutionem & *exaeresin* seu superfluorum extirpationem ac deficientium restitutionem. Ad *synthesin* refert deligationem per splenia, ferulas & laqueos, deinde ossium fractorum coäptationem, luxatorum ossium restitutionem & partium molliorum v. g. uteri vel intestini recti &c. in loca sua naturalia repositionem, uti & partium vulneratarum per suturas, gluten ac fibulas fasciationem. Ad *diaeresin* reducit venaesectionem, abscessuum apertionem, fistularum incisionem, partium p. n. conjunctarum separationem, scarificationem, ustionem, rerum tam in corpore genitarum & p. n. retentarum, quam eidem foris illatarum extractionem &c. Tandemque capite ultimo adhuc de partium amissarum restitutione, quam *Chirurgiam curtorum* vocant, agitur.

§. CXVIII.

Cum vero neutiquam sufficiat medico, instrumenta seu adminicula ad sanitatis pristinae recuperationem morborumque depulsionem utilia nosse, sed & opus sit, perspectum habere, qua ratione quolibet remedio ita utendum sit, ut amissa sanitas instauretur: Hinc *methodum medendi* nunc subjungere *Sennerto* placuit. Id autem eo ordine fecit, ut primum aliquem quasi praegustum praeberet philiatris de medendi methodo & indicationibus in genere; Quem in finem sequentia fundamenta ac veluti axiomata ex *Galeno* subministravit: Omne, quod indicat, aut sui conservationem aut ablationem indicare: Quod secundum naturam est, conservandum, quod vero praeter naturam, tollendum esse; Contraria contrariis removeri, sicuti similia similibus conservantur &c. Quibus ita generatim praelibatis, specialius disquiritur, quid causae morbificae & inter illas cacochymia indicent? Ubi deinde ordine agitur de evacuatione per purgationem, urinas, sudores nec non de particularibus evacuandi modis, de

tollenda ſanguinis abundantia per hirudines, cucurbitulas, ſcarificationem, venaeſectionem &c. non neglecta hic etiam, tanquam loco admodum opportuno, doctrina de revulſione ac derivatione humorum, quae per univerſam praxin medicam latiſſime ſeſe diffundit. In methodo vero curandi morbos intemperiei totiusque ſubſtantiae brevior eſt, quam per ea, quae ſuperius *theoretice* de illis rebus dicta atque prolata fuerant, ſperari licuiſſet: Sicuti & ea, quae ad indicationem vitalem pertinebant, breviſſimis expedivit.

§. CXIX.

Supereſt *Pharmacopoeia*, quae ad calcem *Inſtitutionum Sennertianarum* adjicitur, quamque multas ob rationes medico neceſſariam eſſe exiſtimat, eſtque illa *medicinae therapevticae* pars ſubſidiaria, quae de genuina medicamentorum praeparatione & compoſitione tractat. Expoſitis itaque, quae ad praeparationem medicamentorum artificioſam neceſſaria eſſe judicavit, additisque menſuris ac ponderibus medicorum, nec non praecipuorum medicamentorum doſibus declaratis, propius deinde accedit ad ipſas Chymicorum operationes, magis tamen generales ac veluti miniſtras, quales ſunt tritura, laevigatio, raſio, limatio, liquatio, ſolutio, deliquium, toſtio, uſtio, cinefactio, calcinatio, putrefactio, fermentatio, cribratio, lotio, maceratio, infuſio, coctio, colatio, deſpumatio, clarificatio, filtratio, digeſtio & expreſſio &c. Deinde vero varias medicamentorum formas exponit, uti ſunt decocta tam purgantia quam alterantia, infuſa, vina medicata, aquae & ſpiritus deſtillati &c. In quibus omnibus licet debitam, quae talibus in rebus requiritur, exactitudinem nondum adſecutus fuerit *Sennertus*, in eo tamen laudandus eſt, quod à prava illa, quae ad ea usque tempora viguerat, conſuetudine medicorum receſſerit, & in eo quoque doctrinae medicae genere praeſtare aliquid voluerit, licet novatoris vel plane *haeretici medici* ignominioſiſſimo nomine ſubinde à coecis antiquitatis adoratoribus fuerit traductus, ſicuti in

Praefa-

Praefationibus huic operi praemissis hinc inde conqueritur. An vero *plagiariorum* seriei, id quod *Stollium* fecisse, haud ita pridem in ejusdem *introductione in historiam litterariam medicinae* observavi, adnumerandus sit, alio loco commodius disquiram.

§. CXX.

Atque haec est genuina *Institutionum Sennertianarum* facies, quas, cum nimia prolixitate laborare ipsemet animadverteret, in epitomen contrahere non dubitavit. Quod Viri celeberrimi institutum alii quoque secuti sunt, & *Institutionum Sennertianarum* compendium, alii hac, alii alia forma ac facie exhibere conati sunt. Sic *Johannes Theodorus Schenckius*, M. D. ejusdemque Prof. in Acad. Jenensi publicus, qui *Gothofredo Moebio*, institutionum dicta in universitate Professori Ordinario successerat, *synopsin Institutionum medicinae disputatoriam* reliquit, de quibus ipsemet testatur, quod in illis opera *Danielis Sennerti* & *Guerneri Rolfincii* usus fuerit. Continent, praeter *prolegomena*, etiam *physiologiam* & *pathologiam*, quae partes omnes veterum non minus quam recentiorum fundamentis principiisque sunt illustratae. Methodus ipsi, ut nonnullis aliis, arrisit *disputatoria*, quae quippe uti juventuti Academicae informandae ad exercitandum; Ita ad vires ingenii in palaestra disputatoria periclitandum est adcommodatissima.

§. CXXI.

Quod speciatim *prolegomena* attinet, illis more, institutionistis solemni, agit non modo de primis artis medicae originibus, sectis, necessitate & praestantia, sed ipsam quoque ejusdem definitionem divisionemque in suas partes exhibet.

§. CXXII.

Quibus ita praemissis ad *physiologiam* sese confert, tractatque primum de sanitate, quam cum *Galeno* definit, *esse potentiam corporis exercendi actiones naturales*; sive plenius: *Esse constitutionem corporis naturalis & consequenter partium ejus viventium*,

tium, actiones vitae necessarias exercendi vim habentem. Potentiae huic opponit *impotentiam*, quam *morbum esse*, ait. Partes corporis cum *Hippocrate* distinguit in *humores*, *spiritus* & *partes solidas*. *Has* iterum dispescit in *similares* & *dissimilares*; Illas tamen nempe similares neutiquam *spermaticas* cum veteribus esse dicendas, rite sustinet. In describendis *spiritibus*, *calido innato* & *humido primigenio* plus sibi facessit negotii, quam usus exiguus ex tricis talibus scholarum expectandus, requirebat. Eodem plane modo in recensendis animae facultatibus sese gerit. Has quoque, absente vel destructo temperamento, nihil operari, sed ab actione sua cessare existimat. Illud autem sic describit: *Esse qualitatem ex mutua actione primarum qualitatum*, calidi nempe, frigidi, humidi & sicci, *ortam, ex iisque remissis & fractis resultantem*. Praeter praedictas qualitates in sanguine etiam *salsum*, *dulce*, *acidum*, *acerbum*, *amarum*, *insipidum* & *reliqua infinita, omnigenas facultates* habentia admittit, quae omnia, licet homini insint, eum tamen non adfligant, dummodo mixta ac bene contemperata sint.

§. CXXIII.

Plura talia recensere merito supersedeo, ex quibus interim colligi facile potest, aliam faciem ipsam quoque *pathologiam*, si *physiologiae*, ut decet, respondere debeat, habere vix posse.

§. CXXIV.

Porro in Academia Lipsiensi compendium ejusdem *Sennerti Institutionum* XVII. disputationibus publice proposuit *Georgius Mochingerus*. Non minus *Christianus Winckelmannus* in tyronum medicinae gratiam Viri clarissimi, *Danielis Sennerti Institutionum medicinae* summam, tabularum forma breviter atque succincte concinnavit. Similiterque aphorismos ex *Sennerti Institutionibus medicis* magna industria collegit *Johannes Joachimus Becherus*, Spirensis, Med. D. & in Alma Moguntina Institutionum P. P. qui aliis quoque scriptis, inprimis Physica sua subterranea eruditis satis sese com-

men-

mendavit. Aphoristica forma concinnavit institutiones suas, ne ea parte molestus esset, qua ipsius olim Praeceptores molestiam olim crearunt.

§. CXXV.

Alia plane via incessit *Jacobus Barnerus*, Elbingensis, qui, uti anatomicae pariter ac chymicae artis admodum peritus erat: Ita etiam ex principiis anatomico-chymicis artem medicam illustrare cordi habuit: Quare prodromum *Sennerti novi*, seu delineationem novi medicinae systematis evulgavit, in quo, quicquid à primis seculis in hunc usq; diem de arte prodiit, *Hippocratis*, *Galeni*, *Paracelsi*, *Helmontii*, *Sylvii*, *Willisii &c.* dogmata, examinare suscepit. Opusculum nec lectu injucundum nec omnino inutile est, sed attentum & circumspectum requirit lectorem, ne aliena, praxi contraria, in artem praeter opinionem invehantur.

§. CXXVI.

Condidit quoque *Institutiones medicas Johannes Christophorus Geilfusius*, medicinarum Doctor & Practicus, quas quidem primum in usum Collegii privati conscripserat & auditoribus suis explicuerat, deinde vero revisas, & historiis, observationibus secretisque multis, quae titulus jactat, auctas in lucem edidit. Praemissis paucis, ut fere solent *Institutionum* scriptores, de medicinae constitutione generali & enarratis praecipuis ejus partibus, *physiologia*, *pathologia*, *semeiologia*, *therapevtica* atque *hygieine*, ad naturam hominis specialius in parte *physiologica* explicandam deproperat, quae quippe, humana nempe natura sit vera medicatrix, cui omnis medicina artificialis dextre adhibita tantum ancilletur. Ad ea vero, quae homini natura insunt, refert praeter temperamenta, spiritus, partes, humoresque, quibus quoque functiones addit. De temperamento ratiocinatur more veterum; Existimat enim, ad complexionem quam naturam hominis vulgo vocant, tria requiri, nempe elementum, calidum innatum & animae praesentiam;

Ex quibus proinde absolutam hominis temperationem, cuivis individuo congruam, emergere credit: Quae an utilissimam hanc & medico absolute scitu necessariam doctrinam multum illustrent, admodum dubito. Hinc ad partium divisionem progreditur, atque more recepto in *continentia*, *contenta* & *impetum facientia* universum hominis corpus distingvit, non omissis tamen etiam reliquis partium divisionibus in similares & dissimilares, instrumentales seu organicas, principes & ministras, aliisque, quas hodie *Physiologi* nullo amplius numero habent.

§. CXXVII.

Quibus ita praemissis, historiam trium cavitatum, in quas corpus humanum ab Anatomicis dividi consuevit, omniumque viscerum in illis contentorum prosequitur, eique artuum considerationem subjungit; Qua tota in tractatione nihil occurrit, quod non centies ab aliis dictum fuerit. Hisce interim sic expositis, pergit ad sanguinem ejusdemque motum; Elaboratio illius, secundum mentem *Auctoris* nostri, qui hic iterum vestigia premit veterum, succedit ex chylo, proprio hepatis calido; Eadem propemodum ratione, sicuti vinum generatur in vite, ita hepatis parenchyma bene valens calidoque geniali vegetum gignere purum atque defaecatissimum sanguinem opinatur. Motum tamen circularem recte agnovit eumque ex venaesectione ipsoque sensu probavit. Quae vero de functionibus circa finem hujus partis adduntur, magni momenti non sunt.

§. CXXVIII.

In libro *Institutionum* suarum *secundo* agit *Geilfusius* de morbo ejusdemque causa & symptomate: Causam enim sequitur morbus & morbum comitatur symptoma. Sicuti autem sanitatem in hisce tribus consistere dixit, nempe in convenienti crasi, deinde in naturali justaque habitudine organorum, ac denique in unitate: Ita triplex morbi genus inde resultare docuit, nempe morbum intemperiei

riei seu perversam dispositionem crasεως, deinde morbum compositionis seu malam dispositionem organizationis ac denique morbum solutae unitatis, qui organi violenter divisi habitudinem supponit: Quae tria summa morborum genera, si verum fateri fas est, angustiora sunt, quam ut omnes morbi eo reduci queant. His in genere praemissis, sistitur deinde brevis & compendiosa enarratio adfectuum cordis, stomachi, intestinorum, jecoris, lienis, renum atque testiculorum, nec non ipsius quoque pectoris & cerebri, addita tamen etiam succincta morborum muliebrium delineatione.

§. CXXIX.

Tertia pars brevior est, in qua quippe, posteaquam signorum definitionem atque divisionem proposuit *Auctor*, specialius agitur de signis, quibus morbi species investigatur, deinde de inspectione urinarum, exploratione pulsus, praesagiis, crisibus signisque laesionis viscerum.

§. CXXX.

In *medendi methodo* differitur primum de indicatione & remediorum inventione, tum vero, qua ratione eorundem vires atque facultates, nec non remedia ipsa lege artis paranda sint, monstratur. Postremo agitur de actu purgatorio & venaesectione, cui tanquam vicariam substituit scarificationem & paucissimis adhuc ratio victus perstringitur. Ubi hoc unicum tantum monere placet, *Auctorem* nostrum longe plus in rubro promisisse, quam in nigro praestitit. Ubi enim sunt rariores observationes, quas titulus pollicetur? Ubi secreta? Quae etiam, si lucerna Diogenis quaereres, non reperies? Atque adeo *Institutionibus* hisce pereuntibus, mundum quoque periturum, non facile metuendum est.

§. CXXXI.

Spero etiam, orbem eruditum sine incommodo vel detrimento nunc cariturum *Institutionibus Caspari Hoffmanni*, medicinarum Doctoris & Professoris in *Academia Noricorum Altdorffi-*

dorffina, qui ſatis etiam prolixe in hunc ſeſe campum diffu-pit, ut integris VI. libris *Inſtitutiones medicas* complexus ſit, quas deinde in compendium ipſemet redegit, ex quo proinde, quid ſperare debeant tyrones artis, paucis hoc modo declaramus.

§. CXXXII.

Galeni ſtrenuum fuiſſe ſectatorem *Noſtrum*, extra dubium eſt: Quia in varia ejus ſcripta commentarios compoſuit, quales ſunt de uſu partium humani corporis &c. potiſſimum vero teſtis ejus rei eſt apologia pro *Galeno* ſive χρηςομαθειων opus, quod veritati medicinalium dogmatum illuſtrandae, Galenique gloriae adſerendae utiliſſimum, omnibus denique ſanioris medicinae cultoribus ſumme neceſſarium eſſe depraedicat.

§. CXXXIII.

Aſt vero, ut ad Inſtitutiones *Hoffmanni* noſtri propius accedamus, primo ſtatim in limine animadvertere jubemus Lectorem, eum quoad *univerſalia* de medicinae natura, ſubjecto, fine ac diviſione communem & a pleriſque hactenus tritam calcaſſe viam. In *Phyſiologia* agit de elementis more Phyſicorum, deinde de temperamentis, quae ad mentem *Galeni* vel ut *ſimplicia*, vel ut *compoſita* conſiderat, atque adeo priori intuitu temperamentum diſtinguit in *calidum, frigidum, humidum* & *ſiccum*, poſteriori vero in *calido-humidum* & *calido-ſiccum*, in *frigido-ſiccum* & *frigido-humidum*. Subjungit deinde tractationem de partibus ſolidis, quas in *ſimilares* ac *diſſimilares* aliorum more diſtinguit, ad priorem claſſem referendo carnem & fibras, membranas atque tunicas, venas, arterias, nervos, tendines & muſculos, ligamenta, cartilagines & oſſa, ungues, pilos, glandulas, cutim, cuticulam & membranam carnoſam. Hanc tractationem excipit hiſtoria partium ſolidarum *diſſimilarium*, quorſum refert abdomen ejuſque muſculos, peritoneum, gulam, oeſophagum, ventriculum, inteſtina, meſenterium cum vaſis meſeraicis & pancreate, omentum, hepar, lienem,

veſi-

veſicam felleam, renes cum vaſis emulgentibus, veſicam urinariam cum ureteribus, vaſa ſpermatica foeminarum cum teſtibus & utero, mammas, thoracem, coſtas, ſternum cum muſculis thoracis, diaphragma, pleuram & mediaſtinum una cum corde, quod ambitu ſuo thoracem in partem dextram atque ſiniſtram diſtinguit.

§. CXXXIV.

Hic vero, digreſſione quadam facta, de calido nativo paucula commentatur, de cujus origine hunc Lectori ſuo conceptum inſinuare conatur, derivandam illud eſſe ex ſemine paterno, quod in uterum receptum ex attracto ſanguine domum ſibi formet; Ipſum vero vel totum vel maximam partem abſumi in ſubſtantiam ſanguineam, eo modo, quo coagulum in caſeos vel fermentum in panes reciperetur. Progreditur hinc ad pericardium & humorem in eo contentum, venam arterioſam & arteriam venoſam earundemque valvulas, venam cavam, arteriam magnam & earundem valvulas, auriculas cordis, ligamenta, vaſa nutrientia & thymum, pulmones, aſperam arteriam, caput & ſpinam, pericranium, cranium, ſuturas cranii, utramq; meningem, cerebrum & cerebellum, nervos inde oriundos, muſculos capitis ejusque motum ſuper ſpina. Hinc discurſum ſuum proſequitur, agitque de ſpina ejusque partibus, de vertebris ſpinae, cartilaginibus & earum ligamentis, de meningibus ſpinalis medullae & medulla ipſa, de nervis inde ortis, de muſculis ſpinalibus, oculis partibusque omnibus circumſtantibus, de humoribus, tunicis, muſculis & trochlea, de vaſis, de auribus & reliquis externorum ſenſuum organis, ut & artubus tam ſuperioribus quam inferioribus: Quae tamen omnia ex Anatomicis praeſupponenda, non docenda vel ex profeſſo inculcanda erant.

§. CXXXV.

Deſcriptionem partium ſolidarum excipit doctrina humorum, ubi agitur de chylo ejusque viis, quas ille me-

feraicas rubras esse existimat, quae quippe chylum sub vaporis specie attrahant & ad officinas sangvificas, hepar atque lienem deferant. Hinc porro sermo instituitur de sanguine ejusque temperamento ac differentiis, ubi etiam quaestio discutitur, quaenam pars princeps sit in opere sanguificationis? Suscipitur deinde tractatio de excrementis, & primum quidem utilibus, uti est semen tam masculinum quam foemininum, lac, pingvedo, medulla ossium, deinde vero etiam inutilibus singularum coctionum, ubi ad excrementa primae coctionis refert pituitam ejusque varias species, salivam & sputum, ad excrementa secundarum coctionum bilem cum succo melancholico & ad tertiae coctionis excrementa serum atque ichores. Ad excrementa particularia reducit fuligines cerebri, quae partim per suturas, partim per os sphenoides, cui *Noster* quoque ethmoides addit, pertranseant. Huc pertinent excrementa oculorum & aurium, lacrymae nempe cum cerumine. Tandemque universam tractationem *physiologicam* doctrina de facultatibus & actionibus obsignat.

§. CXXXVI.

Physiologiam excipit *Pathologia*, ubi, missis universalibus de sanitate ac morbo in genere, utriusque subjecto atque differentiis, causis, symptomatis &c. descendit *Hoffmannus* ad particularia, ubi agit de intemperie nuda, morbosa, calida, tam simplici quam composita, quorsum refert febres, quarum differentias, causas & symptomata ordine exponit. Hinc pergit ad intemperiem viscerum deque ventriculi, intestinorum, hepatis & lienis, ut & renum & cerebri imbecillitate eaque occasione de melancholia, vertigine, mania, memoriae imminutione, & fatuitate &c. agit. Ad intemperies cum substantiae affluxu reducit erysipelas, inflammationem, oedema atque scirrhum, & pro varia compositionis ratione inflammationem erysipelatoden, erysipelas phlegmonodes, & sic de caeteris; Quibus historia inflammationum particularium, ventriculi v. g. intestinorum,

norum, mesenterii, renum, uteri, vesicae urinariae & diapragmatis subjungitur. Ad seriem vero morborum organicorum referuntur morbi conformationis in figura &c. quos excipiunt morbi tam in cavitatibus strictis quam laxis, quos ordine referre nimis prolixum foret.

§. CXXXVII.

In *semeiotica* hanc signorum doctrinam in ordinem redigere adlaboravit: Unde praecipuos eorundem fontes constituit praeter alia temperamentum tam totius quam partium, quod tamen universum negotium falso conceptu de frigiditate vel caliditate horum vel illorum viscerum nititur: Unde suo illa loco relinquentes id tantum addimus, quod signa *pathognomonica* ex *Galeni* mente sic satis adcurate recensita sint. *Prognosin* vero more reliquorum ex urinis, sudoribus, vomitibus atque dejectionibus, sputo, pulsibus, respiratione &c. petendam esse docet.

§. CXXXVIII.

Postquam igitur hoc modo tyronem artis satis instruxit in cognitione, quae ad artem ipsam pertinet: Proximum nunc est, ut illi quoque instrumenta suppeditet ac doceat, qua ratione uti illis debeat? Sunt autem haec instrumenta diaetetica, pharmacevtica atque chirurgica, quae, prout reliqua omnia, breviter, attamen more suo adcurate pro sua, quam de rebus hisce habebat, theoria perstringit.

§. CXXXIX.

Prius vero, quam *Hoffmannum* nostrum deseramus, adhuc paucis notamus, quod Jsagogen medicam doctissimi hujus viri, quem *Hermannus Conringius* semper χαριεςατον suum vocat, ediderit *Jacobus Pancratius Bruno*, Altdorffinus. Huc etiam pertinent dogmata medicinae generalia, in ordinem ab ipso redacta, a rebus extraneis depurata, & ad vera, inprimis recentiorum principia adcommodata.

§. CXL.

Suus etiam locus inter *Institutionum* scriptores est relinquendus *Lazaro Riverio*, consiliario, medico & professori Regis Galliarum, Ludovici XIII. nec non regiorum in *Universitate Monspeliensi* medicinae professorum Decano, qui, cum ingeniose expendisset, pari propemodum difficultate ad practicam medicinae partem accedi, & ex coelo quasi artem optimam ad ipsa aegrorum cubilia devocari, nisi theoreticas ejus partes, *physiologiam, pathologiam, semeioticam* & ipsam quoque *medendi methodum* generalem adsidue prius excoluerint tyrones, pari, inquam, difficultate, qua olim divinus Socrates à theoretica Philosophia ad practicam accessit, atque ita divinam artem quasi e coelo in urbes devocasse dictus est: Hinc ut artem, non paucis difficultatibus implicitam, tanto faciliorem philiatris redderet, *Institutionum* forma de singulis medicinae partibus eo modo disseruit, quem genius temporum, quibus vixit, permittebat. Neque omnia indiscriminatim, quod ante ipsum pene multi fecerant, ex *Hippocrate* & *Galeno* mutuatus est, verum non pauca quoque de suo addidit: Ut in epistola dedicatoria ad *Franciscum Vautierium*, olim *Mariae Medicae, Reginae Christianissimae* Archiatrum, tum vero *Archiatrorum Galliae Comitem*, scribere non erubuerit, miraturos esse antiquos Jätricae disciplinae parentes, si hodie reviviscerent, eximiam artis magnitudinem tot posterorum inventis locupletatam, tot experimentis auctam, ut formam pene cum aetate commutasse videretur. Neque tamen dissimulare potest, in theorica medicinae parte, eadem prorsus apud plerosque Auctores occurrere praecepta, adeo ut eandem cramben iterum atque iterum coctam ac decoctam non sine taedio esitare cogantur Lectores; A quorum tamen numero ipsum quoque *Riverium* minime excludendum esse, facile fatebuntur omnes, quibus integrum *Institutionum* opus animo recolere volupe fuerit.

§. CXLI.

§. CXLI.

Dividitur illud, praeter praecognita in universam medicinam, in *physiologiam*, *pathologiam*, *semeioticam*, *hygieinen* & *therapeuticam*, quo modo etiam caeteri plerique scriptores *institutiones* suas hucusque dispertiri consveverunt. *Physiologia* septem continetur sectionibus, in quarum *prima* de elementorum natura, numero, qualitatibus & mixtione; In *secunda* de temperamentis eorumque differentiis & criteriis, nec non de temperamentis aetatum, sexuum anniq; temporum agitur. *Tertia* expendit humorum indolem & differentias agitque primum de sanguine proprie dicto, de pituita, bile & melancholia alimentaria, porro de humoribus secundariis, bile & melancholia excrementitia, de sero & pituita excrementitia &c. *Quarta* doctrinam de spiritibus eorundemq; differentiis & calido innato prosequitur. *Quinta* naturam partium similarium, dissimilarium & organicarum; *Sexta* facultates earumque functiones, & *septima* denique hominis generationem perscrutatur, & de semine utriusque sexus, de sanguine menstruo mulierum, de conceptione singularumque partium delineatione ac perfectione nec non de partu sermonem instituit.

§. CXLII.

Quod *pathologiam Riverianam* attinet, illa quatuor tantum sectionibus comprehenditur, in quarum *prima* non modo morbi natura in genere, sed & variae illius differentiae, potissimum accidentales, explicantur. In *altera* agitur de mutationibus morborum ac potissimum de crisibus & causis tam crisium quam ipsorum quoque dierum criticorum; Ubi quidem non pauca lectu digna occurrunt; Multis tamen modis supervacuum etiam videri posset, praeter naturam ipsos coeli astrorumq; motus & influxus, tanquam crisium causas allegare. Interea sicuti sectione *tertia* morborum causae; Ita in *quarta* symptomatum natura, causae atque differentiae expenduntur.

§. CXLIII.

In *semeiotica Institutionum parte*, tradita *duabus prioribus sectionibus* signorum natura in genere & declaratis praecipuis fontibus, ex quibus peti solent, exhibentur primum quorumvis humorum in corpore praedominantium signa, quibus deinde signa partium vel primario vel per consensum tantum laborantium, morborum itidem vel benignorum vel malignorum, acutorum vel chronicorum &c. subjunguntur. Hinc *sectione tertia* ad *prognosin* fit transitus: Sicuti autem hac *prognostica* medicinae parte magnam inprimis famam atque auctoritatem medicus conciliare sibi potest: Ita *Riverium* nostrum non vulgariter in ea versatum fuisse, tota hac sectione solide demonstravit, in qua multa lectu jucunda & utilia simulque apprime necessaria occurrunt, quae de modo crisium, de tempore, quo morbi finiuntur ad ipsam usque diem & horam criseos, de loco, per quem futura est, an per vomitum, vel alvi fluxum, vel sudores, vel urinas, haemorrhagiam vel menses & haemorrhoides vel per abscessus successura? Imo plane de signis futuri delirii, de signis convulsionis & futurae recidivae magno cum judicio & prudentia practico-clinica disseruit.

§. CXLIV.

Et sicuti non minus mortales sibi devincit, qui regularem vivendi rationem ipsis praescribendo ab insultibus morborum praeservat, quam qui eosdem jam actu aegrotantes à quovis gravissimo morbo liberat: Ita nec hanc medicinae partem intactam reliquit *Riverius*. Exposuit enim ordine naturam esculentorum ac potulentorum, determinavit eorundem quantitatem ac qualitatem, ordinem, tempus & horam adsumendi, consvetudinem ac delectationem in usu alimentorum, victum non singulis modo aetatibus sed & quibusvis anni temporibus idoneum una cum historica enarratione praecipuorum alimentorum, uti sunt panis, hordeum, coryza, avena, olera & radices usitatiores esculentae quaeque ex animalium genere petuntur. Quibus omnibus

omnibus circa finem exercitatio de usu & abusu rerum non naturalium additur.

§. CXLV.

Postrema seu *therapevtica* parte, qua medendi methodus generalis exhibetur, *sectione prima* agitur de indicationibus illarumque differentiis, de indicantibus, coindicantibus, contraindicantibus & correpugnantibus, de indicato nec non primo atque generalissimo curationis principio, quod est: *Contraria contrariis curari.* Quanquam autem de isto, si sic dici mereatur, principio, eandem sibi pollicitus sit certitudinem, quam de suis axiomatibus sibi hactenus promiserunt Mathematici: Attamen innumeris, quod vulgo dicunt, instantiis res illa infringi facile potest, &, si conjicere fas est, non aliam forte ob rationem iis temporibus dominatum in scholis medicorum obtinuit, quam solo coeco erga *sectam Galenicam* amore, cui, quicquid etiam *noster* dissimulet, citra contradictionem addictus fuit. Caeterum *sectione secunda*, *tertia* & *quarta* de indicantibus a causa, morbo & viribus sic satis adcurate differitur.

§. CXLVI.

Suam insuper huc symbolam, sed alia, nempe tabularum forma, huc contulit, & *institutiones* in tyronum gratiam concinnavit *Godofredus Moebius*, Med. D. & in Academia Jenensi P.P. ordinarius, nec non Electoris Brandenburgici & Administratoris Archiepiscopatus Magdeburgici t.t. Archiater, quae tamen maximam partem ex fundamentis medicinae physiologicis constant, in quibus naturam & origines medicinae, doctrinam de animae facultatibus, spiritibus ac temperamento, nec non constitutionem partium principalium naturalem & praeter naturalem una cum earum usu ex veterum aeque ac recentiorum sententiis ventilavit variisque observationibus illustravit, quas deinde post Parentis obitum in gratiam tyronum in synopsin contraxit *Godofredus Moebius*, Auctoris filius. Sed, si in-

ſi ingenue fatendum, quod res eſt, videntur hae tabellae modernis ſcholarum uſibus parum aptae, quia in parte *Phyſiologica* omnes propemodum ac ſingulae antiquorum fabellae de ſpiritibus vitalibus, genitalibus, animalibus &c. de qualitatibus occultis, idioſyncraſia, temperamentis aſtralibus, ab influxu aſtrorum vel praedominante planeta in themate natalitio petendis, qualitatibus primis, calido, frigido, humido, ſicco variaque earundem mixtura & contemperatione, facultatum animae inutili multiplicatione &c. denuo recenſentur, quae an veram ac ſolidam theoriam, nempe vere medicam, futuris uſibus pathologico-practicis recte inſervituram multum juvare ac promovere queant, non multa ad intelligendum attentione indiget.

§. CXLVII.

Quod vero *Pathologiam* ſpectat, pleraque terminis Logicis & Metaphyſicis ita involuta ſunt, ut non debeant non tyrones artis primo ſtatim intuitu ingens taedium talibus ex rebus capere. Ita ut unico tantum exemplo hanc rem illuſtremus, *prima tabula Libri ſecundi pathologica* morbi naturam in genere declaraturus *Moebius*, ſiſtit praeter etymologiam & homonymiam, definitionem, genus, ſubjectum, cauſas, effectus & differentias eſſentiales vel accidentales &c. Ubi circa genus notat, morbum non eſſe ſubſtantiam, non impotentiam, non relationem, non motum, nec talem paſſionem, quae in actionis receptione conſiſtat, nec tandem privationem negativam & quae ſunt ejus farinae plura, quae non ſalivam, ſed vomitum, etiam invitis, movere queant. Interea circa morbos partium ſimilarium obſervat, quod ſint vel intemperiei ſimplicis, ut calidae, frigidae, humidae, ſiccae, vel compoſitae, ut calido-humidae, vel calido-ſiccae, frigido-humidae vel frigido-ſiccae, & quidem cum vel ſine materia praeter naturali; Vel occultarum qualitatum, quorſum peſtem, febres malignas, luem veneream, ſcorbutum &c. refert.

§. CXLVIII.

§. CXLVIII.

In *tabula secunda* exhibet causas morborum, ubi praeter alia incondita hoc tantum observo, quod etiam principia Chymicorum, sal, sulphur & mercurius, seriei causarum morbificarum adnumerentur. Symptomata quod attinet, illa secundum diversitatem facultatum explicat, ita quidem, ut v. g. ad expultricem ventriculi facultatem irritatam referat singultum, nauseam, vomitum, choleram tam humidam quam siccam, lienteriam, passionem coeliacam & ructationem &c. Ad facultatem genitalem abolitam vel depravatam reducat sterilitatem, salacitatem, satyriasin, priapismum & sic de reliquis, quae referre ideo piget, quia pluribus hac in re speciminibus non est opus.

§. CXLIX.

Parte tertia exhibet *Moebius* noster synopsin signorum, quorum eosdem cum aliis quoque *semeiotices* scriptoribus fontes agnoscit, & *diagnostica* quidem petenda esse existimat vel a laesa partium constitutione, vel a laesis actionibus, vel a qualitatibus mutatis, vel excretis & retentis, inprimis urina, pulsu, haereditaria dispositione, juvantibus atque nocentibus, nec non communiter vagantibus malis: *Prognostica* vero ex urina, pulsu, triplici symptomatum genere, sputo, lingua & respiratione haurienda esse arbitratur. Deinde admodum prolixus est in tradendis signis temperamentorum & quidem non totius tantum, sed & partium, cordis, cerebri, testium, uteri, pulmonum, hepatis, lienis, ventriculi, renum, quatenus singulae istae partes & viscera sunt vel calida & humida, vel calida & sicca, vel frigida & humida vel frigida & sicca &c. Quae tamen omnia partim aperte falsa partim inutilia & supervacanea sunt.

§. CL.

Methodum tuendae sanitatis *parte quarta* ita pertractat, ut primum diaetam foetus in utero, deinde infantum recens in lucem editorum, porro puerorum ac Juvenum, tandemque mediae aetatis atque senum ordine describat; Hinc progreditur ad historiam rerum, ad sanitatem tuendam

necessariarum, uti sunt aër, cibus, isque vel ex vegetabilibus, uti sunt triticum, secale, hordeum, avena, oryza, fabae, brassica &c. vel ex animalibus, uti sunt lac, caseus, serum, ova, variae carnes & pisces &c. Porro potus, aquosus, vinosus, cerevisiarius, hydromel &c. motus item, somnus, balnea &c.

§. CLI.

In *postrema* seu *therapevtica* parte, quae methodum medendi exhibet, sistitur synopsis indicationum non tantum curatoriarum, morborum intemperiei, occultarum qualitatum, conformationis, compositionis & solutae unitatis, sed etiam praeservatoriarum atque vitalium, quibus deinde indicationes symptomatum urgentium, doloris, vigiliarum molestarum, sitis intolerabilis, fluxuum alvinorum, vomitionum symptomaticarum, lipothymiarum &c. subjunctae sunt. Atque his omnibus tandem synopsis virium medicamentorum adnectitur, non modo ratione qualitatum primarum manifestarum, qualia sunt vel calida in primo, secundo, tertio ac quarto gradu vel frigida dictis in gradibus, sed & ratione secundarum ac tertiarum qualitatum, qualia sunt emollientia, indurantia, adstringentia, resolventia, attenuantia, aperientia, incrassantia, attrahentia, repellentia, vesicantia &c. Haec tandem excipiunt ea, quae cuivis parti adpropriata sunt, exemplo cephalicorum, thoracicorum, cardiacorum, hepaticorum, spleneticorum, uterinorum &c. Ut de fonte *pharmacevtico*, quae *ultima* sunt omnium, hac vice nihil addam, ne inutilium & supervacuarum rerum, a quarum lectione Philiatros omni modo dehortor, farragine chartam & tempus perdam.

§. CLII.

In Academia Lipsiensi hanc elementarem artis medicae partem secundum principia & experimenta *chymica* atq; Anatomica *Helmontii, Willisii, Sylvii, Tachenii* aliorumque Neotericorum illustrare conatus est *Michaël Ettmüllerus*, Phil. ac

Med.

Med. D. hujusque in alma Lipſienſi P. P. Ord. & Practicus olim per omnem Europam celeberrimus. Edidit non modo Collegii *Inſtitutionum medicarum* in theſes concinnati ſynopſin, *phyſiologia*, *pathologia*, *hygieine* atque *therapevſi* comprehenſam, ſed & *Collegii Inſtitutionalis* diſcurſum theoretico-therapevticum: Quorum *illo* tyronibus, *hoc* vero provectioribus conſulere voluit.

§. CLIII.

Miſſa hac vice epitome, de *Inſtitutionibus Ettmüllerianis* id potiſſimum hic notamus, quod praeter prolegomena, quae de medicinae natalitiis, progreſſu & auctoribus, nec non de ejusdem natura, definitione ac diviſione agunt, complectantur *phyſiologiam*, *pathologiam* cum *diagnoſi* & *prognoſi*, *hygieinen* atque *therapevticam* generalem atque ſpecialem, cui harmonice *collegium therapevticum* connexum eſt.

§. CLIV.

Quod igitur ſpecialius *Phyſiologiam* ſpectat, admodum quidem prolixus eſt *Auctor* in recenſendis *primo capite* corporum naturalium principiis, materia nempe & motu, quae tamen omnia ita comparata ſunt, ut ad genuinam theoriam medicam parum vel nihil conferant: Id quod compendioſa recenſione ad D. D. *Johannem Acoluthum*, *Phyſicum* & Practicum *Wratislavienſem* tranſmiſſa diſſimulare non audet, quando hunc in modum ſcribit: *Pauca & parca in naturalibus ſcientia apodictica, niſi quam ex matheſi haurire licet: Reliquum omne, quod ſcimus, experimentis, phaenomenis & obſervationibus effectuum naturalium innititur, quorum fiendi cauſarumq; ratio cum utplurimum delitefcat, hypotheſes variae oriuntur, ex quibus illae ſunt optimae, quae plurimum phaenomenorum naturalium explicationem theoricam conceptibiliorem, & applicationem practicam faciliorem reddunt.*

§. CLV.

Vix felicius negotium ipſi ceſſiſſe videtur, quando à tractatione principiorum corporum naturalium in genere ad ſpeci-

ad ſpecialem tractationem de corpore humano ejusdemque principio vitali *capite ſecundo* tranſitum fecit: Ubi recte quidem agnoſcit, *corpus humanum vivens* eſſe verum artis medicae *ſubjectum* & *objectum*; Mox tamen paria cum *mechanicis* faciendo, corpus illud vivum conſiderat tanquam automa, cujus ſtructura in ſe conſiderata, non ſecus ac reliquorum omnium animalium nihil aliud, quam machina quaedam naturalis hydraulico-pnevmatica ſit, ex variis organis, pro multiplicibus actionibus artificioſiſſime fabricata, in hoc ſolo differens à machinis artificialibus, quod hae externum habeant motorem, à quo partim exſtruantur, partim etiam moveantur; Illa autem à principo interno ſpirituoſo dependeat, à quo dicta machina non exſtruitur tantum, ſed etiam fabricata ad varias actiones, motus & operationes, pro organorum diverſitate, determinatur. Quapropter duo hic conſideranda eſſe jubet, nempe 1.) ſtructuram corporis humani materialem & 2.) ejusdem operationum principium ſeu corporis humani vivacitatem vel activitatem vitalem, ſecundum quam corpus vivere dicitur. Atque haec duo totius Phyſiologiae fundamenta imò univerſae medicinae primordia conſtituit.

§. CLVI.

Quoad ſtructuram hominis, ibi haec tria potiſſimum conſiderat, nempe materiam, ex qua conſtat, deinde ejusdem variam texturam, ut tale corpus vel tales partes emergant, ac denique diverſam materiae contextae modificationem, quae alias etiam qualitatum nomine venit, ac nullo alio, quam proprietatum nomine venire debent. In materiam, ex qua corpus humanum conſtructum eſt, inquirendo, recte quidem quatuor illa *Galenicorum* elementa inter non entia refert, verum pari incertitudine in locum deſtructorum ſubſtituit minutias corpuſculorum, inter quae ſalinae emineant, quae mutua ſua textura & partem ipſam & temperamentum ejus elementale conſtituant, quaeque particulae ſalinae cum ſulphureis mixtae, & in continuo

fer-

fermentationis motu ſuſtentatae, & ab aëre inſpirato rarefactae, reſolutae & volatiliſatae calorem concipiant, per totum corpus ſenſibilem, quem vulgo vitalem dicunt. Proindeq;, ubi tales particulae denſius agglomeratae & firmius contextae atque unitae ſint, inde partes ſolidas durasque, ut oſſa & viſcera, enaſci credit, ſicuti easdem particulas, mediante liquido diſſolutas, & in continuo motu conſtitutas, partes componere fluidas ſeu humores opinatur: Atque ex his particulis ſumme volatilibus ſpiritus, machinae noſtrae corporeae rectores exurgere, i. e. fluidas atque ſpirituoſas corporis partes active ſeſe habere & machinam agitare, ſolidas vero paſſive & ab illis informari atq; moveri, concludit.

§. CLVII.

Principium itaque movens & vitale, quod principaliter actuat univerſamque hanc machinam movet & operationes ipſi largitur, ſecundum *Ettmüllerum* noſtrum, non eſt anima cum variis ſuis facultatibus, quas ſchola *Peripatetico-Galenica* eidem vindicavit, cum anima iſta ſit *ἀπαθής*, & ad hominis vitam & corpus gubernandum, nullum jus & commercium habeat: ſed univerſum functionum animalium aeque ac vitalium ſyſtema per principia mathematico-mechanica in ſeipſis infallibilia, materiae applicata, id eſt, per particularum minutarum, omnia corpora componentium diverſas figuras, magnitudines, compoſitiones, ſitus, texturas & motus corporum naturalium & ſic animalium etiam viventium, explicandum eſt. Quia vero nihilominus hae hypotheſes materiales vix univerſales eſſe videntur, ac proinde in formatione corporum organicorum, qualia ſunt praecipue animalia, & in operationibus animalium internis, ſenſu & motu, vix applicari poſſe videntur: Hinc tale ſubſtituit principium vitale, quod quidem ſit materiale, at non craſſum, fixum vel difficulter mobile, ſed ſubtiliſſimum, ſumme activum, mobiliſſimum & maxime volatile; Atque tale eſſe credit ſanguinem, in ſpiritum reſolutum, per motum fermentativum,

mediante quo omnia mixta sulphureo-salina spiritum urinosum produnt, spiritum, inquam, volatilem, lucidum seu luminosum, lucis instar per universam corporis machinam penetrantem, qui quippe secundum *Auctoris* nostri placitum, vitale sit principium, quo non tantum corpus humanum actuetur sed & à corruptione praeservetur.

§. CLVIII.

Cum igitur, per modo dicta, in machina corporis humani quasi hydraulico-pneumatica originaliter & efficienter spiritus & sanguis principii moventis seu activi locum obtineant; Partes vero solidae & organicae subjectum passivum sint, quae ab istis in motum concitentur, ac ab illis in esse, fieri & operari revera dependeant: Jam vero, uti *Noster* ulterius ratiocinatur, operationes omnes hujus machinae respiciant vel conservationem ejus *in individuo* vel *in specie*, & *illae* directae sint ad esse vitale simpliciter, vel ad esse animale: Hinc ad tria generalia capita omnes corporis operationes seu functiones redegit, nempe ad vitales, animales ac genitales. Atque proinde hoc ordine, principio adserto convenienter, agit de nutritione & auctione, de appetitu animali, fame & siti, de alimentorum masticatione ac deglutitione, de chylificatione chylique in intestinis alteratione faecumque ex eo separatione, de chyli secreti per intestina transcolatione & ad alias partes distributione, ejusdem in sanguinem conversione sanguinisque fermentatione ac distributione ex corde ad quasvis corporis partes distributique usu, de pulmonibus & respiratione ejusque utilitate, de lienis & hepatis officio nec non de bilis generatione, de seri superflui, salibus abundantibus impraegnati, exclusione per renes, de motu sanguinis ad glandulas, earum usu lymphaeque ortu & natura, de motu sanguinis ad corporis circumferentiam factaque ibidem insensibili transpiratione, de motu ejusdem ad cerebrum spirituumque animalium generatione & officio; Quam tractationem sequitur

historia

hiftoria fenfuum tam externorum quam internorum nec non confideratio motus partium: Ex quo deinde diverticulo in viam reverfus *Auctor*, profequitur fanguinis motum ad tefticulos ibidemque factam feminis generationem, deinde agit de conceptione foetusque formatione, de vita foetus ejúsdemque nutritione in utero, tandemque univerfam *Phyfiologiam* tractatione de partu obfignat.

§. CLXIX.

Pathologiam conjungit *Nofter* cum *diagnofi* ac *prognofi*, quia *femeioticam* illius partem effe credit, eamque quatuor tantum capitibus complectitur, quorum *primum* de natura & fubjecto fanitatis, morborum atque fymptomatum tractat, *fecundum* differentias dictorum morborum confiderat, *tertium* morborum & fymptomatum, corpori humano contingentium, caufas expendit, & *quartum* denique rationem cognofcendi affectus & caufas, eorumque eventum per figna diagnoftica atque prognoftica pandit atque evolvit.

§. CLX.

Eodem modo in *tertia Inftitutionum parte* fefe gerit, iterum nempe *hygieinen* cum *therapevtica* conjungendo. *Illius* praecepta unico, quod de ratione fanitatem confervandi agit, capite complectitur, cujus quippe generales tantum regulas cum refpectu ad differentes aetates habito tradit, & quomodo diaeta fanis ordinanda fit, adnectit. Fundamentum diaetae legitimae generale monftrat, confiftere in recto ufu rerum fex non naturalium, non exclufa tamen infigni efficacia confuetudinis in confervanda profpera valetudine, quae quippe in alteram tandem naturam tranfire folet, cujus eximiae potentiae uti paffim fingulares proftant obfervationes: Ita memoratu inprimis digna eft hiftoria tritoris cujusdam, quam ex *Salmutho* recenfet *Ettmüllerus*: Tritor quidam, quem febre correptum herus ipfius mifertus in lectum reponi curaverat, cum in hoc noctes infomnes ageret & indies pejus haberet, ab adftantibus

tibus tandem petiit, ut in terram ſuper ſtramen collocaretur; Quo facto ſuaviſſime dormivit & aliis adhibitis brevi convaluit. Non minus quoque ingens conſuetudinis energia obſervari poteſt in evacuationibus artificialibus, purgatione, vomitione, venaeſectione, ſcarificatione &c. quas proinde, qui certis temporibus aliquoties admiſerunt, denuo repetere coguntur, adeo ut, ſi illas negligant vel paululum ſaltem differant, non ſolum pejus ſeſe habeant, ſed plane circa venae ſectae vel ſcarificationis locum pruritum ſeu ſtimulum quendam ſentiant. Quibus ita praemiſſis, diaetam trifariam diſtinguit, nempe in *tenuem*, *craſſam* atque *mediocrem*; Tandemque ſecundum aetatum diverſitatem ordinat eandem, ut partim ſanitas conſervetur, partim vero morbi praecaveantur.

§. CLXI.

In *therapevſi* prolixior eſt *Ettmüllerus*, & *capite primo* agit de *methodo medendi* in genere, quam nihil aliud eſſe exiſtimat, quam notitiam curandi per medicamenta & eorundem applicationem, talemq; ſubinnuit artem, cujus ope medicus auxilia invenit eaque pro ſanandis morbis legitime applicat: Tota res eo redit, ut credat *noſter*, hanc medendi methodum conſiſtere potiſſimum in judicio medici practico, ſuper judicio ejus theoretico fundato, i. e. in accurata evolutione cauſarum morbificarum & inventione cauſatorum ſeu effectuum morboſorum, nec non in artificioſa applicatione mediorum ad cauſas evolutas, pro tollendis morbis & obtinendo fine, nempe ſanitate. Quemadmodum vero judicium theoreticum viget in pathologo: Ita practicum obtinet in therapevta; Id quod tamen rationale eſſe debet, memoriae contradiſtinctum, quodque proxime in notitia oeconomiae animalis ſeu microcoſmi particularis, quam Anatomiae ſtudium ſuppeditet, remote vero in hiſtoriae univerſae naturae ſeu macrocoſmi cognitione fundatum eſſe debeat: Unde ex horum, judicii nempe theoretici & practici, diverſimode ſuper

per cognitione oeconomiae animalis & universae naturae fundatorum, diversitate, diversas & varias medicorum hypotheses, tam in theoria quam praxi ortas fuisse existimat, quae prout diversimode variant, ita quoque methodum medendi & judicium medici practicum differre, indeque aliam exurgere methodum medendi *Galenicam*, aliam *Paracelsicam*, aliam *Helmontianam*, & sic deinceps, existimat: Quarum tamen nulla facile, multo minus penitus, in praxi sit rejicienda, cum quaelibet alleget rem facti, & certa quaedam habeat experimenta, ab universa natura & oeconomia animali petita, quae ratione modi applicandi tantum à se mutuo discrepent. Verum ea omnia ita comparata sunt, ut difficulter *Auctor* mihi illa sit persuasurus, qui constanter semper credidi, praxin medicam eo puriorem esse, quo ab arbitrariis talibus hypothesibus sive physicis sive chymicis alienior est atque remotior.

§. CLXII.

Interea *capite secundo* pergit *Noster* ad remediorum seu auxiliorum, ex triplici fonte, *chirurgico* nempe, *pharmaceutico* & *diaetetico* petendorum seriem enarrandam, quorum tamen omnium distinctionem non aliunde dependere putat, quam ab operationum gradibus, ita quidem, ut diaeta mitissimum, chirurgia vero generosissimum subministret remedium, pharmacia interim medio modo sese gerente.

§. CLXIII.

Huic vero generali medicamentorum considerationi specialior nunc eorundem tractatio à *Nostro* subjungitur. Cumque causae morborum secundum triplicem eorum classem, pro diversitate partium, quas affligunt, sint vel humorum, seu contentorum & spirituum seu impetum facientium vel continentium seu solidarum partium: Hinc *sectione prima* agit de humorosarum partium vitiis corrigendis, quae cum vel *in quanto* vel *in quali* peccare deprehendantur; Hinc *primo capite* disquiritur, qua ratione vitiosa

humorum, inprimis vero ſanguinis quantitas ſit imminuenda, cui ſcopo venaeſectionem undique ſatisfacere, extra omne dubium repoſitum eſſe exiſtimat. Quod vero notiſſimas veterum regulas, quas circa uſum venaeſectionis revulſorium ac derivatorium ſancte obſervarunt, neglexerit *Noſter*, id ex falſa modernorum theoria, qua deludi ſe una cum multis aliis paſſus eſt, profluxit, qua quippe de circulatione ſanguinis hunc perverſum ſibi conceptum praefigurarunt, quod ſanguis aequaliter feratur per univerſum corpus, & aequali circulo à quibusvis partibus refluat, in quas influxit, non vero determinate plus minus ad hunc vel illum locum amandetur: Cujus interea theoriae parum memor *Noſter*, theoretice quidem concludit, tantam harum *revulſionum* ac *derivationum* utilitatem non eſſe: Quoad *experientiam* tamen *practicam*, non omnino de nihilo eſſe earundem obſervationem, atque adeo non ſimpliciter quidem rejiciendam, ſed corrigendam tantum eſſe: Sic enim ultro concedit, revulſione ſanguinem, in quadam corporis regione ſtagnantem in contraria vel oppoſita evacuari, ut aliquando promptius ad hanc fluat, & quantitate ejus imminuta nimium quoque ſtagnationis incrementum imminuatur. Ad quod comprobandum notabile allegat exemplum ex *Lindani Collegio Manuſcripto* de mercatore quodam *Amſtelodamenſi*, cui dexter oculus erat inflammatus; Huic cum medicus ſenex venam ſecaret in brachio ejusdem lateris, magis inflammabatur oculus; Idque mirum eſſe non poterat; Quia ſic ſanguis majori impetu ad partem adfectam ruebat: Cumque altero die Chirurgus in ſiniſtro brachio venam aperiret, oculus antea illaeſus pari cum dextro inflammatione corripiebatur; Quod videns medicus, iterum ſecat venam in dextro brachio, & ibi rurſus augeri inflammationem obſervat, adeo ut miſer aegrotans ferme excoecaretur. Tandem in conſilium vocatur D. *Lindanus*, erroremque amborum videns, ſtatim venaeſectionem in dextro pede inſtituit, atque ita inflam-

inflammationem dextri oculi notabiliter imminui viderunt; Cumque altero die venaesectionem in sinistro pede repetiissent, eundem in oculo sinistro detexerunt effectum & successum; Ut, sublata tandem inflammatione, in integrum restitutus fuerit aeger. Ad quem notabilem casum hanc tandem epicrisin jungit *Ettmüllerus: Haec fuit* venaesectio revulsoria, *ubi quidem non laudanda copia venaesectionis, sed videndum saltem, quantum* in opposita parte *venaesectio in recessu habeat.* Tantum itaque efficaciae cum exerat venaesectio *revulsoria* ac *derivatoria*, ideo non pigebit aliud proferre exemplum, quod ex Actor. Medic. Haffniens. Vol. II. pag. 194. allegavit *Noster* de muliere, quae sub mensium fluxu ex venaesectione, instituta in brachio sinistro, hujus inflammationem, in mammis tumorem ac inflammationem, cancrum minitantem sensit: Sicut ancilla alia, actu fluentibus mensibus, ex venaesectione in brachio, his oppressis, constrictionem thoracis, anhelitum difficilem, suffocationem demum cum delirio experta est: Sic alia mulier eodem plane modo melancholica facta refertur; Pluresque aliae prostant observationes, quae hanc *revulsionis* pariter ac *derivationis* efficaciam abunde confirmant. Conferri possunt, si placet, quae de vi *revulsoria* ac *derivatoria* olim ipsi disputavimus.

§. CLXIV.

Hinc vero, posteaquam de evacuatione massae sanguineae paulatina paucula attulit, *capite secundo* ad cacochymiam, seu peccantes humorum qualitates corrigendas sese confert, & ordine agit de alterantibus non modo *generatim*, sed & respectu *acidi*, vel *alcali* seu *urinosi* vel *salsi* speciatim, itemque de alterantibus respectu effectus, caloris scilicet ac frigoris, humiditatis ac siccitatis, imo & intuitu certarum partium solidarum, si quacunque demum ratione laedi illas contingat, ad quam ultimam classem aperientia, hypochondriaca, hepatica, antiscorbutica,

 incras-

incrassantia, attenuantia seu expectorantia, conservantia & nervina cum uterinis referuntur.

§. CLXV.

Relictis alterantibus ad evacuantia progreditur, quorum naturam postquam in genere adumbravit, ordine deinde agit de vomitoriis, catarticis seu purgantibus proprie dictis per alvum, de diuresi seu urinae provocatione, de sudoris evacuatione, de salivatione tam universali quam particulari, ad quam postremam pertinent apophlegmatismi, errhina atque sternutatoria. Postremum locum occupant clysmata, suppositoria, pessaria &c.

§. CLXVI.

Quae omnia postquam ordine explicuit, ad secundam classem morborum, spirituum nempe vitia emendanda, progreditur: Qua in serie occurrunt confortantia seu cardiaca & analeptica; Cumque spiritus etiam motu vitiato laborare posse *Nostro* videantur, & quidem vel *defective* vel *excessive:* Hinc merito etiam, theoriae huic convenienter, de corrigentibus cogitandum fuit, quibus spiritus, nempe animales, tam torpidi, fixi & quasi insensiles, unde actionum omnium languor & affectuum comatosorum origo dependeret, excitarentur, quam etiam nimium volatiles, impetuosi & subtiles, motuque elastico plus minus perturbati, atque hinc deliria, motus convulsivos similesque alias anomalas actiones excitantes, quodammodo cicurarentur & ad tranquilliorem statum reducerentur. Quibus omnibus tractatio de curationibus *sympatheticis*, *magneticis* & *transplantatoriis* subnectitur, tandemque universum *Collegium therapevticum* curatione morborum, partes solidas adficientium, causarumque morbificarum & urgentium symptomatum generali remotione obsignatur.

§. CLXVII.

Sicuti autem, ut jam vidimus, *Ettmüllerus* principia *Tachenii*

chenii, Helmontii, Sylvii, Willisii aliorumque adoptaverat suaeque theoriae adcommodaverat: Ita eorum numero, qui eandem principiis *Philosophiae Cartesianae* superstruxerunt, accensere non dubitamus *Johannem Jacobum Waldschmidium,* Professorem Medicinae Ordinarium in Academia *Marpurgensi,* & *Hasso-Cassellani* Principis Archiatrum. Is enim praeter alia, quae edidit, scripta, *institutiones* quoque *rationales medicinae, recentiorum theoriae ac praxi adcommodatas* nobis reliquit. Equidem ante complures jam annos ediderat fundamenta medicinae ad Neotericorum mentem delineata & in compendium redacta: De quibus tamen ipsemet conqueritur, quod praeter innumera sphalmata & lapsus quosdam in doctrinalibus, quam plurima quoque incondita serie & quasi tumultuarie coacervata atque connexa fuerint: Unde ipsemet dubitat, num tyrones medici multum inde lucis haurire queant. Ast vero de *institutionibus* suis, de quibus hic nobis sermo est, longe aliud fert judicium; Vocat illas *rationales,* quod ex principiis, rationi consentaneis sint deductae, nec non morborum remediorumque explicationes per causas rationales & intelligibiles in scenam producant. Sperat insuper, justis illas cancellis sese continere, cum nec in superfluis luxurient, nec in necessariis deficiant, de quo tamen duplici naevo hucusque conquesti sunt, qui studio huic sese consecrare coeperunt.

§. CLXVIII.

Tantorum vero bonorum datricem depraedicat *Philosophiam Cartesianam;* Hanc enim caput suum vix extulisse existimat, cum novum quasi sidus incolis regni medici fuerit exortum, ipsis aegrotantibus certiorem spondens salutem. Huic Philosophiae in acceptis referendum, quod morborum apparentias per suas causas evidentissime explicemus; Quod ipsos morbos denudatos & tenebris evolutos in apricum deducamus; Quod porro oeconomiam animalem per motum & figuram interpretemur, nihilque admittamus, quod non clare atque distincte vi principio-

 rum

rum mechanicorum percipere possimus; Ac denique, quod remediorum vires & operandi modum ad captum omnium describamus; Quae quidem omnia, si vera essent, amaris merito lacrymis deplorandum foret, quod invida fata tanta nobis beneficia tot seculorum intervallis denegassent; Jam vero cordatiores satis norunt, praeter phalerata verba nihil portentosis ejusmodi pollicitationibus subesse.

§. CLXIX.

Audet insuper tyronibus artis persuadere *Noster*, quod hic viam satis expeditam sint reperturi, ad culmen scientiae medicae perveniendi. Et quantum fiduciae ipsemet *Auctor* hisce talibus in rebus reponat, inde haud difficulter aestimare licebit, quod, etiamsi veterani nomen jam promeritus sit & annos plusquam viginti praxin medicam exercuerit, & quindecim fere Professioni artis publicae praefuerit, ipsum tamen non pudeat, istas medicinae rationalis *institutiones* legere ac relegere.

§. CLXX.

Ast vero dandum est aliquid adfectui; Quaelibet enim mater suum lambit foetum. Si autem, quod res postulat, fatendum sit, plures mihi consensuros esse reor, in plerisque, quae pertractantur, partibus meram ἀλλοτρίωσιν contineri. In parte enim *physiologica*, quae *Institutionum Waldschmidianarum* prima est, praeter trivialia illa de medicinae origine, ejusque objecto, fine, definitione, genere &c. nihil occurrit, quod hanc medicinae theoreticae partem vel ruditer saltem illustret; Doctrina enim de elementis huc non pertinet, sed alieni, nempe physici, fori est. Quae de chylo ac sanguine differuntur, jejuna sunt, & scopum vere medicum non attingunt. Dogma de spiritibus eorumque distinctione in vitales & animales nec non de modo secretionis eorundem est supervacaneum & fermentum veterum redolet. Et quae de sensibus sive externis sive internis adferuntur, rectius phliosophis quam medicis

dispu-

diſputanda relinquuntur. Temperamentorum notitia utut medico ſcitu & utilis & neceſſaria ſit, a *Waldſchmidio* tamen mutila & a ſcopo medico valde aliena proponitur. In capite de partibus humani corporis praeter obſoletas quasdam diſtinctiones nihil ſolidi adfertur. Ex quibus proinde omnibus ſi quis ſtatum humani corporis naturalem, quod tamen *Phyſiologi* officium eſt, addiſcere deberet, illum Oedipo longe feliciorem & argutiorem eſſe oporteret. Quibus accedit, quod, omnium reliquorum ita dictorum Mechanicorum ritu ac more, corpus humanum horologio vel alii cuidam automati ſimile eſſe, vel eodem modo ſuas edere functiones exiſtimet; Quod ipſum principium quam miſere omnem rationalem theoreticum nexum laceret atque interturbet, ſuo tempore clarius patebit.

§. CLXXI.

Pathologia eſt altera *inſtitutionum* pars, quam ſibi pertractandam ſumpſit *Waldſchmidius*; Optaremus ſaltem, feliciori id ſidere ab ipſo factum eſſe. An jure ſugillet veteres, quod cauſas morbificas, morbos eorumque ſymptomata tam ſollicite a ſeſe mutuo diſtinxerint, diſputent alii. Id ſaltem difficultate carere non videtur, quod ſubjectum omnis morbi radicaliter partibus fluidis, denominative vero ſolidis tantum ineſſe doceat: Unde definitio morbi generalis, quod ſit partium fluidarum intemperie & mixtione alteratio, ſuos utique manes patitur. Dum vero deinde ad morborum diviſiones progreditur, antiquas recinit cantilenas de morbis cacochymiae ſeu intemperiei calidae, frigidae, ſalſae, acidae, auſterae, pituitoſae, bilioſae, viſcidae, melancholicae &c. Rectius vero intemperiem ſine materia rejicit & morbos occultarum qualitatum ad morbos turbatae humorum mixtionis refert. An vero ex morborum malignorum explicatione per figuras ſalium, per aetherem peregrinum &c. multum ſolatii ſint petituri ſive medici ſive aegrotantes, jure ambigo. Quae autem de accidentalibus morborum differentiis, temporibus atq;

cauſis

caufis morborum, nec non de ufu & abufu fex rerum non naturalium adferuntur, trivialia funt & in vulgus nota. Solum caput de fymptomatibus brevi ac perfpicua ratione (convenienter tamen principiis femel adfumptis) feriem morborum, corpus humanum adfligentium, fiftit.

§. CLXXII.

In *doctrina de fignis* tam *diagnofticis* quam *prognofticis* valde quidem prolixus eft, eorum tamen maximam partem ex *Hippocrate* aliisque fcriptoribus mutuo accepit. Miffis autem fignis ftatus naturalis atque temperamentorum, illa potiffimum ex pulfu, urina, actionibus laefis tam vitalibus quam animalibus, victus ratione, vitae genere, fexu, juvantibus & nocentibus nec non communiter vagantibus malis defumenda effe docet, non neglectis quoque fignis plethoram, cacochymiam, turbatam fanguinis mixtionem & ventriculi cruditates tam acidam quam nidorofam indicantibus. Signorum vero *prognofticorum* hos conftituit fontes, nempe figna *coctionis* vel *cruditatis*, qualia ex urina, excrementis alvi, fputo atque faliva hauriuntur, vel figna *falutis* & *mortis*, qualia à refpiratione, decubitu, pulfu, fudoribus, morbi tolerantia, facie & oculis petuntur; Vel figna critica, qualia funt infolitae quaedam apparentiae in partibus & actionibus tam vitalibus quam animalibus, nec non in organis excretionibus dicatis obfervabiles, cum fymptomatum citra manifeftam aliquam caufam intenfione. Vel figna, *morborum tempora* indicantia, quae vel ex indole ipfius morbi, vel à conftitutione fanguinis vel ab anni tempore, vel à regionibus, vel à victu antecedente vel à viribus vel à paroxyfmorum acceffionibus, anticipatione vel poftpofitione vel à fymptomatibus vel à cruditate & coctione defumuntur. Quanquam autem verbis vim crifium dierumque criticorum, imo & verum earum fubjectum fatis recte agnofcere videatur: In illarum tamen caufa determinanda admodum ridiculas adfert fpeculati-

culationes: Quis enim ſani ſincipitis homo perſvaderi ſibi patietur, NATURAM, ſeu, quod *Noſter* idem eſſe credit, aetherem conſvetum, ſanguinem humoresque permeare ſolitum eſſe morborum medicum? Eundem quoque moliri criſes, humores coquendo, ſecernendo & excernendo? Quis credat, eundem illum cum aethere inſolito & peregrino ſimilem propemodum pugnam & bellum quaſi inteſtinum inire, quale in butyro antimonii, ex ſpiritus nitri adfuſione vel oleo tartari per deliquium à ſpiritus vitrioli inſtillatiane contingere obſervamus. Sicuti autem ridiculum eſt bellum, quod duo illi aetheres inter ſeſe mutuo gerunt: Ita non minus ridiculus eſt ejusdem exitus: *Peregrino* nempe *conſvetum* expellente, omnia fluida aliam induere faciem & naturam ſuccumbere: Contrarium horum evenire, & morbum cum ſalute aegrotantis terminari, *conſueto* de *exotico* & *hoſtili* victoriam reportante. Sed apage talia, quae meliora edoctis nauſeam movent.

§. CLXXIII.

Pergimus interim ad quartam *Inſtitutionum Waldſchmidianarum* partem, quam *Hygieinen* vocamus, in qua primum de ſanitatis conſervatione in genere agit, deinde vero diaetam à prima infantia ad mediam, ab hac vero ad decrepitam usque aetatem ſpecialius proſequitur, ſuis quoque monitis proſpicicens gravidis atque puerperis: Hinc longa ſerie deſcribit alimenta tam eſculenta, ex regno potisſimum vegetabili atque animali deprompta, quam potulenta, non aquoſa tantum & cereviſiaria, ſed & vinoſa, quae tamen omnia centies ab aliis dicta ac propoſita fuere.

§. CLXXIV.

Sequitur *therapevtica*, ultima *Inſtitutionum* pars, in qua, poſteaquam pauca de methodo medendi in genere diſſeruit & naturam indicationis tam curatoriae quam praeſervatoriae, indolem quoque indicantis & indicati expoſuit, praecipuas remediorum claſſes ordine declarat, pri-

mum locum concedendo alterantibus, qualia ſunt repellentia, intercipientia, emollientia, humoresq; reſtagnantes diſcutientia vel ſuppurantia &c. Poſteriorem vero tribuit evacuantibus, uti ſunt vomitoria & purgantia, quibus tamen praemittenda eſſe praeparantia atque digeſtiva, eccoprotica & lenientia, prudenter & omnino practice monet. Excipiunt haec evacuantia per urinam ſudoresq; nec non apophlegmatizantia, & maſticatoria & alia, quae particularibus evacuationibus favent. Quibus poſtremo loco omnium praedictorum medicamentorum operandi rationes atque facultates jungit & hiſtoria praecipuarum operationum pharmacevticarum cum adparatu inſtrumentorum maxime neceſſariorum, uti & remediorum tam compoſitione quam diſtributione totum opuſculum obſignat.

§. CLXXV.

Id ſaltem hoc loco monendum reſtat, harum earundem *Inſtitutionum Waldſchmidianarum*, quas quippe Scholarum uſui ſumme neceſſarias vel ſaltem eminenter utiles fore ſibi perſvaſit, editionem alia forma machinatum eſſe incertum quendam Auctorem, cujus nominis initialia verba haec ſunt: H. H. S. J. C. nempe per quaeſtiones & reſponſiones, ſub tabularum forma rite diſtinctas, ut tyroni medico multo utique cum fructu prodeſſe queant. Placuit equidem adpellare *Vademecum Waldſchmidianum*, ut putares, eſſe reipſe ab ipſis *Waldſchmidianis Inſtitutionibus* aliquid diverſum, id quod tamen ſic ſeſe non habere, tabellas haſce ſedulo pervolventi primo ſtatim intuitu adparebit. Neque vero negandum eſt, hanc erotematicam methodum adoleſcentes, arti primum initiandos, eximie juvare, teſtibus egregiis profectibus, quos in Collegiis Examinatoriis privatis facere ſolent Studioſi.

§. CLXXVI.

Waldſchmidio ſubjungimus *Oligerum Jacobaeum*, Haffnienſem, qui varios *Inſtitutionum medicarum* naevos animadvertens,

tens, iisque ex animo mederi cupiens, in gratiam tyronum artis compendium hujuſmodi *inſtitutionum* concinnavit, in quo, reſectis inutilibus vel minus neceſſariis Phyſiologorum & Anatomicorum praeceptis, ea tantum delibavit, quae vias commonſtrarent, in quibus adſumpta alimenta mutationes ſolitas ſubire ſolent, in quibus ſecernuntur ac praecipitantur partes excrementitiae ab utilioribus & nutritioni inſervientibus, qua denique lege humores varii, in conſervationem vel individui vel ſpeciei in cribris ſeu colatoriis convenientibus à ſanguine percolantur; Cui etiam laudabili brevitati ſtuduit in reliquis *inſtitutionum* partibus, in quibus multa pariter ſuperflua & inutilia ideo reſecuit, ne nimia mole vaſtoque oceano territi tyrones, velut in ipſo veſtibulo animum deſponderent humerosque oneri protenus ſubducerent, ſicuti Auctor ipſemet in Praefatione loqui amavit. Laudo equidem conciſam brevitatem; Valde autem metuo, ne nimis jejunum dimittat artis tyronem, ac proinde ineptum, qui ad reliquas altiores diſciplinae medicae partes aditum ſibi parare queat.

§. CLXXVII.

Caeterum in conſcribendis hiſce *Inſtitutionibus* eum ſibi ſcopum praefixum habuiſſe videtur, ut ex cathedra Academica Auditoribus ſuis easdem explicaret, id quod & ſedulo ipſum feciſſe, ipſemet Lectori ſuo inſinuare non dubitat. An autem ſatis arduas atque ſufficientes habuerit rationes, ſeculi noſtri felicitatem tantopere depraedicandi, quo nempe iteratis tot experimentis phyſicis, exculta Anatome ignibusque Chymicorum eventilatis, errores nebulaeque antiquorum penitus ſint diſcuſſae, &, detracta larva, jam facie venuſtiore ars medica undiquaque eniteſcat, id merito in medio relinquo, qui jam alias conqueſtus ſum, quod Phyſica pariter atque Anatome & Chymia multa aliena in medicinam invexerint, quae, quod incrementis artis potius obfuerint quam profuerint, ſole meridiano clarius eſt.

§. CLXXVIII.

Nolumus interea ſuis, quas meruit, laudibus privare *Noſtrum:* Has enim ipſe quoque *Bartholinus*, cui cenſura libelli credita fuerat, agnoſcere coactus eſt, dum hoc de ipſo ferre judicium non dubitavit: Tantam ſcil. fuiſſe curam hiſce in *Inſtitutionum medicarum* fundamentis ſolidis, ut appareat, cum felicitate in acquirenda medulla verae cognitionis certaſſe nitorem verborum & gratiam orationis: Quare omnes Juniores ſedulo hortatur, ut ex hocce compendio tanquam optimo exemplari praecepta medica, à multis quippe ſupervacuis defaecata, hauriant.

§. CLXXIX.

Vereor autem, ne in parte *Phyſiologica*, quae tribus tantum capitibus conſtat, brevior fuerit, quam decebat. In *primo* namque agit de chylo & ſanguine, in *ſecundo* de cribratione ſeu percolatione humorum à maſſa ſanguinea & in *tertio* de temperamentis, ubi tamen multa adhuc deſiderantur, quae tyronem artis ſcire oportet, priusquam ad altiora pedem promoveat. Praecepta ſunt quidem brevia, ſingula tamen adcurate pertractata, niſi quod antiquis quibusdam commentis de ſpiritibus animalibus, ſub nomine ſucci nervoſi hodie venientibus, adhuc nimium patrocinatus fuiſſe videatur, quanquam ſpiritum naturalem, vitalem ac genitalem aequo jure exauctoratum eſſe, uti defunctum nuper hepar ſuas paſſum eſt exequias, recte omnino ſtatuat. Neque tamen etiam recentiorum lepidas fabellas penitus reticere aequum judicat: Unde, ſemen maſculinum minutiſſimis animalculis refertum eſſe, ex mirabilibus *Leuwenhoekii* viſionibus fidem facere contendit. An vero doctrinam de temperamentis, quae ſua alioquin utilitate non caret, eo ipſo clariorem efficiat, dum loco hypotheſeωs hactenus receptae, qua ſecundum praedominium quatuor humorum, temperamentum in ſanguineum, cholericum, phlegmaticum & melancholicum diſtributum eſt, aliam ejusdem diviſionem in acidum,

ſalſum,

ſalſum, acre, ſulphureum & aquoſum ſubſtituit, merito dubito, cum pari undique prematur difficultate, ſi acidum illud, acre, ſalſum &c. in humorum maſſa demonſtrare deberet, ac illum humorum quaternionem, licet *hoc* prae *illo* longe facilius eſſe, plerique mihi ſint conſenſuri. Haec tamen temperamenta, undecunque tandem oriantur, & ratione aetatis & ſexus & temporum anni, & diverſitatis regionum &c. varium metaſchematiſmum pati poſſe & actu pati, recte utique agnoſcit.

§. CLXXX.

Quod inſuper Auctori noſtro placuerit, parti *Phyſiologicae* immediate ſubjungere *diaeteticam*, id vel ideo neminem probro ipſi facile daturum exiſtimamus, quia id ſaltem ſine exemplo non fecit. Imo idem plane inſtitutum nuperrime adhuc adprobavit *Fridericus Hoffmannus*, Profeſſor Hallenſis, in *Tomi prioris Medicinae ſuae Dogmatico-ſyſtematicae ſectione ſecunda.* Agit hic, at nonniſi breviſſimis, nervoſe tamen, de aëre, cibo ac potu, ſomno & vigiliis, excretis & retentis, motu & quiete nec non adfectibus animi: Quae omnia ſex rerum non naturalium titulo ac nomine *Inſtitutionum* ſcriptoribus alias venire ſolent.

§. CLXXXI.

Hiſce interim ſic expeditis, ad partem *Pathologicam* progreditur, ubi, poſteaquam de morbis, eorundem differentiis atque temporibus generatim egit, cauſarum quoq; morbificarum hiſtoriam eadem propemodum, quae in ſcholis hucusque recepta fuit, methodo proſequitur. Neq; à Scholarum praeceptis multum remota ſunt, quae *Libro quarto* de doctrina ſemeiotica traduntur: In quibus proinde prolixius enarrandis multum commorari non eſt neceſſe.

§. CLXXXII.

In ultima vero ſeu *therapevtica* parte, quae methodum apta remedia inveniendi eademque certo ordine, tota

curationis periodo, administrandi docet, non paucae continentur cautelae, quae animadversionem omni modo merentur. Remedia ipsa distingvit in *evacuantia* & *alterantia*, quorum *illa* quantitatem, *haec* vero qualitatem humorum respiciunt; Ad *illa* refert phlebotomiam, emetica, catartica, diaphoretica & sudorifera, diuretica, salivantia & masticatoria, errhina & ptarmica, expectorantia atque pnevmonica, vesicantia & pyrotica aliaque plura. Ad *haec* vero, quae qualitatem fluidorum immutant, corrigunt & alterant, veluti si acida alcalicis, alcalia acidis, viscida attenuantibus & tenuia incrassantibus corrigantur & alterentur, quorsum etiam aperientia, incidentia & attenuantia, adstringentia, emollientia, sommifera atque narcotica &c. referenda sunt.

§. CLXXXIII.

Nunc in eodem hoc *Institutionistarum* theatro comparet *Paulus de Sorbait*, Belga, Medicinarum D. & Practices Professor primarius nec non Sacrae Imperatricis, Eleonorae Viduae, Personae Medicus. Placuit *Auctori*, primae huic medicinae parti tribuere nomen *Isagoges Institutionum medico-Anatomicarum*, quae parte *physiologica*, *pathologica*, *semeiotica*, *hygieine* ac *methodo medendi* absolvitur. Videtur esse sectator medicinae antiquae, *Hippocratico-Galenicae*, de qua forte non injuria in praefatione universali conqueritur, quod, etiamsi opulentissimis olim gazis, margaritis, auro gemmisque resplenduerit, nunc tamen empiricorum & cinisionum impuris manibus devenustata, methodo ac praeceptis misere spoliata conspiciatur. De sua vero *Isagoge* bene sperare jubet Lectores, ob concisam *brevitatem*, *facilitatem*, ob subtiles *difficultatum enodationes*, *utilitatem*, & ob minime fucatam, quam cum vera philosophia habet, affinitatem & connexionem, *raritatem* largiter ipsis promittendo.

§. CLXXXIV.

Videamus vero, qua ratione hisce suis pollicitationibus satis-

ſatisfaciat. Praemiſſis in praefatione particulari quindecim canonibus, tanquam diſpoſitionibus ac methodis regularibus tum ad medicinae ſolidam & fundatam cognitionem adquirendam, tum ad honeſte ſalubriterq; vivendum, ad partem *Iſagoges phyſiologicam* ſeſe convertit, in qua traditis variis medicinae definitionibus ac diviſione diſcuſſisque variis objectionibus, hic moveri ſolitis, ad elementorum doctrinam tradendam ſeſe accingit, quorum quatuor agnoviſſe videtur, terram nempe, aquam, aërem & ignem; Ex quorum omnium complexu, miſcela & permixtione temperamentum vivi adſtruit, idque cum *Avicenna* deſcribit, eſſe qualitatem, ex mutua quatuor qualitatum primarum actione, terminum quendam metamve ſortita, reſultantem. Hoc deinde diſtingvit in *ſubſtantificum* & *qualitativum*, quod poſterius denuo duplex eſſe ſtatuit, aliud nempe *ad pondus* ſeu *arithmeticae proportionis*, aliud vero *ad juſtitiam* ſeu *proportionis geometricae*; Quae omnia majori verborum pompa quam ſolida utilitate jam ab aliis decantata ſunt. Iisdem quatuor elementis, adſerit idem, reſpondere quoque humores, quos in alimentarios & excrementitios diſtingvit; Ad illos ſanguinem ſtricte ſic dictum, bilem, pituitam & melancholiam: Ad hos vero urinam, ſudores, lacrymas, ſanguinem puerperii, aurium excrementa &c. referendo. Cumque ex humoribus, ut vulgo fabulantur, ſpiritus generentur, facultatum inſtrumenta: Hinc, poſteaquam integras *facultatum Galenicarum* colonias enumeravit, ad hiſtoriam ſpirituum tradendam ſeſe confert, quos totidem eſſe numero, quot ſunt facultates, ex praemiſſis quidem *Auctoris* facile conſequitur, ipſam vero interea artem multis ſupervacuis entibus praeter neceſſitatem onerat. Taceo, nondum demonſtratum eſſe, an etiam ejuſmodi ſpiritus dentur? Unde conſequens eſt; Non entis nullas quoque reales fore adfectiones. Simul quoque corruit, quicquid de *calido innato* & *humido primigenio* diſſeritur. Reliqua, quae de partibus humani corporis tam externis quam internis commentatur *Auctor*, non tam ad *Phyſiologiam* quam *Anatomiam* ſpectant.

§. CLXXXV.

§. CLXXXV.

In parte *Pathologica*, explicata morbi natura in genere, exhibentur ejusdem differentiae, quae vel nituntur diverſitate partium H. C. unde exurgit differentia morborum intemperiei & organicorum, vel deſumitur a ratione partium, quas infeſtat morbus, unde oritur diviſio in idiopathicos ſeu eſſentiales, & conſenſuales ſeu ſympathicos; Vel petitur ab adjunctis qualitatibus, unde variae aliae exſurgunt differentiae morborum acutiſſimorum, manifeſtorum, occultorum, conſequentium, connexorum, legitimorum, exquiſitorum &c. Vel denique ab anni temporibus, unde aeſtivi, autumnales, hyemales & vernales ſuam denominationem trahunt.

§. CLXXXVI.

In *cauſis morborum* explicandis exquiſite Logicorum praecepta obſervat, & praeter efficientem, cauſas etiam per ſe & per accidens, principales, totales, partiales, remotas & proximas &c. prolixe quidem, ſed citra neceſſitatem practicam recenſet. Differit deinde de ſex rebus non naturalibus, quatenus omnes tam ſanitatis quam etiam variorum morborum cauſae exiſtunt. Progreditur hinc ad plethoram atque cacochymiam, ordineque oſtendit, qua ratione ſpiritus ſive quantitate ſive qualitate peccantes, ſanguis item, bilis, pituita, melancholia, ſerum, vapores, fuligines, flatus, ſabulum, calculus & vermes morborum cauſae ſubinde evadere *poſſint? Poſſint*, inquam, non aeque vero *ſoleant*; Quia illarum plures ſunt, quae rariſſime efficaciam ſuam in excitandis morbis exerere conſveverunt, uti ſunt morbi ſpirituum, defectus ſanguinis, vaporum, quos quaſi per ſublimationem ex humoribus generari & vera microcoſmi meteora eſſe, ſat liberaliter fingit *Auctor*. De ſymptomatibus vero tanto brevius loquitur, eaque vel in ſymptomata actionis laeſae, vel excretorum & retentorum vel qualitatum mutatarum diſtingvit.

§. CLXXXVII.

§. CLXXXVII.

Partem *semeioticam* exorsus, agit primum de signis in genere, deinde vero specialius disquirit de signis, differentiis, judiciis & contentis urinarum, additis cautelis, medico & urologo observandis. Hinc progreditur ad sphygmologiam seu doctrinam pulsuum eorundemque aetiologiam breviter percurrit. Obsignat tandem universam hanc tractationem doctrina de crisibus, cujus non modo ideam generalem ex *Galeno* declarat, sed & signa bonae ac salutaris criseωs, signa itidem, quibus cognoscenda, quasve per vias futura sit, una cum dierum criticorum descriptione, exponit.

§. CLXXXVIII.

Hinc *parte quarta* convertit sese ad *Hygieinen*, quae de conservanda valetudine sollicita est. His disputatis, breviter de alimentorum natura in genere, fusius vero de eorundem qualitate, sumendi tempore, ordine atque praeparatione differit, & qualis cuivis aetati & cuivis anni tempori congruat, disquirit, tandemque de vegetabilibus & animalibus eorundemque partibus, quatenus vel salubria vel minus salubria sunt, suum judicium candide interponit. Neque, quid de variis potulentorum generibus, aqua, vino, cerevisia variisque condimentis sentiat, omisit, addita brevi discussione controversiarum ad *hygieinen* pertinentium.

§. CLXXXIX.

Ultimo tractatu brevem, universalem, &, ut *Auctor* loqui amat, adcuratam medendi methodum sistit, quae decem capitibus cum controversiis & centum quaestionibus huc pertinentibus absolvitur. Hic autem, praelibatis pro more paucis de nomine, significatione, divisione ac fine medendi, inquirit in vera ejusdem principia, quorum duo Auctor, *Galeni* vestigiis insistens, esse statuit. *Primum* est: *Ea, quae secundum naturam sunt, similibus conservanda.* Alterum est: *Ea vero, quae contra naturam sunt, contrariis tollenda.*

 Hinc

Hinc non ſine bile invehitur in Chymicos atque Hermeticos, quos quippe intolerabili auſu ac faſtu contrarium adſerere ſtomachatur. Tanto vero minus parcit *Paracelſo*, qui per characteres & verba morbos curari poſſe, adſeruit. Nec multum tribuit ſigillis, amuletis & periaptis, orationibus itidem, faſcinationibus & ligaturis, quae quippe omnia partim ſuſpecta, partim incerta, & magis, aſtrologis & pſeudochymicis tantum digna exiſtimat, additque, morbos, ſive ex cauſis naturalibus ortos ſive maleficio illatos, non maleficio vel arte magica, ſed remedio vel naturali vel divino curandos eſſe. Explicato ſic principio methodi medendi, inquiritur in naturam indicationis, indicantis & indicati cum eorundem differentiis atque diviſionibus, nec non de indicantium ſignis & veris indicantibus, curatorio nempe, praeſervatorio & vitali. Quibus ſub finem hujus tractatus quaedam de falſitate empiricorum & methodicorum in inveniendis praeſidiis, experientiae & analogiſmi una cum brevi inſtructione, hac medendi methodo recte utendi, adjiciuntur.

§. CXC.

Johannes Sterpinus hic non videbatur omittendus; Praeterquam enim, quod Acta Philoſophica Regiae Societatis in Anglia Anno 1669. ab *Henrico Oldenburgio* Anglice conſcripta, latinum in ſermonem tranſtulerit: Univerſam quoq; medicinam tribus partibus, quibus *trifolii medici* nomen impoſuit, comprehendere adlaboravit. Quod ejus inſtitutum, diffuſam artem in qualecunque compendium contrahendi, licet omni quidem ex parte improbandum non videatur: Jure tamen vereor, ut ſic tyronum deſideriis ex aſſe ſatisfecerit.

§. CXCI.

Accenſetur quidem etiam ſcriptoribus *Inſtitutionum medicarum Bernhardinus Chriſtinus à Juvellina*, Cyrnaeus; Sed cum libellum hunc, qui *Inſtitutionum* titulo ſuperbit, & cui deinde regulae, conſultationes & obſervationes una cum centuriis quin-

quinque curationum morborum & alia quaedam accesserunt, nullibi, quantacunq; etiam industria adhibita, conquirere potuerim; Hinc & in eo recensendo tanto breviori mihi esse licebit. Jacturam interim fore mediocrem, spero.

§. CXCII.

De *Stephano Blancardo*, Phil. & Medic. D. nec non Practico Amstelodamensi copiosius dicendum est. Is enim cum *Waldschmidio*, cujus *Institutiones* paulo superius recensuimus, paria fecit, & inter eos, qui medicinam fundamentis *Philosophiae Cartesianae* superstruxerunt, nomen suum professus est. Edidit is superiori seculo fundamenta artis medicae sub specioso *Academiae Cartesianae* titulo, quo secundum principia nobilissimi *Cartesii*, quae ille naturae aemula esse existimat, universam doctrinam medicam tam *physiologicam* quam *pathologicam* imo ipsam quoque *therapevticam* explicare conatus est. Metuo autem, ne vano ambitionis vento inflatus *Auctor*, plus sibi tribuerit, aliisque polliceri ausus fuerit, quam actu praestiterit. Ambitiosum namque est, quod praefatione jactat, se, cum *Cartesius* omnia perficere non potuerit, vestigia ejus legisse, & ingens illud veritatis aedificium, à magno illo Philosopho erigi affectum, provida ratione facem ubique praeferente, effecisse & ad colophonem feliciter perduxisse. Ambitiosius est, quod paulo post de seipso jactitet, se omnes praecedentium seculorum scriptores longo post se intervallo relinquere; Cum nemo illorum *pathologicam*, potissimum *aetiologiam* & medendi methodum ad illum perfectionis apicem perduxerit, ac ipse quidem solus: Unde rationis usu privatum eum esse oportere concludit, qui secundum principia tam clara tamque evidentia ad intimam hominis cognitionem penetrare non possit.

§. CXCIII.

Sunt autem, ut summatim omnia, quae dicto hoc opere praestitit *Blancardus*, comprehendam, quatuor rerum

momenta, quorum *primum* ſtatum humani corporis ſanum, *ſecundum* vero modum ſiſtit, quo integritas ejus conſervari illaque quocunque modo labefactata reſtitui debeat? *Tertium* in origine morborum ſecundum principia *Carteſiana* indaganda, & *ultimum* in modo explorando verſatur, quo medicamenta in varios corporis noſtri humores operentur eorundemq; corruptam craſin alterent, corrigant atq; emendent. De evacuantibus vero altum hic eſt ſilentium.

§. CXCIV.

Ut vero, an tanto hiatu digna ſint, quae ingenti arrogantia protulit *Blancardus*, diſtinctius pateat, de ſingulis ſeorſim diſpiciamus adcuratius. In parte igitur *Phyſiologica* demonſtrare adlaborat, ſanitatem humani corporis conſiſtere, partim in partium ſolidarum integritate, partim vero etiam in celeri circuitu ſanguinis reliquorumque humorum; Qui ſi contraria nimia tarditate peccet, obſtructiones & conſequenter morbos cauſetur. In *altera* parte declarat, qua ratione convenienti diaeta & regimine humores in debita ſua fluiditate & ſic univerſum corpus in ſua integritate ſalvum conſervari debeat? In *tertia* vero, quam alias *Pathologiam* dicimus, demonſtrare contendit, omnes morbos vel à laeſione partium ſolidarum, vel ab inſpiſſatione ſanguinis aliorumque humorum, indeque orto tardo eorundem circuitu dependere; Et in *poſtrema* de medicamentis eorundemque operandi ratione, principiis adſumptis convenienter, differitur.

§. CXCV.

In quibus omnibus, ut meam nunc epicriſin adjiciam, ſequentia merito deſidero: I.) Quod omnes in corpore humano ſuccedentes actus pure mechanice tanquam in automate peragi exiſtimet. II.) Quod à celeri humorum circuitu ſanitatem corporis & ab oppoſita tarditate ejusdem morbos derivet. III.) Quod chymaericis ſpeculationibus theoreticis, praxi certe inapplicabilibus, omnia ita temeret atque coinquinet, ut laſcivientis rationis fictiones, ſomnia atque ludibria ubique clare in conſpectum prodeant.

deant. Sic, ut unum ſaltem vel alterum harum rerum exemplum ſubminiſtrem, explicaturus modum concoctionis ſeu fermentationis alimentorum in ventriculo, converſionisque in chylum mediante menſtruo gaſtrico, ſupponit, materiam mundi ſubtiliſſimam, quam alias aetherem ſubtilem vocant Philoſophi, & de quo fabulantur *Carteſiani*, quod nullibi includi, nullibi excludi ſeſe patiatur, irruere undiquaque confertim examinis culicum inſtar in particulas acidas tam alimentorum quam ſalivae, cultellorum ſcindentium inſtar efformatas, quae ſubtili iſta primi elementi materia in particulas ciborum craſſiores adactae, illas aliquamdiu agitent, penetrent, diſcindant atq; diffindant, donec cum ramoſis, i. e. biliosis unitae in chylum convertantur: Qui cum crudior & gryſeo adhuc colore inſtructus ventriculo elabatur, novam deinde fermentationem in duodeno & reliquis inteſtinis ſuſcipiat, confluentibus eo verſus non bile ſolum flava & ſucco pancreatico, ſed & reliquis glandulis inteſtinalibus ſuccum ſuum eo evomentibus. Cum autem bilis (ex hypotheſi) naturae ſit alcalinae & oleoſae, ſuccus vero pancreaticus acidae indolis: Hinc novam ibi excitari fermentationem, tamdiu continuantem, donec acumina acidi poros alcali eodem fere modo, ſicuti gladioli ſuas vaginulas, oppleverint & quaſi obturaverint, ſicque ad tranquillitatem & mutuam quietem reduxerint: Unde ſubtili aëreo-aetherea materia partes alimentorum, mutua fermentatione hoc modo junctas, non amplius tam expedite, ut antea commovere valente, globuli coeleſtes interea ſua preſſione dominatum nacti, intimius illas unirent atque conjungerent: Ex quo deinde chylus longe majorem, quam in ventriculo habebat, perfectionem & exaltationem adquirere concludit &c. Pluribus forte ſpeciminibus inutilium talium ſpeculationum, quarum non parvus numerus ſingulis ferme in capitibus occurrit, non erit opus, cum ex hoc unico *Noſter*, tanquam ex ungvibus leo, cognoſci ſatis poſſit.

 §. CXCVI.

§. CXCVI.

Blancardo ſubjungimus *Cornelium Bontekoe*, in *Academia* noſtra *Viadrina* quondam medicinae Profeſſorem publicum & *Friderici Wilhelmi M.* Archiatrum, qui anno 1688. Amſtelodami in lucem publicam emiſit fundamenta medicinae, ſive de effectibus alcali & acidi per modum fermentationis & effervescentiae commentationem, ſeu rectius loquendo, commentum, quanquam non ab *Auctore* ipſo, ſed à quopiam ejus amicorum primum belgico idiomate emiſſa, deinde vero latinitate donata fuerint haec fundamenta.

§. CXCVII.

Series tractationis ubique confuſa eſt, non raro quoq; ὕϛερον πρωτερον committitur, uno ut me verbo expediam, ſcopis disſolutis non abſimile totum videtur opuſculum, ut ſuſpicio haud vana orta in me fuerit, theſes fuiſſe, confuſaneo ordine diſcipulis in Collegio privato dictatas, quae deinde ab *Auctore* ipſo non reviſae, praematuri partus inſtar lucem publicam adſpexerint. Poſtquam enim primis duobus capitibus de alcali & acido & quinque Chymicorum principiis, meliori duorum iſtorum ſalium explicationi ſervientibus, egerat, ſubjungit quinq; ſequentibus capitibus methodum, nova medicamenta praeparandi una cum enarratione praecipuorum ſimplicium, ex minerali, vegetabili & animali regno petendorum: Tum vero ſubnectit demum capite octavo fundamenta quaedam, ad novum aedificium in medicina & chirurgia exſtruendum. Quod ipſius inſtitutum ut felicibus auguriis ſuccedat, conſtituit lapides fundamentales recte diſponere & fundum omnem aequare, cui deinde omne id, quod ad fabricam promiſſam ſpectet, firmiter & ſine lapſus metu innitatur. Id vero ut reipſa praeſtet, propoſitiones quasdam phyſicas praemiſit, quas infallibiles vocat, ac proinde fundum ignorantiae paludoſum circa corporum & motuum notitiam deſiccare laborat. Huic deinde fundo bene deſiccato alcali & acidi palos, ut ipſe putat, firmiſſimos

infigit,

infigit, ac poftea cum aqua, terra, fpiritu, oleo, aëre & igne ita firmiter vincire ftudet, ne ullibi vacillet ac titubet opus; Sic vero contextum plana hac effervefcentiae ac fermentationis tractatione cooperit: Quibus omnibus debite elaboratis, videtur fibi fundamentum jeciffe, quod immobile (fi DIIS placeat) confiftat, & fuper quod ingens illud artis medicae atque chirurgicae palatium exftrui queat.

§. CXCVIII.

Jam, fi quis ea curiofitate teneretur, ut fcire cuperet, quomodo haec duo principia, alcali & acidum, ortaque inde fermentatio vel effervefcentia omnibus phaenomenis, in *Pathologia* praecipue, folvendis fufficiat, anxius fine dubio haereret *Auctor*, qua ratione feriae tali curiofitati fatisfaceret? Si credat, rem phyficis quibusdam propofitionibus, iifque admodum generalibus, de corporibus ac motibus expediri poffe, fine dubio fallitur. Morborum vero dum quatuor fiftit differentias, nempe morbos fuccorum, fyftematis partium folidarum, impedimentorumq; in animae atque corporis operationibus, pluribus fe implicat difficultatibus, quam quibus explicandis expeditam inveniat viam. Nam in exponendis morbis fuccorum primo ftatim in limine impingit, dum paucos morbos ex fuccorum abundantia oriri ftatuit: Illud vero eorundem vitium admodum familiare, fi non unicum, effe credit, quod fucci nimis infpiffati fint, aut aquofi, acres, celeres nimis vel tardi, non currenter, vel aliorfum, quam oporteat, euntes: Id quod peritae obfervationi practico-clinicae e diametro contrarium effe, omnes experti Practici uno ore fatebuntur. Similiter falfum eft, in fuccis duplicem tantum acredinem effe, acidam aliam, aliam vero alcalinam; Sicuti & illud aperte falfum eft, partes folidas ex alcali & aqua conflari, in quibus proinde vix acidi quicquam reperiatur: Unde fponte confequitur, falfum quoque effe: Omnes morbos, a fuccis acribus originem fuam ducentes, acidum tanquam primariam caufam agnofcere. Suis item

dubiis

dubiis atque difficultatibus haud caret, quando ulterius ſtatuit, officinam principem, in qua ejusmodi morboſum acidum producatur, eſſe inprimis ventriculum cum inteſtinis craſſis, quanquam ſecundum ſpeculatoris noſtri mentem in omni quoque angulo, ubi ſucci in quiete verſantur, fermentatio contingere indeque acidum procreari poſſit; Adeo ut in omnibus quoque inflammationibus, abſceſſibus & ulcerationibus acidum reperiatur. Acredinis inopiam rarius contingere; Si vero contingat, ob ſuccorum viſcoſitatem eandem fieri, docet. Nec negandum eſſe monet, in ſanguine aliisque ſuccis non raro ſal volatile fere deficere, atque hoc in caſu acidum & viſcidum dominium ſibi arrogare: Digniorem notatu eſſe tardum humorum curſum, ſive totalem eorundem a motu ceſſationem, quod utrumque tamen ab alia cauſa provenire non poſſit, quam a ſola viſcoſitate, ex coagulatione vel ab acido, vel a frigore, vel ab impedito curſu in minimis canaliculis obturatis, nec non, quod iſtarum rerum conſequens eſt, ob caloris, virium, motuumque defectum, vel quando earum rerum preſſiones, quibus ſucci protruduntur, ceſſant.

§. CXCIX.

Dum vero ulterius morborum, ſolidas partes adficientium, ſeriem recenſet, ſuorum principiorum ne verbo quidem meminit, id quod tamen fieri oportebat, ſi novo chirurgiae aedificio exſtruendo inſervire debebant. Sed hiſce omnibus prolixius enarrandis non immoror, dummodo hoc unicum adjicere adhuc licuerit, phlogoſin *Auctori* noſtro nihil aliud videri, niſi inflammationem quandam, corpus noſtrum ſubito invadentem ac ſubito denuo ceſſantem & rubedinem in facie atque genis conjunctam habere, atque adeo adfectum eſſe partium ſolidarum &c. Quod licet forte tyrones artis ſibilo dignum judicarent, decoro tamen repugnat, quia ſpeculator noſter ſuo tempore haud paucis admirationi & in celebri academia artis ſuae Profeſſor fuit.

§. CC.

§. CC.

Converto me potius ad methodum, morbis ſanandis proficuam, quam melius inſtitui non poſſe adſerit, quam ſuccorum correctione, ſive, quod idem plane eſt, alteratione, quae tamen, quam parum diviſioni morborum antea propoſitae reſpondeat, in aprico eſt. Abſolvit autem univerſam curationem internam per remedia, quae ad claſſem temperantium, ſudoriferorum, diureticorum, catarticorum, emeticorum & anodynorum reducit: Ad externam vero revocat anodyna, diſſolventia, mundificantia, conſolidantia & cauſtica; In qua univerſa medicamentorum claſſe nihil occurrit, quod humorum correctioni directe quadret, praeter temperantia & anodyna: Reliqua enim vel evacuandi vel partes ſolidas adficiendi ſcopo deſtinata ſunt.

§. CCI.

Quod igitur temperantia haec eorundemq; efficaciam ſpeciatim attinet, ea omnibus morbis, ex acido ortis, tanquam neceſſaria deſtinare non dubitat, cum ſecundum *Auctoris noſtri* ratiocinium inter *alcali* & *acidum* ſit actio & motus, ut unum alterius actionem, vim & energiam brevi temporis ſpatio deſtruat. Ex quo fundamento colligit, quatuor eſſe temperantium ſpecies, nempe I.) alcalia tam fixa quam volatilia. II.) oleoſa & pingvia, quae tanquam hamis & ramis inſtructa, acidas particulas ita circumdent, ut aeque parum nocere amplius queant, quam enſis vaginae incluſus. III.) Aquoſa, in quibus *acidum* & *alcali* facile liqueſcat, ſicque minus pungens efficiatur. IV.) Omnia illa, in quibus *alcali* praedominium obtineat, magnetis inſtar ſeſe habere, quo acidum evertatur. Cum vero facile ſuboluerit *Noſtro*, eventum practicum praefigurationibus hiſce theoreticis non aeque feliciter reſpondere: Hinc agnoſcere nullus dubitavit, in hunc usque diem neminem adhuc oſtendiſſe, vera dari temperantia, i. e. talia remedia, quae acida ita reipſa immutarent, ut acida eſſe deſinerent, ſeu, quae omnem ſuam acredinem acidam eo

modo deponerent, quo acies cultri habetatur & obtusior redditur. Cum aquosa reipsa nihil aliud praestent, quam ut acidum & alcali intra sese abscondant, quae tamen illaesa *ἐπι το πολυ* extrahi denuo possint. De operatione vero alcalinorum in acida & acidorum in alcalina unicuiq; perspectum sit, contingere hic tantum quandam partium confusionem & mixtionem, & à nemine clare demonstrari posse, num alcali, num vero acidum suam mutaverit figuram, quorum alterum ab altero, saltem *ἐπι το πλειςον*, illaesum & immutatum separari queat. Denique, suis quoque incommodis haud carere pingvedines & olea, ultro fatetur.

§. CCII.

Inter anodyna solum fere opium extollit, quod quippe remediorum omnium Hercules quasi sit & domitor, quo nullum aliud suum munus celerius, promtius ac tutius exequatur, &, quod merito mireris, rariores esse casus, in quibus non conveniat opium; Meras enim calumnias esse & crassa nonnullorum praejudicia, qui narcosin quandam & vim stupefacientem ejusdem ubique criminarentur; Tanto vero minus veritati congruere, vires aegrotantium extingvi & mortem accelerari opiatorum usu. Optandum foret, haec omnia, uti narrantur, ita examussim sese habere! Ast prohdolor! Experientia clinica omnibus cerebrinis speculationibus multis parasangis praeferenda, contrarium mille casibus comprobavit & adhuc indies comprobat, quod opiata in plerisque ab *Auctore* citatis & allegatis casibus, nempe in doloribus arthriticis, ischiadicis, convulsionibus, tussi, asthmate, alvinis promiscue fluxibus, tenesmo, nephritide, in omnibus haemorrhagiis, in cunctis propemodum febribus, variolis, morbillis, morbis malignis, peste, vertigine, phrenitide, mania, epilepsia, phthisi, tabe, nimia fame, palpitatione ac tremore cordis &c. mirum quantum potius noceant quam prosint. Quibus tamen heteroclitis encomiis non obstantibus, invictus agnoscere cogitur, quod in valde imbecillibus, hydrope

confir-

confirmato, adpetitus defectu, morbis soporosis, alvo dura &c. vel nihil opii vel exigua saltem ejusdem dosis vel cum multo sale volatili permixtum exhibere oporteat.

§. CCIII.

Quod reliquum est, multum quidem etiam diaphoreticis atque sudorificis, diureticis atque catarticis tribuit; Ita tamen, ut, qua ratione acido supposito cicurando vel ejiciendo inservire debeant, nullibi adpareat, atque adeo necessarius nexus inter theoriam & praxin, inter principia & conclusiones ubique desideretur. Et cum denique circa usum horum remediorum moneat, medicum decere, veteres criticos non attendere, sed maturandum esse, ut sudor &c. acceleretur, unicuique in sensus incidat necesse est, *Auctorem* nostrum, cerebrinis suis speculationibus occoecatum, magnum sane in praxi Herculem non fuisse. Unde concludo, haec fundementa ad tyronem artis potius confundendum, quam ullo modo juvandum conducere. Et sicuti lubrica sunt, ut vidimus, fundamenta, quibus palatium suum superinaedificare adlaboravit: ita idem praeceps mox corruisse, non est mirandum. Pluribus eadem haec principia refutarunt *Johannes Bohnius* & *Fridericus Hoffmannus*, *ille* in Dissertatione Epistolica ad D. *Joëlem Langelottum*, Ducis Holsatiae Archiatrum, *de alcali & acidi insufficientia pro principiorum seu elementorum corporum naturalium munere gerendo: Hic* vero *in exercitatione Acroamatica de acidi & viscidi pro stabiliendis omnium morborum causis & alcali fluidi pro* iisdem debellandis insufficientia, ad Dn. *Theodorum Christophorum Krug de Nidda*, Potentissimi Prussorum Regis Friderici Archiatrum & Consiliarium Intimum ante paucos annos, mortalium coetu, qui longiori vita dignus erat, ereptum.

§. CCIV.

Convertimus jam nos ad *Michaëlis Bernhardi Valentini*, Med. D. ejusdemque ut & Philosophiae Naturalis in Aca-

demia Haſſo-Gieſſena P.P.Ord. Medicinam Nov-antiquam, ſeu curſum artis medicae, è fontibus *Hippocraticis* juxta principia naturæ mechanica mentemque modernorum erutum & perpetuis commentariis illuſtratum, in quo per formam *Inſtitutionum* non tantum generalia medicinae fundamenta, ſed & conſpectus materiae medicae ſelectioris, methodus praeſcribendi formulas, monita practica cum potioribus & ex parte rarioribus artis chymicae, chirurgicae & obſtetriciae enchiriſibus traduntur. *Auctor* in univerſo hoc opere in eo eſt, ut pleraque modernorum noviſſima dogmata jam in monimentis *Hippocraticis* extare, Lectori perſuadeat: Unde ipſius Philoſophiae corpuſcularis, imo, ut plus dicam, ipſius quoque Mechaniſmi, quem hodie in ore habent omnes, clariſſima veſtigia ſeſe ibi reperiſſe adſerere non veretur. Quod ut tanto probabilius reddat, verba *Hippocratis*, *quae libro de his*, *quae uterum non gerunt* pag. 251. editionis Foëſianae: *Conare, ut te naturalem medicum exhibeas, ad hominis habitum & vires reſpiciendo;* ita interpretranda eſſe vult, ut per habitum & vires nihil aliud intellexiſſe videatur ſenex, quam naturae mechaniſmum, in machina hominis hydraulico-pnevmatica conſpicuum, qui non tantum in fluidorum undulatione, ſed & ſolidarum partium tono atque elatere, quem alii motum tonicum vocare ſolent, obſervetur. Cogitavit itaque *Auctor* Celeberrimus, operae pretium ſeſe facturum, ſi recepta artis & naturae principia ex fontibus *Hippocraticis* derivaret, & non tantum ex libro *Aphoriſmorum*, ſed & reliquis ejus ſcriptis, methodo jam à *Jacobo Sponio* haud infeliciter tentata, dogmata Philiatris ſcitu maxime neceſſaria erueret, & in artis formam redigeret, ſimul tamen etiam *Inſtitutiones* non ratione tantum & experientia ſed & auctoritate graviſſimi hujus Senis ita communiret, ut, quemadmodum JCti *Inſtitutiones Juſtinianeas* habent; Ita quoque medici *Inſtitutionibus Hippocratis* auctoritate munitis inſtructi eſſent, quae omnium inſtar eſſent, & quibus orthodoxiae gloriam aequo cum aliis jure adfectare poſſent, ne amplius

ſine

ſine regula ubique recepta oberrare cogerentur. Laudo equidem *Auctoris* inſtitutum, atque certiſſime perſuaſus ſum, non ſine ingenti labore multa egregia dogmata ex fontibus *Hippocratis* eruta eſſe: An vero multi quoque textus non obtorto collo ad multa Neotericorum dogmata confirmanda trahantur, peritioribus dijudicandum relinquo; Nobis enim nunc omnia (loco potiſſimum alieno) adcurate excutiendi otium non ſuppetit. Illud ſolummodo brevibus hic indicamus, quod univerſum hoc artis medicae curriculum, ſyſtematice tractatum, octo partibus comprehendatur, duabus nempe principalibus, *hygieine* atq; *therapevtica*, & ſex, minus principalibus, quae aut illas antecedunt, ut *phyſiologia*, *pathologia* & *ſemeiotica*, aut conſequuntur, ut *diaetetica*, *pharmacevtica* & *chirurgica*.

§. CCV.

Idem cum *Valentino* propoſitum in animo habuit *Joachimus Targirus*, medicinarum Doctor, in medicina ſua compendiaria, in qua, propoſitis veterum ſententiis, novam, &, ut loqui amat *Auctor*, veriſſimam artis medicinae formam ac rationem breviter ac diludide explicare conatus eſt. Cum enim prudenter obſervaſſet, aetatem noſtram in ipſam perturbationem diſciplinae veteris improvide incidiſſe, nova nondum conſtituta aut ſaltem nequaquam confirmata; Jam vero tantum abſit, ut veterum inventa omnino rejicienda ſint, ut potius ſine fideli horum obſervatione remediorum atque morborum nullam fuiſſe artem judicet; Interea tamen etiam, quae recentiorum induſtria notavit, alto promiſcue ſupercilio contemni pariter non debeant: Hinc temperie quadam ſuo in compendio uti, i. e. nova cum antiquis conjungere aequum duxit *Auctor*; Unde merito invehitur in perverſos modernorum mores, qui, relictis conſtitutis tritisq; praeceptis veterum, debiles tantum errantesque ſuas proponant ſententias. Quid enim hodie familiarius, quam cernere volumina, nihil fere continentia, praeter jejunas repetitasq;

compilationes eorum, quae tractant hodie Physici! Nimiam istam philosophandi subtilitatem uti in cetera vivendi ratione, ita in ipsa potissimum medicina non tam utilem quam noxiam potius esse, in hunc usque diem satis experimur. Proinde nulla in re occupatus esse voluit *Noster*, nisi quae ad artem salutarem pertineret. Quare multa dejicienda, plurima convertenda, sed non pauca etiam, quae crudeliter ab aliis vexata & è medicina ejecta erant, quasi postliminio reducenda ac restituenda fuisse, è re sua fore credidit.

§. CCVI.

Universo in opere ita sese gessit, ut, quaecunque in descriptione artis ab antiquis peccata essent, detegeret & clarius explicata daret: Corporis vero oeconomiam continua serie in functionibus naturalibus pertractavit, & partem medicinae *physiologicam* ita purgatam expeditamq; proposuit, antiqua ut ejus partitio, nova vero & magis dilucida rerum explicatio videretur. *Pathologiae* quoque, quae de morbis agit, non mediocrem attulit opem, morbique naturam atque definitionem apud antiquos obscuram & ambiguam illustravit, rejecta putida eorum distributione, & substitutis iis morborrum generibus, quae non à commentitia quadam temperie, sed ab iis rebus hauriuntur, ex quibus humanum corpus revera constitutum est. Causarum quoque & symptomatum naturam ita sibi exposuisse videtur, ut, quae à veteribus iis de rebus scripta sunt, nihil aliud, quam confusionem quandam & obscuritatem intellectus, docere videantut. Cumque signorum ratio & differentiae eorundem ab falsa Philosophia ita depravata essent, ut *Theseo* opus fuerit, qui tanto in labyrintho filum duceret: Noluit quoque suis hic deesse partibus. Atque hoc est schema totius operis, quod in Praefatione ad Lectorem ipsemet adumbrare voluit.

§. CCVII.

Videamus nunc, an & quatenus hisce suis promissis satisfe-

ſatisfecerit! In *parte prima*, quae *Phyſiologiam* ſiſtit, ordine agitur de medicina ejusque diviſione, de elementis eorundemque miſtione, de temperamentis non totius tantum, ſed & aetatum atque partium, de calido nativo, de triplici partis ſimilaris ſubſtantia & humoribus ſecundariis, de mutatione calidi nativi, de animae facultatibus in genere, ſpeciatim vero de facultate animali, vitali ac naturali, de generatione animaeque functionibus. Ex quibus omnibus nunc paucula, *Auctori* noſtro ſingularia, excerpemus. Vulgaris primum medicinae partitio in quinque partes eidem diſplicet, cum ſemeiotica, quam vulgo tertiam artis partem faciunt, phyſiologiae & pathologiae adhaereat, atque adeo quatuor partes ſufficere queant; Quod jam alios advertiſſe, hinc inde monuimus. Quaeſtionem, an medicina ſit ars, an ſcientia, merito tanquam inutilem nullo numero habet, cum intuitu *hygieines* & *therapevtices*, quae praecepta & remedia procurandae valetudinis cauſa ſuggerunt, ſit ars, reſpectu vero *Phyſiologiae* atque *Pathologiae*, quae in cognoſcendis corporis humani functionibus atque affectibus occupatae ſunt, ſcientia potius dici mereatur. Ejuſmodi ſcientiam in arte facienda medico ut ſumme neceſſariam ideo merito commendat; Quia medicinae exercitium non à ſolo inſtinctu motuque mechanico pendet, ut vulgaris fert perſvaſio, inſuperque corpus humanum non aliorum corporum inſtar iners ſit atque otioſum, ſed agens in ſe, variis viribus & facultatibus inſtructum habeat, quod intentionem medici variis modis illudere ac fruſtrari poſſit, imo ipſa quoque inſtrumenta, quibus medicus utitur, non ita ſua in poteſtate habeat, ſicuti alii artifici lapidis vel ligni inſtar obſequuntur: Hinc doctrina atque ſcientia, ad abditas rerum naturas & cauſas perveſtigandum, opus eſt, vera nempe & genuina ſcientia rerum humanarum, cum ipſa veritate conſentiente, nullis figmentis falſae Philoſophiae contaminata.

§. CCVIII.

§. CCVIII.

Praeterea recte confutat errorem veterum, quando solidis tantum partium nomen vindicarunt, sanguinem vero & reliquos humores horum ex numero removerunt, cum non solidis tantum agendi potestas sit concessa, sed ipsa quoque contenta seu fluida, non ratione imaginariae facultatis, illique adjunctae functionis inter partes recipi aut ab iis excludi debeant: Sed quod sociata inter se sint, quod à se mutuo dependeant, ac denique in commune commodum conspirent, atque eo ipso & nomen partis satis superque mereantur, & subjecta sanitatis morborumque statuantur. Neque sine ratione partitionem partium in *similares* ac *dissimilares* repudiavit; Quia, quas antiqui similares partes adpellarunt, manifesta dissimilitudine notantur, qualis compositio in cute, arteria, vena, nervo, musculo &c. admodum conspicua est. De elementis id quoque rectissime agnovit, non solummodo, quod doctrina veterum de illis admodum sit obscura & ex Philosophia temere in medicinam detrusa; Verum etiam, quod figmenta illa atque insomnia scholasticorum ad medicinam nihil prorsus faciant, ac proinde sat commode praeteriri possint. Disputationem de temperamentis & natam & educatam esse credit in Philosophia veterum, quae, cum lumini esse ingenio humano, nostram detegere ignorantiam & errores emendare deberet, densis potius tenebris omnia obduxit, justum scientiarum ordinem pervertit, verasque rerum naturas occultavit, mutavit, extinxit; Eam quoque doctrinam non à propria & intrinseca rerum forma, sed à sensibili qualitate denominatam esse, ut aliud calidum, aliud frigidum & aliud siccum dicatur: Jam vero sensum & tactum nostrum temperamentorum istorum valde iniquum constitui judicem. Calidum nativum, spiritum & humidum primigenium vana & in medicina inepta vocat nomina. Contentiones de natura fervidiores, quam res postulabat, fuisse, merito dolet; Quanquam ob interpretationem antiquorum obscuram, nullam hujusce vocis in medicina

dicina usum esse, ideo putandum non sit. Supponit itaque in omni animalium & plantarum generatione intestinum aliquod in ipsa materia, seu corpore plantae & animalis, generationis & motionis activum principium, quod primum sit illius naturae, quam medici considerant, quaeque non male dicitur opifex & conservatrix corporis causa. Neque tamen naturam istam à vita nostra diversam esse contendit, ut mirari non debeamus, illam perfecto operi in omni vita insidere. Quo in significatu vocis naturae nullum committi posse peccatum confidit, dummodo, quod alii credunt, ne propter finem agere fingatur.

§. CCIX.

Spirituum doctrinam à veteribus traditam reformaturus *noster*, supponit, praeter spiritus innatos, qui stabiles in unaquaque parte & fixi credebantur, tres influentes & vagos ab illis dictos esse; Naturalem, qui ex jecore per venas, vitalem, qui ex corde per arterias, & animalem, qui in cerebri ventriculis genitus per nervos in omne corpus diffunderetur: Quorum omnium productio ita fieri quondam putabatur, ut naturalis materia esset vitali, & vitalis iterum animali. De spiritu vero insito hoc singulare addebant antiqui, vinculum illum esse, quo anima cum corpore conjungeretur, perque illum & calidum nativum singularumque partium facultates conservarentur. Verum enim vero, quanquam ex singulis humani corporis partibus peculiarem elici posse spiritum concedat; Ejusmodi tamen spiritum ante separationem fixum, otiosum atque potentia tantum calidum esse & actuosum demum actuque calidum fermentatione evadere existimat, illumque revera unicum tantum esse ac simplicem, nempe animalem, cujus materia partim ex elemento tertio, particulis scil. tenuibus, volatilibus ac potissimum oleagineis, ad quas tamen etiam particulae acres saliaque volatilia accedant, constituatur, partim vero ex elemento primo ab igne in corde accenso, partim denique ex ele-

mento secundo componatur, forma vero in motu illo, quem primum & secundum elementum ex se, tertium vero propter ista habet, ac inde in illa corpusculorum tertii elementi separatione, propter quam libere & seorsim moveri & quasi volare inter sese possunt, consistat. Si quis tamen ternario spirituum numero delectaretur, illi libertatem indulget, *naturalem* quaerendi in chylo, atque pro effectu primae coctionis habendi, alterum vitalem quidem adpellandi, qui tamen naturalis rectius diceretur, quod in perficiendis suis functionibus primarium sit instrumentum, quique ex subitanea sanguiuis incalescentia, quae singulis pulsibus fieret in corde, oriretur; Ac tertium denique, qui animalis audiret, quique in cerebro non tam gigneretur, quam ante genitus, à reliquo consortio separaretur.

§. CCX.

Ad facultates animae explicandas devolutus, accusat iterum veteres, quod facultates istas, quae necessario ex humani corporis natura proficiscerentur, ad animam tanquam causam principem retulerint; Cum nihil sit inanius dicere, quam corpus nostrum, ut ex elementis, temperamentis, calore & spiritu constitutum est, iners atque otiosum esse, neque aptius quam cadaver ad vitae munia atque functiones efficiendum: Cum potius sit avtomaton non tantum naturalium & vitalium per sanguinem, humores & organa naturalia, sed etiam animalium functionum per cerebrum, spiritus, nervos & organa animalia. Actu & per se vivere corpus nostrum, quia & ad agendum aptissimum est instrumentum, & seipsum viribus assidue restaurat; Quae restauratio cum internam alimenti subactionem conjunctam habeat: Hinc spiritum produceret, ex quo motus & sensus atque adeo vita animalis oriretur. Quo circa actiones non cessare in corpore, nec hominem mori, infert, quod anima discederet, propterea illam abire, quia corpus aptum porro instrumentum non esset,

effet, organaque corrupta, ad functiones iftas efficiendas non amplius accommodata. Unde confequitur, naturale, vitale & animale non effe unius animae in homine partes, fed fociata tantum & connexa dici poffe, non vero in unius animae fubftantiam confpirare.

§. CCXI.

Relictis facultatibus ad functionum explicationem fefe accinxit *Auctor*, easque in tria genera partitus eft; Primam illarum ita folius corporis propriam effe putat, ut mero naturae inftinctu perficiatur; Unde etiam *naturalem* optimo jure dici poffe perfuafus eft, cum ad hafce functiones expediendum fola partium difpofitio motusque corporeus concurrant. *Animales* vocat, in quas nullum imperium conftitutio corporis aut illius motus obtinet, fed quae ab anima fola proficifcuntur. Poftremum genus adpellat *compofitas*, quae ex animae cum corpore focietate proficifcuntur, quarum caufae ortusque tam animae, quod juncta cum corpore, quam corpori, quod mente praeditum eft, affignari poffunt. Uti vero functiones naturales non folum in alimentis digerendis ac diftribuendis funt occupatae, fed & fangvificatio, circulatio fanguinis, nutritio, generatio opusque univerfum tam fecretorium quam excretorium ad hance claffem pertinent: Ita ad functiones animales retulit fenfus atque motus. Quae univerfa tractatio uti latiffime fefe diffundit: Ita non minus fingulares multas *Auctoris* opiniones comprehendit, quas tamen prolixitatis nimiae vitandae gratia ftudio hic omittimus.

§. CCXII.

Pergimus potius ad *Pathologiam*, quam non minus, ut *Phyfiologiam* ab erroribus & figmentis veterum repurgavit *Targirius*. Et quemadmodum in primo ftatim *Theoriae Pathologicae* limine de natura morbi in genere agi confuevit: Ita non obfcure ab *Ipfo* accufantur veteres, quod veram morbi indolem ejusdemque genuinum fundamentum

profunde ignoraverint. Equidem, quod ordinem in *Pathologica doctrina* ab Ipsis servatum attinet, quo primum de morbis, deinde de causis, porro de symptomatis tandemque de signis agunt, nihil magnopere desiderari posse videtur: At vero, dum morbum dicunt affectum contra naturam, qui naturae vim inferat ejusque actiones laedat, sicque ille solus tantum partes solidas cum similares tum organicas occupare credatur, atque adeo in contentis, sanguine nempe reliquisque humoribus causae, in ipsis vero functionibus, si quae vitia observentur, symptomata adpellentur, quia in partis substantia non inhaerescunt: Recte utique antiquos inculpasse videtut *Noster*, quod naturam morbi ejusque fundamentum ignoraverint: Quia morborum, causarum atque symptomatum non diversa maximeque contraria est natura, sicuti veteres voluerunt, sed saepe eadem & solo respectu diversa, imo causae & symptomata in se morbi esse solent, qui quandoque nullo modo, saepissime omnino à se invicem dependent. Accedit, ipsas quoq; fluidas corporis humani partes ab insultibus morbosis tutas non esse, cum sublata humorum aequabili mixtura necessario conturbatus sequi debeat motus, & vitia sanguinis, quae in motu, sive nimium aucto sive imminuto consistunt, neminem latere possint.

§. CCXIII.

Eodem, ni fallor, jure condemnavit sententiam *Galenicorum,* qui, uti solis partibus solidis facultates inditas esse voluerunt, easque pro sanitatis domicilio solas habuerunt; Ita quoque illas solas in *Pathologia* morborum subjecta fecerunt: Quo ipso manifeste iterum prodiderunt, quod indolem sanguinis reliquorumque fluidorum non intellexerint, quae quippe praeter vitium in quantitate, pravam subinde diathesin induere, sicque morbum excitare possunt ac solent, etiamsi nulla pars solida simul laesa sit, quanquam interea id quoque diffitendum non sit, neque crebro neque diu fluidarum partium morbos per se consistere, quin statim functiones nonnullas, quae solidis

partibus

partibus vulgo attribuuntur, laedere, impedire imo ipsam deinde solidarum substantiam afficere atque impedire soleant. Atque adeo triplex morbi subjectum constituit *Targirius*, & primum quidem, si contentum, deinde, si pars solida, tandemque si utrumque, quod frequentissimum est, laedatur.

§. CCXIV.

Examinata morbi natura, in genere veterum sententiam de variis morborum differentiis discutiendam sibi sumpsit. Cumque illi in *physiologicis* partes humani corporis in similares ac dissimilares seu organicas distinxissent; Opportunum ipsis visum est, ipsos quoque morbos in *similiares* atque *organicos* partiri, similares vocando, qui partis *similaris* constitutionem perverterent, *organicos* vero, qui instrumenti symmetriam infringerent: Verum quos illi similares adpellant, *Noster* longe adcommodatius morbos materiae, sicut *organicos* rectius *structurae morbos* dici posse existimat, per morbum materiae indigitando omnem pravam vitiosamque constitutionem, quae ad materiam cujuscunque partis spectat, pro eo, quod opponitur structurae, quae cum diversis quoque modis vitiari possit imo soleat: Hinc diversi quoque structurae morbi exoriuntur, quos in catalogo morborum organicorum recensere solent Auctores, quique ad morbos *solutae unitatis* sat commode reduci valent: Cum enim morbi solutae unitatis, uti sunt fracturae, vulnera, ulcera, caries &c. structuram partis solidae semper adficiant, & plerumque quoddam humorum vitium secum trahant: Non modo superfluum foret, morbis solutae unitatis novam constituere classem, sed & vel ad alterutrum praedictorum singulatim, vel ad utrumque simul referri posse, manifestum est.

§. CCXV.

Idem de morbis intemperiei, quos pro qualitatum primarum numero earundemque varia conjunctione ad numerum octonarium reducunt antiqui & quatuor sim-

plices totidemque compositas agnoscunt, sentiendum esse existimat; Cum enim nulla sit intemperies, sive simplex sive composita, nulla qualitas sive prima sive secunda, quae non, quod affectiones corporis sint, vel ad materiae vel ad structurae dispositionem reduci valeant: Iterum supervacuum foret, tot morborum intemperiei differentias ex lacunis veterum repetere. Cui observationi rectissime addit, nullam intemperiem plane nudam, omnique materia & subjecto orbatam in rerum natura reperiri; Quod necesse est, ut accidentia, quasque qualitates vocant, alicui semper substantiae inhaereant. Conatus equidem fuit *Auctor*, hasce veterum inanes speculationes quomodocunque excusare: Provide tamen simul monuit, cavendum esse, ne *Galenum* defendendo, minorem ipsius veritatis rationem habeamus: Quia, experientia teste, nimiae Philosophorum argutiae in curandis adfectibus non raro plus nocere, quam prodesse solent.

§. CCXVI.

Cum insuper ad adfectuum *similarium* classem ab Antiquis referantur morbi *totius substantiae*, eoque nomine insitum spiritum, calorem illius, facultates ipsamque formam complecti soleant, ut morbi totius substantiae ab illis vocentur, qui illa, primum & per se evertunt: Hinc *Auctor* noster, qui id omne, quodcunque in morbo totius substantiae contingit, non a vulgaribus qualitatibus, sed ab intestina minimarum particularum forma, propria nempe magnitudine, figura & motu, dependere putat, operationes illas, quae toti substantiae adscribi vulgo solent, nihil aliud praeter certa fermentationis genera esse existimat, atque adeo sanguini tantum atque spiritui, non vero solidis insidere partibus concludit: Qui tamen conceptus, si verum fateri fas fuerit, aeque obscurus est ac ille veterum, quem de morbis totius substantiae sibi formarunt.

§. CCXVII.

Divisioni morborum in *idiopathicos* & *sympathicos* illud addere

addere consultum duxit, *idiopathiam*, quam vocant morbum *per essentiam*, non male in *protopathiam* & *devteropathiam* distingui posse. *Protopathiam* dicit proficisci, non ab alio morbo in corpore latente, sed quocunque primum loco genita fuerit, ibi suam quoque causam, agnoscere, neque ullum alium illum antecessisse: *Devteropathiam* vero concedit oriri quidem in illa, quam obsidet, parte, sed ab alio morbo, ante corpus exercente, procreari. Caeterum pleraque, quae de *idiopathia* vulgo differuntur, errorem *Galenicorum*, quo morbi solis partibus solidis insidere creduntur, arguere, non dissimulat.

§. CCXVIII.

Denique circa morbos, quos vulgo *malignos* adpellant, illud animadvertendum esse jubet, non ideo vocandos esse *malignos*, quod alia, quam natura eorum postulare videbatur, adjuncta sint sumptomata, cum revera iis causis, a quibus producitur malignitas, respondeat, quaeque non minus, quam alias causae manifestae ad naturam morbi spectent, & vix possibile sit, morbum malignum ulla alia quam naturae suae convenientia comitari symptomata: Sed quod ignota, neque obvia sint symptomata, differantque ab iis, a quibus nomen morbis impositum est.

§. CCXIX.

Post morborum differentias de earumdem causis agere consveverunt *Pathologi*, cui consuetudini *Noster* quoque litat, idque inprimis laude dignum judicat, à medicis causas tantum efficientes considerari, omittique tot alia causarum genera, quae magis cum subtilitate quam cum fructu tractantur a Logicis. Neq; id reprehendendum existimat, humanum corpus subjectam causarum materiam constitui. Cum enim causa & morbus saepe eadem res sint, manifestum esse putat, non aliam causarum, quam morborum subjectam materiam poni posse. Contra vero id minus laudabile in vulgari medicina esse existimat, quod

in

in solis humoribus morborum causas radicare contendat:. Cum enim una eademque res saepe causae & morbi nomen mereatur, erunt quoque causae in partibus solidis, quibus fluidae continentur, necessario quaerendae. Reliqua, quae de distributione causarum, inprimis efficientis in *procreantem* & *conservantem*, in externam & internam, de singulari cujusque morbi causa nec non de morborum organicorum causis &c. adferuntur, ideo, quia nimiam prolixitatem parerent, omittimus.

§. CCXX.

Transitum potius facimus ad postremum, quod in *doctrina pathologica* tractandum susceperat *Auctor*, nempe enarrationem symptomatum, quae eo ordine instituitur, ut primum symptomata facultatis naturalis exponantur, uti sunt atrophia, quae depravatum corporis nutricatum denotat, deinde vitia adpetitus, qualia sunt anorexia seu appetitus dejectus, dysorexia seu appetitus imminutus, bulimos, appetentia canina, pica & malacia, cruditas ventriculi pituitosa, acida & nidorosa, singultus, nausea & vomitus, cholera, ructus, passio coeliaca & lienteria, diarrhoea, dysenteria, tenesmus, alvi adstrictio, ileus &c. Pertinent quoque ad eandem facultatem ischuria, dysuria, diabetes, gonorrhoea, menstruorum suppessio, vel nimius fluxus, & menstrua seu fluor albus. Sequuntur deinde symptomata facultatis vitalis, quae sunt deliquium animi & respirationis vitia. Vitalibus vitia sensuum tam externorum quam internorum, his symptomata facultatis moventis, & his deniq; symptomata, in quibus vel omnes vel pleraeq; actiones laeduntur, succedunt, & agmen claudunt symptomata qualitatum corporis mutatarum, eaque, quae excretionis & retentionis symptomata medicis adpellari consveverunt. Quanquam autem negandum non sit, multa in hisce omnibus contineri singularia *Auctoris*, ea tamen hac vice ideo excerpi non licet, quia, ne lectori nimia prolixitate taedium creemus, jure metuendum nobis est.

§. CCXXI.

§. CCXXI.

Reſtat itaque *Liber tertius medicinae compendiariae*, quae partem ejus *ſemeioticam* complectitur, in qua primum de ſigno ejusque diſcrimine, deinde de ſignis corporis ſalubris & declinantis in morbum, porro de urinis & pulſibus agitur, tandemque de criſibus brevis tractatio adnectitur: Quam tamen ultimam doctrinam an intime inſpexerit *Noſter*, non una eſt dubitandi ratio. Quanquam enim criſin in febribus ſaepe fieri, negare non audeat; Non aeque tamen putat neceſſe eſſe, omnem ſubitaneam febrium ſolutionem per criſin fieri: Quia febris res eſſet praeternaturalis, & vel juſto vehementior, ut in acutis & ſtatu paroxyſmorum, vel juſto imbecillior, quemadmodum ſaepe in principio paroxyſmorum, ſanguinis fermentatio eſt; Quod utrumque tamen falſum. Interea frequentiores eſſe poſſe criſes concedit duabus de cauſis, primum cum naturae opus non impeditur à medicamentis, quae materiam criſi ſubtrahere poſſunt; Deinde, ſi aeger vitam ducit in calida regione, robuſtamque naturam, quae impetu quodam noxios humores expellere ſolet, adeptus ſit. Caeterum nihil aliud per criſin intelligit, quam extraordinariam humorum fermentationem, non diſſentientem ab ea, in qua febris ipſa conſiſtat, niſi quod conjunctam haberet hoc tempore notabilem humorum ſegregationem & expulſionem, quam cita morbi converſio conſequeretur. Quod licet recte utique agnoſcat, immerito tamen negat, iſtam humorum ſe- & excretionem numero dierum ſeptenario alligatam adſtrictamque eſſe: Namque de diebus criticis eorundemque efficacia id notari jubet, non eſſe apud nos eandem dierum in acutis rationem, ac fuit in Graecia, quam antiquiſſimi medicinae cultores incoluerunt: Idem tamen apud nos locum habere non poſſe exiſtimat, cum propter regionum diverſitatem, tum propter vitae genus medendique rationem, ab antiquorum moribus & conſuetudine omnino diſſidentem.

tem. Verum horum omnium contrarium ſolertior in acutis obſervatio facile unumquemque docebit.

§. CCXXII.

Haec interim in ſynopſi ſunt, quae in *medicina* ſua *compendiaria* diſcuſſit *Targirius*. Et ſicuti id ipſius laudibus detrahi neque poteſt neque debet, quod veterem medicinam ſolide excuſſerit ejusque naevos clare ob oculos poſuerit: Ita negari quoque non debet, quod ſubinde recentiorum ſpeculationibus plus juſto tribuerit, cujus rei ex doctrina ſymptomatum permulta allegari exempla facile poſſent, niſi brevitatis ratio eſſet habenda.

§. CCXXIII.

Ordo interim ad alium *Inſtitutionum medicarum* Reformatorem, *Paulum Ammannum*, Profeſſorem *Lipſienſem* nos ſenſim deducit, qui quippe pariter conſilium de *Inſtitutionum medicarum* emendatione neceſſario ſuſcipienda perſcripſit. Recte enim Praefatione ad Studioſos Medicinae ſic ratiocinatur: Quod, prout artis alicujus principia ſeſe habent: Ita quoque ars ipſa ſeſe habeat, h. e. ſi firma fuerint eadem, nunquam vacillabit; Contra, ſi minus firma, variis mutationibus atque viciſſitudinibus erit ars etiam obnoxia. Hinc tot controverſiae in theoria, tot varietates in praxi medica occurrunt, patientibus non raro nocivae.

§. CCXXIV.

Quod vero ſpeciatim Inſtitutiones medicinae attinet, illas duplici vitio laborare exiſtimat Ammannus, *incertitudine* nempe & *prolixitate*: Incertitudinem ex eo patere dicit, quod antiquiſſimae opiniones, quae tamen parum vel nihil veritatis in ſe continerent, fundamenti loco tyronibus hactenus fuerint propoſitae: Eodemque modo rem certam eſſe de prolixitate, cum nonnullorum, v. g. *Sennerti* inſtitutiones in vaſta plane volumina excreverint, quanquam praeter omnem non modo neceſſitatem, ſed & ſolidam

solidam, quae redundare inde posset, utilitatem. *Galenismi*, ut sic loquar, infensissimus fuit hostis; Quare etiam ad hunc eradicandum & damnosas auctoritatum venerationes abolendum, hoc consilium de *institutionum* emendatione suscepisse videtur.

§. CCXXV.

Servata autem librorum & capitum serie, quae ab *Institutionum* scriptoribus observari vulgo solet, *primo* statim in *libro* pleraque, de quibus alii, verbi causa de originibus, natura, definitione ac divisione artis nec ne de variis medicorum sectis prolixe disserere consveverunt, praetermittit & tanquam inutilia rejicit; Cum haec omnia non discenda, sed legenda tantum sint. De facultatibus animae, earundemque origine atque differentia enunciat, medicinae cultorem ea omnia operose & philosophice scrutari imo ne scire quidem debere: Cum facultates per se non laedantur, sed per accidens & laeso tantum organo. Displicet insuper *Nostro* distinctio antiquorum in spiritum *insitum* & *influentem*, cujus farinae ipsi quoque videtur distinctio inter *calorem insitum* & *influentem*: Interea tamen non modo existentiam spirituum agnoscit, sed etiam differentiam quandam inter vitales & animales admittit, quae tamen, num *specifica* sit, id quod communiter volunt, ignorare se ingenue confitetur. Doctrinam *Galenicorum* de temperamentis seu complexionibus pattim cognitu difficilem, partim falsam, certe in medendo minus utilem vel necessariam esse credit; Cum dogma illud *Galeni* reipsa nihil aliud sit, quam tantummodo tradux, quo figmenta de qualitatibus & mistionibus elementorum propagentur; Quod idem *Helmontium* quoque sensisse novimus, cujus ille dogma adoptare non dubitat. Mitto alia complura census *Physiologici*, quae censurae suae submittere non veretur *Ammannus*.

§. CCXXVI

Neque paucioribus laborare naevis *pathologiam*, inde concludit *Noster*, quod *nosologia* seu doctrina de morbis ple-

raque sua fundamenta hauriat ex *physiologia*, cujus cum vix millesimam partem exacte perspectam habeamus; Colligi hinc facile licet, tanto minus pathologiam cognitam esse posse: Quale namque est fundamentum, tale quoq; aedificium superstructum sit oportet; Nempe si *illud* est lubricum atque incertum, hoc quoque alterius indolis vix esse poterit. Itaque concludit: *Pathologiam veram nostra in arte adhuc desiderari.* Plerasque morborum definitiones non juxta propriam atque intrinsecam morbi ideam vel naturam formatas esse; Quod inde, vult, patere *Noster*, quia alias morbi, praecipue interni, certius feliciorique cum successu curari possent; In qua tamen artis parte, nempe therapevtica summum adhuc defectum observari quotidie liceret.

§. CCXXVII.

Ideo ipsam quoque *semeioticen* incertitudinis postulare non dubitat; Cum impossibile sit, *signum* esse posse certum, cum de *signato* adhuc dum disputetur: Proinde iterum concludit: Totam *semeioticam* meris conjecturis & falsis hypothesibus niti, quas si examinaveris, aeque incerta erit doctrina de signis ac ipsa pathologia. Plura hic excerpere ideo consultum non est, quia inferius in tractatione ipsa haec talia monendi occasio recurret.

§. CCXXVIII.

Inter *mechanismi* adsertores & propugnatores strenuos suum nomen tuetur *Fridericus Hoffmannus*, Comes Palatinus Caesareus, Regisque Borussiae Consiliarius intimus nec non in *Academia Fridericiana* P. P. celeberrimus, qui jam anno 1695. fundamenta medicinae aphoristica forma ex principiis, ut ipse loqui amat, naturae mechanicis in usum Philiatrorum proposita edidit, de quibus ipsemet *Praefatione ad Lectorem* praedicare non dubitat, quod sola mechanica, Anatomiae & Chymiae nupta, ab humili ad altum hactenus duxerit rerum medicarum scientiam; Quod, qui hac notitia rite instructus sit, rerum abstrusarum causas eruere,

dubia

dubias medicorum controversias ac sententias dissolvere, remediaque valentia in deploratis plane morbis quam feliciſſime invenire poſſit; Quod ipſa haec fundamenta (quo potius, quam plebejo *Inſtitutionum* nomine uti maluit) ab omni prolixitate controverſiarum & quaeſtiuncularum maleferiatarum mole, nauſeoſa ſententiarum compilatione ſint aliena, nihilque omiſſum ſit, quod in medicina neceſſarium judicari queat.

§. CCXXIX.

Conſcripta interim ſunt more plerisque *Inſtitutionum* conditoribus hucuſq; ſolemni, etiamſi inſcriptionem talem prae ſe non ferant. Orditur enim Illuſtris *Auctor* a parte *Phyſiologica*, in qua primum agit de natura medicinae, deinde de principiis rerum phyſico-mechanicis, porro de ſanitate, vita, temperie & natura, de partibus ſolidis ac fluidis humanae machinae, principaliter de ſanguine, lympha, chylo, lacte, bile, ſemine & ſpiritibus animalibus, de motu machinae illius vitali ac ſenſu, de uſu viſcerum, ſecretione animali ac nutritione, nec non de conceptione, generatione & partibus illi inſervientibus.

§. CCXXX.

Hinc ad *Pathologiam* progreſſus tractat de morbis eorumque cauſis, de febribus & morbis malignis, de morbis, vel ex vitio ac motu lymphae ac ſeri enatis, vel ex circulatione ſanguinis inaequali & impedita, vel ex vitio ac motu ſpirituum animalium, vel denique ex vitiis primarum viarum ortis.

§. CCXXXI.

In *Semeiotica* exhibet ſigna morborum a ſanguine, urina, pulſu & ſaliva petenda, ſubjunctis ſignis & differentiis morborum eſſentialibus; Quibus praemiſſis, agit demum de cognoſcendis morbis ex vitio lymphae & ſpirituum animalium ortis & totam hanc tractationem concludit hiſtoria prognoſeως atque criſeως medicae.

§. CCXXXII.

Semeioticam excipit *Hygieine*, quae primum generales deinde ſpeciales regulas diaeteticas proponit, nec non de vario ſex rerum non naturalium uſu & abuſu diſſerit.

§. CCXXXIII.

Colophonem addit *therapevtice*, quae, expoſitis regulis medendi generalibus & medicamentorum elementis, illorumque operandi modo, ſpeciatim tractationem evacuantium, ſudoriferorum, diureticorum, ſalivantium &c. eorundemque uſum & abuſum proſequitur; Ultimo loco alterantibus, quaeque motum humorum vel accelerant vel nimium ſiſtunt, ſervato, cum variis cautelis practicis eo ſpectantibus.

§. CCXXXIV.

Verum, quae reliquis mechanicorum principiorum adſertoribus pollicem premunt, eaedem quoque difficultates *Noſtrum* urgere videntur. Sunt enim adſertiones, quae principiorum inſtar reliquae tractationi ſubſternuntur, ſic ſatis paradoxae multiſque vexatis dubiis expoſitae, uti ſunt: Naturam totam, & ſic ipſam quoque medicinam, *debere eſſe* (abſoluta quaſi neceſſitate) mechanicam: Unde DEUM ipſum maximum & Ter Optimum Mechanicum vocat, qui ſtatice & mechanice res omnes produxerit: Hinc ipſam quoque medicinam definit, per artem utendi principiis phyſico-mechanicis. Corpus noſtrum eſſe *inſtar machinae* ſeu *automatis*, quod ex variis organis ratione figurae & magnitudinis certo ordine ac ſitu diſpoſitis & conſtructis gaudeat, quae tamen moveri & animari debeant a partibus fluidis corporis noſtri; Vitam perfici cauſis mere mechanicis, nec mentem quicquam facere ad corporis ipſius vitam, nec vitam ſpectare ad mentem, ſed ad corpus. Primum motus principium in machina corporis noſtri, omnium Philoſophorum conſenſu, eſſe animam; Perinde autem eſſe, ſi quis animam iſtam nominare velit naturam, ſive, ſpiritum potentiis mechanicis inſtructum

ſive

five materiam aethercam fubtiliffimam, ordinate tamen ac fpecifice agentem. Naturam iftam feu animam hominis facile *characterifari* fpecifico motu, quem deinde jugiter cuftodiat, unde deinde confuetudo naturae nafcatur. Eandem illam Naturam menfurae, numeri, temporis ac ordinis effe obfervantiffimam, ac proinde omnia ordinate tam in productione, quam in confervatione corporis morborumque curatione facere &c. Atque haec erat idea, fecundum quam univerfum artis medicae fyftema fibi & aliis tunc temporis praefigurabat.

§. CCXXXV.

At vero fucceffu temporis non pauca hoc in fyftemate emendanda effe ipfe putavit. Hinc anno 1707. novam ideam fundamentalem univerfae medicinae, ex mechanifmo fanguinis methodo facili, attamen demonftrativa, ut putat, adornatam condidit eamque D. *Andreae Gundelsheimero*, Confiliario Aulico eoque tempore Archiatro Regiae Majeftatis Borufficae, infcripfit atque dedicavit. Conqueritur in *Praefatione ad Lectorem*, & id quidem optimo jure, artem pulcerrimam fub ingenti illa opinionum varietate & diffenfionum copia plurimos connexionum hiatus & principia inter fe pugnantia aluiffe; Se itaque, monitore & confultore *Gundelsheimero*, hanc in fe provinciam fufcepiffe ac tentaffe, qua ratione nobiliffimam artem in fcientiae formam redigeret, & principium aliquod clarum, perfpicuum, maxime vero unum & inconcuffum ftatuminaret, ad quod omnes caufae earumque claffes facillima connexione reftringi, & ex hoc unico fonte omnia, quae tam in fano quam aegroto hominis ftatu, morborumque curatione & medicamentorum virtute explicanda occurrunt, clariffime deduci poffent, additque, fe FORSAN PRIMUM (abfit tamen invidia) hoc iter ingreffum effe, ut artem in demonftrando certam, in curando vero fidam redderet. Et ne quis forte fibi temere perfuaderet, tyronibus tantum hanc ideam fcriptam effe, huic ftatim praeju-

praejudicio occurrit, & veteranis quoque & magiſtris artis noſtrae eandem non parum profuturam haud vane pollicetur eoque nomine commendat. Ingenue tamen fatetur, fundamenta medicinae, de quibus his proximis §. egeram, & male typis exſcripta & tam adcurata connexione, ſicuti de hac idea, lectori perſuadere conatur, concinnata non eſſe. Unicum autem fundamentum, quo in univerſa *Pathologia* nullum detur praeſtantius, cui tota medicina ſit ſuperſtruenda, judicat eſſe motum vitalem, nempe circulationem ſanguinis, qualis in corporibus organicis vigeret. Hunc ſanguinis circulum egregie vitam tueri, excernendo corporis ambitu ea, quae corruptionem minari eidem queant. Ex eodem quoque fonte modum agendi remediorum profluere & fundamentum curationis omnium morborum imo egregiam quoque praeſervationis methodum promanare, certiſſime ſibi perſuaſum habet.

§. CCXXXVI.

Iſtud vero principium, quod in circulatione ſanguinis reponit, phyſico-mechanicum eſſe, ex materia & motu petendum, ita demonſtrare contendit: Motum nempe ſanguinis circularem dependere a motu ſyſtoles atque diaſtoles fibrarum muſculoſarum & motricium, puta cordis, arteriarum aliarumque partium, nec non fluidorum temperie debitaque quantitate. Motum vero & impulſum ſolidorum non ens immateriale ſed materiale ſubtiliſſimum proxime praeſtare, atque id nihil aliud eſſe, quam fluidum iſtud catholicum, aethereo-aëreo-elaſticum, activiſſimum, quod veteres animam mundi ſenſitivam, animam ore hauſtam & ſpiritum, corporis noſtri dominum vocarunt. Itaque ens illud immateriale ſeu animam rationalem ad motum hunc vitalem nihil conferre, ſed ſine ejusdem concurſu ſolo corporeo motu & impulſu eundem abſolvi, diſertis verbis enunciat. Si autem quaeratur, quomodo, ſi pure corporei & mechanici ſint hi motus, nihilominus tam ordinate, concinno nempe ordine, certa proportione,

cer-

certoque tempore, quae quippe circumſtantiae omnes immateriales & ab altiori provenire principio videantur, ſuccedat? Reſpondetur: Id artificioſae ſtructurae, diſpoſitioni ac proportioni partium ſolidarum ac fluidarum ad motum, unice tribuendum eſſe; Qua per cauſas externas & mechanicas mutata, motiones iſtae inordinatae reddantur, diaeta tamen ac medicamentis in ordinem redigendae.

§. CCXXXVII.

Interim ex hoc jam fundamento rationem vitae, ſanitatis atque morborum deducere adlaborat; Et vita quidem in animantium corporibus nihil aliud ipſi denotat, quam perennem fluidorum per tubulos beneficio ſolidorum impulſum atque progreſſionem, qua corpus per ſe corruptibile a corruptione praeſervetur, non excluſo tamen etiam motu inteſtino *ſpirituaſcentiae*; Ubi id tantum moneo, non motum ſanguinis circularem vitae formalem rationem conſtituere, nec a corruptione corpus praeſervare, ſed eſſe tantum inſtrumentum vitae & vindicationem corporis a putredine procedere potius a jugi & continuo ſucceſſu ſecretionum, ſub iſto ſanguinis circuitu procedentium; Quibus demum una cum excretionibus fatiſcentibus corruptio & mors ingruit. Sanitatem vero conſtituit in quodam quaſi aequilibrio motus ſolidorum ac fluidorum; Quo praeſente & anima recte ratiocinetur & ſenſuum adſit vigor & vitalium motuum robur & ſecretiones cum neceſſariis excretionibus per emunctoria rite ſe habeant, & ſomnus, & appetitus & digeſtio & nutritio recte procedant. At vero ſi hoc modo ſanitatis notio accipiatur, metuendum jure, ut ullus mortalium perfecte ſanus dici mereatur: Quia impoſſibile eſt, ubique praecavere, ne a dicto iſto aequilibrio plus minus recedatur. Statum denique morboſum reponit in circulo ſanguinis immoderato vel impedito vel inaequali, idque propter laeſum aequilibrium ſolidorum, pulſus atque toni, nec non fluidorum intemperiem & proportionem indecentem. Cum autem circulus iſte ſanguinis

S & poſ-

& possit & soleat utique variis modis mutari, nec tamen status corporis morbosus in sensu rigoroso & exquisito statim & inevitabiliter subsequatur: Hinc ista quoque qualicunque adumbratione statum morbosum non exhauriri, cuivis comprehendere facillimum est.

§. CCXXXVIII.

Ex hisce autem jam infert atque concludit: Omnes morbos ad hasce quatuor classes rectissime referri posse: Nempe vel ad intensionem toni seu *spasmos*, vel ad *atoniam* seu ejusdem toni debilitatem vel totalem amissionem vel ad *febres* vel ad *convulsiones*. Atque hoc ordine & serie omnes jam morbos describit, ut primum de *spasmis* & *atonia*, deinde de *febribus* & *convulsionibus* agat, ac postremo causas morbificas immateriales & virulentas, nec non plethoram atque cacochymiam, prout variorum morborum causae evadere possunt, exponat. Hinc progreditur ad caussas morborum naturales, aëremque, alimenta, clima, diversumque vitae genus &c. tanquam causas morborum remotas considerat, quibus etiam morbos, aliorum morborum caussas, uti & illos, qui ex imprudenti medicatione suborti sunt, una cum symptomatum generatione subjungit. Universa vero tractatio obsignatur descriptione medicamentorum varii generis variisque ex fontibus petitorum, cum adnexa methodo medendi & fundamentis omnis rationalis therapiae, quod in eodem illo motu seu circulo sanguinis & fluentibus inde se- & excretionibus reponit, quo quippe non modo corpus, corruptioni totum ex se obnoxium, ab eadem vindicatur vitaque incolumis conservatur, sed & causae, vitae inimicae, propulsantur & adfectus morbosi averruncantur. Ad quod praestandum Natura tanquam instrumento utatur spasmo, qui est motus in systemate fibroso auctus, quo humores stagnantes resolvantur, obstructa reserentur & supervacua vitalique circulo contraria per congrua emunctoria expellantur.

§. CCXXXIX.

Eodem jure istam sibi laudem vindicare potest *Archibaldus*

baldus Pittcarnius, quondam medicinae Professor in *Academia Lugduno-Batava*, quod *methodo plane demonstrativa*, id quod ante Ipsum NEMO ausus fuerat, *Institutiones medicas* tradiderit. Ejus elementa physico-mathematica, in gratiam studiosorum medicinae delineata, duobus libris comprehenduntur, quorum *prior* theoriam, *posterior* vero praxin exhibet. Aequitas jusque fateri jubent, tanta cum *ἀκριβείᾳ*, ut plane demonstrationum mathematicarum vim aemularetur, hanc artis medicae partem elementarem nunquam adhuc publicam adspexisse lucem. Procedit enim per postulata, definitiones, propositiones & problemata, prorsus sicuti Geometris in more positum esse solet. Ita enim decebat virum celeberrimum, medicinam ab omni philosophorum secta liberam colere, atque prima ejusdem elementa Geometriae auxilio absque omni conjectura philosophica, absque omni tandem partium favore aut praejudicio nude simpliciterque tradere, sicuti ipsimet horum elementorum editores in limine Praefationis loqui amant.

§. CCXL.

Ordo in illis adhibitus, quoad *theoriam*, respondet ordini *Institutionum Sennertianarum*, ubi tamen breviter simul adnotatur, quid *ille* quidve alii *Institutionum medicarum* scriptores peccaverint. In *praxi* vero sequitur methodum a *Riverio* adprobatam; Ita tamen, ut ab omni errore plane liberum fuisse *Pittcarnium* nullibi pronunciare ausi fuerint, qui *elementa Pittcarniana* ediderunt, cum ille ipse in re medica nec fallere nec falli studuerit, & artem suam non nisi per demonstrationes & observationes perficiendam esse, voluerit, libertatem interim sentiendi & severam veri inquisitionem ubique amplexus. Protestantur interea solemnissime, ne quis *Nostrum* vel tanquam novatorem vel plane haereticum rejiciendum existimet, quia alias & *Democritus* & *Hippocrates* & *Serapion* & *Apollonius* & alii principes viri tanquam novatores essent condemnandi. Illud autem, quod in commendando hoc *Auctore* mirifice mihi placuit, id praecipue fuit, quod, cum inter medicos ipsos

non ſatis conveniat, dum latentes rerum cauſas ſcientia non comprehendunt, ſed conjectura proſequuntur, quod, inquam, harum conjecturalium quaeſtionum inveſtigationem ſupervacuam eſſe contenderit, quoniam incerta & incomprehenſibilis ipſa plerumque natura ſit, & nihil vel parum conjecturalem hanc diſciplinam ad artem medicam facere profeſſus, in uſu & experimentis, per veras motus regulas demonſtratis, eam poſuerit.

§. CCXLI.

Prius vero, quam rem ipſam curatius perſtringamus, ex ipſo *Auctoris* praeloquio, quod eſt ipſa *inauguralis Oratio*, quam anno 1692. *Lugduni Batavorum* habuit, cum medicinam docendi munus ibidem adgrederetur, quaedam excerpere placet, quae jam dudum animadverſione quadam digna nobis viſa fuere. Obſervat itaque primum *Pitcarnius*, medendi peritiam ſtudio philoſophico fuiſſe paulo antiquiorem, cum medendi perpetuae, philoſophandi autem fortuitae tantum cauſae fuerint. Et cum priſcis temporibus Philoſophi omnes unius tantum ſectae fuerint, & medicina ante omnem Philoſophiam nata, ſequitur, naſcentem medicinam nulli Philoſophorum ſectae alligatam fuiſſe. Cumque in medicina vel tradenda vel facienda non liceat id tanquam principium adſumere, de quo viri & mathematis docti & minimis praejudiciis irretiti diſputant; Hinc iterum conſequitur: Cauſarum phyſicarum inveſtigationem, qualem Philoſophi inſtituere ſolent, medicis neque utilem neque neceſſariam eſſe. Nec decere medicos, ulli philoſophorum ſectae ſeſe adjungere, cum illud potiſſimum ſit, quod artem medicam tot ſeculis incultam reddidit & impedivit, quo minus ad optatum perfectionis faſtigium, quo hominibus & per homines licet, eniti & vita mortalium in tuto collocari queat. Neque oportere artem illam, quae mortalibus ſanitatem pollicetur, diſputantium conjecturis & ſomniis involvi: Quia prudentis non eſt, illi vitam ſuam concredere, cujus rationes;

nes plerisque falsae, paucissimis probabiles videntur; Sed oportere potius medicos Astronomorum institutum sibi imitandum proponere, si de genere humano bene mereri cupiant; Observationes nempe, quae institutae sunt & ubique instituuntur, circa morbos morborumque auxilia conferre, & nulla habita ratione opinionum, quae sensu perceptis certitudine cedunt, ex eo, quod fieri solet, quod futurum sit ac faciendum, colligere. Porro vero in medicina tractanda nihil principii loco admittendum, quod non sit aeque certum, ac ea, quae in sensus incurrunt; Quia aequum non est, ut vitae humanae, quam curiositati, minus consulatur. Pertinet huc metus vacui, qualitates occultae, vis attractiva aliaque talia, quae majores nostri a secta mutuati in medicinam transtulerunt; Quanquam diffitendum quoque non sit, recentioribus, qui a detecto sanguinis circuitu nihil non sperare & poterant & debebant, nimium sectae amorem obstaculo fuisse, quo minus debita ex invento illo felicitate potirentur; imo, qui delicta majorum aliis vitanda tam solerter monstrare poterant, ipsimet monstrata vitare non potuerunt. Esto, feliciter ipsos proscripsisse qualitates occultas, pedibus conculcasse eosdem inanes vacui metus formarumque substantialium strepitus; Annon vero aeque abominanda idola in artem introduxerunt, qui occulta fermenta porosque dicto audientes intulerunt? Quo quaeso discrimine figurae particularum ignotae differunt a qualitatibus occultis veterum? Materiae subtilissimae, quam *Cartesius* primi elementi nomine insignivit, quid distat astrorum influxus? Utrum inhonestius, vasis liquores quosdam attrahendi vim concedere, an nobis ipsis potestatem facere, fluida vasorum orificiis apta, in scenam protrahendi? Quis, sympathia & antipathia veterum rejectis, homines de pugna & amicitia duplicis aetheris, intra canales corporum occurrentis, disserere paratos ferat? Quis calido innato & adventitio aetherem consuetum & peregrinum paria facere, mutatisque solum verbis eandem narrari fabulam, non animadvertat?

Ex quibus tandem omnibus colligitur, diverſitatem figurarum fermentorumque a medicis ſectae inſervientibus, invectam, nullam in medicina ſive facienda ſive docenda adferre utilitatem. Ut nihil aliud ſupereſſe videatur, niſi ut medicinam, non hiſce figmentis impoſitam, ſed uſu probatam excolamus, neque nos incauto ſectae ſtudio tantillum dimoveri a veritate, medicamve dignitatem vulgi arbitrio ſubjici patiamur, notamque incertitudinis, ex amore ſectae nimio manantem, ab arte noſtra amoliamur.

§. CCXLII.

Ecquis autem jam noſtrum eſt, cui haec *Pittcarniana* non mirifice placeant? Quis non ex praemiſſis hiſce expectabit fundamenta ſolida & inconcuſſa, cui ſine ruinae metu ars noſtra ſuperſtrui queat? Et quis denique certam & infallibilem morborum curationem inde ſibi non pollicebitur? Aſt eheu! Quam fallaces, quam deceptrices ſunt ſpes humanae? Qui enim definitionibus & axiomatis *Pittcarnii* parem cum *Euclideis certitudinem* ineſſe credit, is fallit & fallitur. Tranſeant utcunque *Pittcarnii* noſtri poſtulata; Non eandem ſane fortunam habebunt ejusdem definitiones. Sic, ut paucis tantum exemplis res illuſtretur, vita a *Pittcarnio* definitur: Quod ſit circulatio ſanguinis a corde pulſi per arterias & per venas reducti: Ubi meminiſſe eundem oportebat, aliam eſſe *inſtrumentalem*, aliam vero *formalem* vitae rationem. *Priori* modo ſi intelligendam eſſe cupiat definitionem vitae, concedo; *poſteriori* vero, nego. Corpus animatum definitur, quod ſit compoſitum ex canalibus diverſi generis, liquores diverſi generis vehentibus; Quae definitio ita comparata eſt, ut etiam machinae hydraulicae, quae tamen a nemine, quod ſciam, inter corpora animata unquam relata fuit, adplicari poſſit: Deficit enim principium corporis animati, quod eſt anima, non certe compages diverſorum canalium, diverſos liquores ferentium. Facultas porro animalis definitur: Quod ſit vis illa, quae e ſanguine intra cerebrum circu-

circulante exercetur, per ſecretionem liquoris cujusdam in nervos derivabilis, quem deinde deſcribit, eſſe liquorem illum a cerebro in nervos derivatum. Sed quis unquam facultatem animalem hoc modo deſcriptam vel legit vel audivit? Niſi forte, qui ſtudio ſectae, a quo tamen alieniſſimum cupit medicum, fuerit addictus? Unanimis potius conſenſus eſt, facultatem animalem conſiſtere in exercitio ſenſuum atque motuum? Taceo, non entis nullas praedicari poſſe affectiones. Quis, dari ſpiritus animales, idoneis argumentis unquam demonſtravit aut demonſtrandum adhuc in ſe ſuſcipiet? Provocamus omnes, qui fabula iſta univerſo orbi medico tot ſeculis hucusque illuſerunt, ut unicam ſaltem ſtringentem rationem pro horum ſpirituum abuſive ſic dictorum, exiſtentia adferant. Reliqua brevitatis gratia non attingo.

§. CCXLIII.

Quoad propoſitiones, conſtat ſimiliter, non omnes ita comparatas eſſe, ut ſine cenſura dimitti queant. Ita temperamenta dicuntur morbi nativi; Unde ſequeretur, quod, cum nemo ſine temperamento naſcatur, neminem quoque ſine morbo nativo in hunc mundum prodire, contingat, id quod experientiae & ſummae illi aegrotandi infrequentiae contrarium eſt. Temperamenta ipſa deſcribuntur, quod non ſint, niſi diverſa cacochymiae genera; Ubi manifeſtum eſt, temperamentum confundi cum intemperie. Quis diceret, hominem v. g. ſanguineo-plethoricum laborare aliqua cacochymiae ſpecie? Etſi interea non negetur, hoc temperamentum nonnunquam, non tamen ſemper, vitium in qualitate pedisſequum habere posſe. Ejusdem indolis eſt propoſitio: Tria tantum generalia temperamenta dari. Si enim phlegmatici a cholericis & hi a melancholicis univerſo corporis habitu & actibus tum vitalibus tum animalibus & rationalibus differunt: A reliquis omnibus diſcrepabunt etiam ſanguinei, quorum quippe habitus corporis & omnes in univerſum actus omnino

mnino ſunt diverſi. Cetera, quae ſane plurima ſunt, attingere, brevitas propoſita haud permittit.

§. CCXLIV.

Unicum reſtat problema, ſed quod omnium medicorum attentionem merito ad ſe vocet, nempe hoc: *Dato quovis morbo, remedium ipſi proportionatum invenire.* Sive: *In omni morbo ex indicante indicatum invenire, & inventum adhibere.* Hic Rhodus, hic ſalta. Id ſane, ſi methodo *Pittcarniana* praeſtari liceret, omni auro cedroque longiſſimis paraſangis praeferenda foret. Sed ſubjungitur ſtatim, deſideratum, ſcilicet, medicamentum, quod ſtatim tollat rareſcentiam (orgaſmum) & motum imminuat, nullo fere ſymptomate ſubſequente, NON DARI; Quod vi eorum, quae Libro II. Cap. 1. §. 35. docentur, addo.

§. CCXLV.

At vero veniamus nunc ad examen eorum, quae primis XI. Capitibus Libri I. partis theoreticae elementorum medicinae *Pittcarnianorum* docentur. Primo igitur ſtatim capite agitur de elementis, longe tamen alio modo, quam ab *Inſtitutionum* ſcriptoribus hucusque fieri conſuevit. Quae proinde res jam aliquoties nos commovit, libere enunciandi, doctrinam hanc in medicina fatuam, otioſam & ſuperfluam eſſe. Hic ſane nihil praeſtatur aliud, quam ut demonſtretur: *Nullam dari materiam aetheream ſeu ſubtilem.* Ut hinc tanto melius coargui queat *Waldſchmidius* cum ſuis aſſertis, qui ſane huic materiae ſubtili non parum efficaciae in multis effectibus excitandis tribuiſſe videtur. In ſanitatis notione, quam *capite ſecundo* tradere laborat, aeq; perplexos adfert conceptus, ac in ipſa definitione vitae. Nihilominus ex hiſce praemiſſis reprehendit reliquos *Inſtitutionum* ſcriptores, praecipue *Sennertum*, quod male medicinam definiverint; Quod ſanitatem explicare conati ſint, non explicata prius natura vitae; Quod male itidem partes corporis diſtinxerint in *ſimilares* & *diſſimilares*, quae

quippe

quippe partitio plane sit inutilis, cum quaelibet pars actionem edat perfectam, & fibra eodem modo sese contrahat, ac musculus. Pessime quoque quosdam medicinae Proceres fecisse arguit, quod partes corporis in *continentes, contentas* & *impetum facientes* distinxerint, quas quippe postremas inter contentas, mea autem sententia longe rectius inter non entia referre debuissent. Denique redarguit quoque vulgarem medicinae divisionem in physiologiam, pathologiam, &c. Sed iterum citra sonticam rationem; Distincta enim est cognitio corporis humani sani a notitia corporis morbosi: Unde qui distinctis in partibus distinctum corporis humani statum considerat, nullius peccati reum sese facit.

§. CCXLVI.

De temperamentis *capite tertio* acturus, duos maxime palpabiles committit errores, alterum, quod temperamentum nihil aliud esse credat, quam veram intemperiem seu morbum nascentem; Alterum vero, quod, expuncto temperamento sanguineo, tria tantum agnoscat, biliosum nempe, melancholicum & pituitosum seu phlegmaticum, cum sanguineum, secundum *Auctoris* nostris sententiam, nihil sit aliud, quam plethora seu omnium liquorum, sanguinem constituentium copia vulgari insignior: Cujus tamen sententiae falsitas inde statim perspici potest, quod non omne temperamentum sanguineum semper cum plethora sit conjunctum, nec reliqua temperamenta plethorae semper expertia sint, sicuti in variis eorundem mixturis quotidie observari licet. Recte interim negavit temperamenta partium solidarum, in quibus vulgo quidem operosi, sed tanto certius vani & praeter necessitatem negotiosi sunt *Institutionum* scriptores. *Capite quinto* multum sibi negotii facessit *Auctor*, ut obscuris veterum terminis, calido innato & humido radicali clariorem lucem & explicationem adfundat, & quid per illas voces designare antiqui debuerint, non quid actu designaverint, in apri-

cum producat. Atque adeo per calidum innatum designari debuisse, existimat, illam attritionem partium sanguinis, quae ab ipsius motu circulari, praesertim in arteriis, producitur. Cum vero humidum radicale sit sanguinis, erit calidum innatum in humido radicali fundatum nihil aliud, quam sanguis circulans seu ipsa vita animalis. Ast mallem ego obscuros istos veterum terminos penitus e Physiologia explosos, ut ab omni ambiguitate ars simul ac semel liberaretur. Ita enim variis obscurarum vocum explicationibus & interpolationibus sese frustra fatigandi, adempta esset occasio, & *Pittcarnius* labore isto supersedere quoque potuisset, *Waldschmidium* carpendi, qui per calidum innatum intellexit reliquias sanguinis in corde rarefacti, vel recentiorum quorundam, inprimis *Willisii* sententiam perstringendi, qui calorem innatum fermentationis sanguinis a materia subtili inductae & ab actione ipsius perpetua conservatae, effectum esse voluerunt: Cum nulla talis fermentatio, sensu *Willisii* eorumque, qui fermentationem cum motu intestino confundunt, in sanguine detur.

§. CCXLVII.

Capite quinto sistitur brevis, sed elegans oeconomiae animalis delineatio, facto initio a ciborum comminutione mediantibus dentibus in ore peracta, quam sequitur eorundem per oesophagum in ventriculum detrusio, in quo ope perpetui motus a musculosa stomachi tunica peracti & diaphragmatis beneficio partes ciborum ita conquassentur & atterantur, ut in chylum tandem convertantur, qui deinde contractione ventriculi alterna & musculorum adsitorum ope ad intestina expellatur, saliva sive quocunque alio sero ex glandulis ventriculi exsudante & ad concoctionem ciborum nihil aliud conferente, quam ut mollescant & sic facilius comminui queant. Ex chylo deinde elaboratur sanguis, quem haematoseωs modum tanto clarius explicaturus *Noster*, varia circa sanguinem experimenta

rimenta instituit, ut certior inde reddatur, quaenam eidem coagulando aut liquefaciendo aut in naturali fluxilitate conservando comparata sint? Quibus ita praemissis concludit, sanguificationem nihil esse aliud, quam comminutionem chyli per motum cordis & arteriarum, per quem fit, ut partes chyli purae & aeque lubricae ac partes sanguinis evadant, & in liquidum (ad sensum) homogeneum intra canales facessant. Unde sponte consequitur, ad sanguificationem nullo in corde aliisque partibus fermento opus esse. Pergit interea ad actum nutritionis, quem pro partium diversitate modo sanguine, modo sero, modo gypsea quadam materia peragi contendit. Nutritionem sequitur negotium respirationis & secretionis variorum liquorum variis in partibus atque visceribus.

§. CCXLVIII.

Atque haec, quae hactenus recensita sunt, *Physiologiam Pittcarnianam* concernunt. *Pathologia* ejusdem est tanto brevior; Siquidem unico tantum capite natura morbi in genere cum divisione eorum generali ita proponitur, ut natura morbi consistere dicatur in circulatione sanguinis insolita, hoc est, aucta vel imminuta, idque aut per totum corpus aut per aliquam saltem ejus partem. Vereor autem, ne haec morbi definitio suo definito longe strictior sit: Quia multi dantur morbi, qui cum circulatione sanguinis, sive aucta sive imminuta nihil alunt commercii. Circa morborum divisionem in organicos, similarium partium & solutae unitatis, reprehendit inutiles labores *Sennerti*, *Zypei* & *Waldschmidii*, quibus posterioribus adhuc imputare non veretur, quod *Sennerti* scrinia compilaverint. At vero cum hae morborum distinctiones jam dudum ante *Sennerti* aetatem fuerint in usu, exiguum sane operae pretium fecisse putandi forent praedicti *Auctores*, si nihil aliud ex *Sennerto*, quam putidas istas distinctiones mutuati essent. Majoris usus esse existimat divisionem morborum in *simplices* & *compositos*, ubi per morbum simpli-

cem id intelligendum esse putat, quod ab *Institutionum* scriptoribus symptoma adpellatur, per morbum vero compositum complexionem symptomatum indigitat: Qua quippe ratione ex *Institutionibus* magna removeretur confusio, quae a plerisq; circa descriptionem morbi & symptomatis committeretur. Unde simul inutilia judicat signa morborum a signis symptomatum distincta, inutiles enumerationes morborum causarum, distinctarum a causis symptomatum, inutilem denique indicationem, quae ab urgente symptomate desumeretur, quasi nempe distincta foret a caeteris indicationibus. Laudat interim *Wedelium*, quod ille divisionem omnium morborum, i. e. eorum genera per tabulas optime exhibuerit, licet in febribus erraverit.

§. CCXLIX.

In causis morborum determinandis iterum alienus est tam a placitis veterum quam recentiorum, ut sententia ejus haec sit, omnes morborum causas longe rectius dividi posse in actiones corporum aliorum nostrum in corpus, aut actiones corporis nostri in seipsum, quas tamen omnes tum demum morbificas fieri credit, si vel augeant vel impediant sanguinis circulationem: Quanquam in meras tandem tricas id omne resolvatur, quicquid de energia morbifica quarundam rerum externarum non naturalium vulgo dictarum disseritur. De causis morborum internis, quorsum inprimis a scriptoribus *Institutionum* plethora & cacochymia refertur, sibi persuadet *Auctor*, quod sint morbi ipsi ac proinde ab illis non distincti. Ita v. g. de plethora *ad vasa*, a qua illam *ad vires* vix distingvit, enunciat, quod sit morbus ipse; Id quod tamen aliter sese habere, innumeri plethorici suis exemplis confirmare poterunt, qui plethoram suam, nisi commota vel in orgasmum alicunde concitata fuerit, sat commode ferunt. De temperamentis vero jam superius animadvertimus, quod perversum istum sibi conceptum formaverit, nihil esse illa aliud, quam diversa cacochymiae primo nascentis genera,

nera, imo potius morbos quosdam nativos, id quod tamen jam antea confutatum eſt.

§. CCL.

In tradenda *ſignorum doctrina* ideo prolixus eſſe noluit *Auctor*, quod ea, quae de hiſce rebus communiter docentur, ab omnibus eodem fere modo deſcripta leguntur. Nihilosecius tamen ut aliquid feciſſe videatur, ſigna temperamentorum, quaeque ab urina ac pulſu petuntur, breviter expoſuit. Capite interim, quod ſequitur, ſeptimo criſes cum diebus criticis deſcripturus, Lectores ad *Sennertum*, *Zypeum*, *Waldſchmidium* aliosque *Inſtitutionum* ſcriptores mavult ablegare, ut ex illis ſententia veterum de criſibus earundemque cauſis intelligatur. Ipſe interim ſuam, quam etiam veram ſimul declarat, opinionem paucis ſic exponit: Cum coctio materiae morbificae & humoris excernendi, ſecundum *Auctoris* noſtri mentem, nihil ſit aliud, quam ejusdem commutatio in magnitudinem vel parvitatem debitam, ut poſſit vi circulantis ſanguinis abripi per canales & excerni per vaſa, alicui excretioni dicata; Hae autem excretiones ſint criſes ipſae; Inde conſequitur, criſes fieri poſſe per quascunque glandulas ſubcutaneas, inteſtinales, renales, ſalivales. At ſi non poſſit materia morbifica in eam magnitudinem aut parvitatem mutari, quae orificiis illius vaſis excretorii reſpondeat, tum aut abſceſſum, aut haemorrhagiam, quae tamen utraque criſis minus proprie cenſenda ſit, oboriri: Attamen, ſi quantitas materiae ſit notabilis, opus quoque eſſe notabili tempore, ut materia morbifica ad debitam magnitudinem aut parvitatem motumque optatum deducatur. Cumque multae eaeque conſtantes ſint cauſae, quae efficiunt, ut ſanguis & humores ejus peccantes in regionibus *Graeciae* ac *Syriae* diverſae ſint fluiditatis, partibusque conſtent alterius cohaeſionis & molis, quam ſanguis *Germanorum* ac *Britannorum*: Hinc fieri non poſſe putat, quin diverſa temporis ſpatia requirantur ad coctionem in illis & his partibus efficiendam,

 ciendam,

ciendam, nec utrisque eadem tempora plerumque sufficiant. Unde concludit: Non nisi perraro & quasi per miraculum fieri posse, ut iidem apud nos dies critici sint, qui *Hippocrati* & *Galeno* fuerunt. Atque hinc ulterius infert: Quod, si crisin solum vocare debeamus eam excretionem, quae tertio vel septimo die aut tempore ex diebus ternis septenariisque composito contingat, tum in Britannia nullam unquam crisin eventuram, existimandum sit. Imo, si qui medici in *Scotia* crises sensu *Hippocratico* observasse videri voluerint, eos aut in *Gallia* aut in *Italia* institutos, ibique praejudiciis veterum inbutos esse, certum ratumque haberi debeat. Sed de hisce omnibus, si ad verae solidaeque experientiae trutinam examinentur, admodum vereor, ne nuditatem suam statim prodant.

§. CCLI.

Duobus proxime sequentibus capitibus, *octavo* nempe ac *nono* castigantur errores *Sennerti*, *Zypei* & *Waldschmidii*, quos circa medendi methodum commisisse dicuntur, & quorum proinde peccata ita redarguit *Pitcarnius*: Male scilicet quatuor indicationes adnumerari quatuor indicantibus, causae nempe morbi *praeservatoriam*, morbo ipsi *curatoriam*, virium conservationi *vitalem* & symptomati urgenti *innominatam*: Cum & causae internae morbo adeo sint conjunctae, ut, illis sublatis, hic necessario tollatur, & nulla quoque indicatio a viribus medico suppeditetur & symptoma urgens nullam quoque indicationem a morbo distinctam subministret. Unde id tandem conficit: Unum tantum indicans esse, nempe morbum, & unam tantum indicationem, nempe curatoriam. Q. E. D.

§. CCLII.

Similiter falsitatis *Auctor* redarguit ea, quae ab *Institutionum* scriptoribus de multiplici differentia indicatorum, scil. causam morbi tollentium, vitam conservantium, symptomata mitigantium & morbum ipsum removentium disseruntur. Ex ipsa enim medendi methodo demonstrare conten-

contendit, vitam ſervari, tollendo morbos & ſymptomata; Atque adeo nullum eſſe indicatum vitale: Symptomata eſſe morbos ipſos, & ſymptomata urgentia eſſe morbos urgentes, i. e. cito interimentes, adeoque iis reſpondere indicatum curatorium: Cauſas vero morborum univerſales, nempe plethoram & cacochymiam eſſe pariter morbos; Atque ſic omnem iſtam differentiam indicatorum eſſe ſupervacuam concludit. Quibus omnibus breviſſimum ſubjungitur caput de ſecretionibus, quatenus illae per medicamenta, cuilibet illarum dicata, ſunt promovendae, una cum breviſſima methodo, medicamenta iſta, ex *Williſio* & *Königio* petenda, in *formulas* congerendi, quarum aliquot *capite ultimo* partis theoreticae recenſentur.

§. CCLIII.

Quibus ita ordine enarratis, nunc ad alteram elementorum *Pitcarnianorum* partem, nempe practicam tranſitum facimus, ubi *primo* ſtatim *capite* de febribus agitur, & hac voce velocitas circulationis uniformiter, i. e. per aequalia temporis intervalla aequaliter aucta intelligitur, quae rareſcentiam ſanguinis ſive tanquam cauſam ſive tanquam effectum ſemper comitem habeat. Ex quo deinde fundamento omnia febricitantium ſeu legitima febri conflictantium phaenomena deducuntur, uti ſunt pulſus frequentior, & propter motum uniformiter auctum, aequalis, calor ſolito major, dolor in capite, dorſo ac lumbis, vigiliae inſolitae, reſpirandi difficultas, ſiccitas linguae ac ſitis, averſio alimentorum vel appetitus ceſſatio, urina parcior quidem, attamen ſaturatior &c. in quibus omnibus *cauſaliter* explicandis mira fictionum & gratuitarum ſuppoſitionum efficacia conſpicitur. Quare vero febris legitima, h. e. nulli alii morbo complicata, abſque ſenſu frigoris ſeu rigore invadere dicatur, niſi forte frigus externum febrim excitet, ejus rei, praeterquam quod hiſtoriae morbi repugnet, nullam aliam comprehendo rationem, qvam quod cum ſuppoſita ſanguinis rareſcentia, omni

febri,

febri, ipſo *Auctore* fatente, conjuncta conciliari non potuerit. Interim mira ille fabulatur de aucta ſangvinis mole & aucta inde ſpirituum animalium ſecretione, unde validiores cordis contractiones exſurgant, atque ſingulis contractionibus longius expellatur ſangvis; Atque adeo citius etiam ad quamvis arteriae ſectionem ſive intra ſive extra cerebrum perveniat, unde citius diffluere cogentur ſpiritus in cor, & ſic major erit ſangvinis celeritas & per conſequens rigoris ſeu frigoris abſentia. Unde concludit, *nullam dari febrim algidam*, aut, ſi detur, eam debere etiam conſtare *motu ſanguinis aucto*; Alioquin nullum haberet, unde cognoſci poſſet, febris indicium.

§. CCLIV.

Quod theoriam intermittentium ſpecialem (loquitur autem de intermittente regulari) attinet, in illis praeter ſymptomota motus aucti & rareſcentiae, quae in paroxyſmo intermittentium augmenti partem & ſtatum componant, notabile eſt circa acceſſionem pondus corporis, quod videtur auctum, & inertia, deinde frigus incipiens ab extremitatibus & pulſus parvus, poſtea calor a cordis vicinia incipiens & poſtremo accedens ad artus, tum pulſus major ac denique ſudor paroxyſmum ſolvens. Iſtam vero inertiam & gravitatem corporis derivat vel a paucitate ſpirituum animalium, vel ab obſtructione partis, intra quam ſpiritus & ſanguis admitti non poſſunt: Paucitatem vero ſpirituum vel a defectu ſanguinis vel ab ejusdem craſſitie deducit, quorum unum aeque veroſimile eſt ac alterum; Unde gratuitam & multis modis coactam adſertionem *Auctor* ipſe prodit, quando ſubjungit: *Nunc enim non ſupponimus ſanguinem in cerebro nimis rarum & ea ratione prementem, uti cum loquimur de inſultu frigoris.* Unde manifeſtum eſt, Auctorem *ſupponere*, i. e. fingere ſanguinem, modo rarum, modo denſum, prout hoc vel illud phaenomenon, obtorto licet collo, explicare neceſſitas expoſtulat. Caeterum curationem febris legitimae nulliq; alii morbo

cohae-

cohaerentis facillimam pollicetur, quanquam Practici artis experti difficulter id crediderint, sola nempe VSione & remediis, rarescentiam sanguinis contemperantibus, qualia sunt saccharum saturni, nitrum purificatum, spiritus sulphuris, succus limonum, acetum destillatum, emulsiones ex quatuor seminibus frigidis majoribus, ac praecipue vesicatoria ex pulvere cantharidum parata, quae quippe partem seri maxime rarescentis egregie vacuent. Notat interim de venaesectione, minus illam fore necessariam, si cui aliquod nosse contigerit medicamentum, quod statim tollat sanguinis rarescentiam & motum ejus imminuat, nullo tamen fero symptomate subsequente. Donec vero illud inventum fuerit, venaesectionem utique celebrandam esse. Interim diligenter advertere jubet, nulla in febri legitima temere exhibenda esse sudorifera, eo quod motus & rarescentiae augmentum, non cito desiturum, efficiant.

§. CCLV.

Quoad curationem febrium intermittentium, iterum commendat venaesectionem, nisi aetas senilis & effoeta impediat; Quia credit, missionem sanguinis imminuere seu corrigere crassitiem; Id quod verum esse, praxis meipsum saepius edocuit. Deinde ad lentorem e primis viis derivandum, quem purgantia vix post seculum educerent, vomitorium adeo mature, ut ante paroxysmi reditum operatio ejus absolvi possit, suadet, idemque, aliquando saepius exhibendum injungit, modo aeger sanguinem vel exspuere vel evomere non sit assvetus. Post exhibitum emeticum, quoties opus est, statim a paroxysmo finito, dari jubet febrifugum, sive potius attenuans & aperiens, morbo nempe a lentore producto & febrim comitante vel excitante, oppositum, quale credit esse ex amaris parandum, quodque & diuresin & diaphoresin & alias itidem secretiones promoveat, uno verbo, corticem peruvianum seu chinam chinae, in pulvere intervallo duorum paroxysmorum, ultima vero dosi sex horis, si fieri potest, ante sequentis periodi accessionem, exhibendam; Quanquam

alii non sine veritatis consensu crediderint, tantum abesse, ut cortex peruvianus se & excretiones promoveat, ut eas potius sistat & multa periculosa symptomata habeat pedissequa. Superveniente forte & quidem importunius alvi fluxu vel vomitu, quae tamen utraque evacuatio indolem criticam prae se ferre videtur, tunc jubet praedicto febrifugo admiscere laudanum; Citius enim & perfectius morbum debellatum iri credit, si laudanum febrifugo admixtum fuerit, quod nisi multis experimentis comprobatum fuerit, difficulter credent practici. Ex his interim deducit *Auctor noster:* I.) sal corticis peruviani aut ipsius spiritum, salia lixivialia aut spiritus quosvis parum prodesse adversus febres intermittentes; Quod, licet de spiritibus verum sit, ad salia tamen lixiviosa extendi nequit, quorum quippe beneficio plus millies febres intermittentess feliciter fugatae sunt. II.) Purgantia non debere propinari post exhibitum corticem, cum purgantia, si fortia sint, solummodo educant partes sanguinis aqueas, ut sic reliquiae magis crassescant; Si vero fortia non sint, nec febrim tollere possint.

§. CCLVI.

Curatio febris continuae illustratur exemplo Juvenis robusti, in quo post venaesectionem exhibitum est vomitorium, post vomitum vero clyster injectus. Datum deinde fuit Julapium mane, ex aqua carduibenedicti, calendulae & theriacali, lapidibus cancrorum & spiritu salis vel nitri dulcis nec non syrupo limonum: Hora vero somni sumpsit emulsionem ex seminibus quatuor frigidis majoribus & papavere albo in aqua pura cum syrupo papaveris albi, & sic tandem convaluit, an bonitate methodi, an vero beneficio vegetae Naturae, jam non disquirimus. Atque haec, quae de curatione febrium adlata sunt, speciminis loco sufficere possunt, ut inde dijudicare quilibet possit, quid ex *praxi Pittcarniana* polliceri nobis debeamus.

§. CCLVII.

Noſtro pariter aevo *inſtitutiones medicas* evulgavit *Hermannus Boerhaave*, in Academia Lugduno-Batava Profeſſor medicinae digniſſimus. Uti nemini meritas ſuas laudes detrahere conſuevimus: Ita fatendum utique nobis eſt, celebrem Virum hic magnam ingenii ſui vim adhibuiſſe, ut ſecundum ea, quae ſequitur, principia mechanica, novum Inſtitutionibus medicinae lumen accenderet. Proinde aliis perite dijudicandum relinquo, annon plerisq; aliis *Inſtitutionum medicarum* ſcriptoribus, iſta mechanice negotium tractandi methodo, palmam vel praeripuerit vel dubiam ſaltem fecerit? Scopum, quem in ſcribendo praefixum ſibi habuit, nemo facile taxabit, niſi omnia ſiniſtre vel capiendi vel interpretandi pertinax animo inſideat opinio. Ita enim profecto rem ſeſe habere, concedent facile omnes: *Sua quemque optime intelligere, & ſua cuique prae ceteris placere, unde & clarior doctrina & animata plerumque ſequitur oratio; Quumque ſuo quisque ſenſu abundet, multa refutanda frequenter inveniet, unde gravem fruſtra laborem aggravat, minusque incitata dictione utitur.* Id quod centies toto illo plurium annorum tractu, quo formandis Philiatrorum animis incubui, mea experientia verum eſſe deprehendi. Quicquid vero horum omnium ſit, qui ad functiones corporis humani dextre explicandas purum *mechaniſmum* non ſufficere (id quod tamen Mechanicorum omnium πρωτον ψευδος eſt) ſed praeter *mechanicum* principium aliud adhuc, nempe *organicum* requiri exiſtimat, multa & id jure quidem deſiderabunt, quae tamen prolixius hac vice diſcutere, non eſt hujus loci.

§. CCLVIII.

Partitionem hucusque receptam quod attinet, nihil in ea innovavit; Retinuit namque vulgatam *Inſtitutionum* in quinque partes diviſionem, ita quidem, ut in *Phyſiologia* partes & fabricam corporis humani, vitam & ſanitatem, quaeque ex his conſequuntur, effecta explicata daret;

In *Pathologia* ſiſteret morbos, eorum differentias, cauſas & effecta: In *Semeiotica* ſigna, quibus tam in ſano quam aegro corpore, quis, qualis ſit, fuerit, futurus ſit gradus, ordo, effectus vel remedia eorundemque uſus, quibus & vita & ſanitas conſervari queánt, declararet, & in *therapevtica* denique materiam medicam, medicamenta, eorum praeparationem utendique variam rationem proponeret. Quae vero in *prolegomenis* de origine, progreſſu, fatis, nobilitate, utilitate & neceſſitate artis medicae, nec non de ejusdem definitione & objecto more *Inſtitutioniſtarum* diſſeruit, ea, utut citra reliquae tractationis praejudicium abeſſe potuiſſent, attamen, cum ſua ſe brevitate commendent, tolerari utcunq; valent.

§. CCLXIX.

Aſt vero de principiis demonſtrandi altior erit inſpectio; In quibus quippe admittendis, ſi quis paulo moroſiorem ſeſe gerat, id vitio eidem vertendum non erit. Principia iſta clara, diſtincta, potiſſimum vero certa eſſe oportere, generale eſt axioma, quod ſua ſtatim luce radiat. Similiter; Incipiendum eſſe a ſimpliciſſimis, cognitu facillimis atque certiſſimis, & ab his deinde ad ea ſemper pergendum, quae proximo gradu harum conditionum praegreſſa attingant; Atque ita accurate ad compoſita, obſcura, difficilia progrediendum eſſe, id omni pariter dubio vacat. Illa vero, quae diſtincta, clara atque certa eſſe oportet, ſola in iis, quae pure corporea in homine, mechanica eſſe, nemo aeque facili brachio concedet. Et cum Clariſs. *Auctor* ipſemet agnoſcat, reperiri quoque in homine alia, quae per dicta iila principia intelligi nequeant, atque adeo per eadem ne quidem demonſtrando explicari poſſint; Hinc alia quidem ratione circa haec utendum eſſe, provide monet: Perpetuo tamen dubium relinquitur, an illa etiam, quae ille pure corporea in homine eſſe exiſtimat, mediantibus ejuſmodi principiis pure mechanicis declarari ac demonſtrari poſſint? Quibus interea nihil obſtantibus, libere fateor, inter omnes recentiores

tiores scriptores neminem *Boerhaavio* adcuratius & concinniore connexione functiones oeconomiae animalis secundum principia hygrostatico-hydraulico-mechanica explicuisse; Quam etiam ob rationem omnibus, qui nostrae sese informationi credunt, commendamus, suademus & auctores sumus, ut hasce sibi *Institutiones* familiares reddant, vel, si proprio marte tantum onus humeris suis impar suscipere renuant, nostra vel alia manuductione prius utantur, ut deinde *mechanismum* cum *organismo* recte conjungere discant.

§. CCLX.

Cum etiam nonnulli in votis habuerint, ut quis *Eclecticae Medicinae* Patronus hac etiam forma ac methodo *Institutiones medicas* concinnaret: Illorum quoque desideriis adsurrexit *Johannes Helfricus Juncken*, Med. Lic. & *Physicus Francofurtensis ad Moenum*, qui fundamenta medicinae modernae *eclectica*, praemisso tamen Physices compendio, ad *Cartesii* mentem potissimum conscripto, ex celeberrimis medicis neotericis per omnes ac singulas artis partes tradit, de quibus sperat, quod universa medicina per varia opinionum & sententiarum discrimina hactenus volutata, iisdem nunc firmius inniti queat. Vereor autem, ne iisdem, quae hactenus *Philosophiae Eclecticae* objectata sunt, incommodis prematur *medicina eclectica*: Non enim defuerunt, qui eandem pallio pannoso comparare ausi sunt, quod eadem, uti illa, opinionum diversicolorum & lacerae vestis instar male cohaerentium varietate & farragine laborare videatur: Quod tamen judicium certas ob rationes hac vice meum non faciam.

§. CCLXI.

Quod Physicam, non *eclecticam*, sed *Cartesianam* & citra exceptionem *sectariam* medicinae praemiserit, dubium statim non nemini parere & argumentandi ansam subministrare posset, an etiam *Philosophia sectaria medicinae eclecticae* facem sit accensura? Imo, annon potius judicium, sectariis

principiis imbutum & corruptum ad medicinam ſit adlaturus, qui ex *Phyſica ſectaria* in *medicinam eclecticam* aliquid luminis ſibi foeneratur? Neque quicquam eſt, quod *Auctorem* noſtrum tueri poteſt, quod a vulgari ſcholarum methodo receſſerit, & phyſica principia medicis praemiſerit, quam vulgare illud *Brocardicum: Oportere medicum ibi incipere, ubi phyſicus deſierit*; Quod, an unquam de phyſica tali *ſectaria*, quae in generaliſſimis tantum ſpeculationibus occupata eſt, intellectum fuerit, aut etiamnum intelligi poſſit, haud injuria dubitamus. Nos quidem variarum opinionum farraginem, de qua ſua in Praefatione jure conqueritur *Auctor*, ejuſmodi phyſicam parere poſſe, non dubitamus: Minimum vero lucis tyronibus artis, ad eam vel commodius diſcendam vel felicius exercendam, accendere, audacter negamus.

§. CCLXII.

Miſſis ergo, quae de phyſicis principiis, tanquam pro meliori fundamentorum medicinae complemento, praefatus eſt *Auctor*, ad rem ipſam propius nos convertamus. Poſtquam itaque in *prolegomenis* more ſolito tractavit de primis medicinae initiis, objecto atque fine, ſubjungit diviſionem in tres principaliores partes, nempe *phyſiologiam*, quae in fabricam & actiones humani corporis inquirit, in *pathologiam*, cui tanquam miniſtram jungit *Semeioticam*, & in *therapevticam*, cui tamen *pharmacia* & *chirurgia* ancilletur, ſicuti *Hygieinen* ad artem prope culinariam relegare non veretur. Interea ſane rationes, quare medicina a multis retro ſeculis tam ſteriles multisque dubiis & incertis traditionibus implicata manſerit, non contemnendas attulit, quae huc fere redeunt: Quod crebrior medicinae mutato contigerit; Quod ſuperiorum ſeculorum medici ſaltem occupati fuerint in *Graecorum* & *Arabum* medicorum verſione & falſa explicatione; Quod methodus *Hippocratis*, per obſervationes tradita, fuerit neglecta; Quod *Ariſtotelis* Philoſophia peſſimo conſilio a *Galeno* in medicorum

ſcholas

ſcholas fuerit introducta, quanquam certiſſimum ſit, Philoſophiam *Carteſianam* parem cladem attuliſſe; Et quod *Chymia*, primarium medicinae experimentalis ſubſidium, fuerit neglecta &c.

§. CCLXIII.

Verum enim vero, ſi nunc in primam *fundamentorum Junckenianorum* partem, nempe *phyſiologiam* oculos convertere placeat, primo ſtatim obtutu πρωτον illud ψευδος occurret, quod & aliorum Neotericorum oculis glaucoma induxiſſe, jam ſaepius hinc inde animadverſum eſt. Conſiſtit illud in eo, quo ſecundum *Auctoris* noſtri adſertionem, corpus humanum vivum nihil ſit aliud, quam ſtatua humana vivens, quae, ſicuti horologium, ex variis partibus conſtructum eſt, quarum vi operationes ſuas edit: Ita illa aeque per diſpoſitionem partium ſingularem hominibus convenientem certos motus & actiones exerceat ac machina quaevis alia, cujus principium fuit artifex: Cui adſerto contrarium eſſe videtur, quod ſub initium primi capitis *Phyſiologici* idem humanum corpus horologio vel ſimili machinae tantummodo comparandum eſſe dicatur, quod ſane non poteſt eſſe unum idemque, niſi quis το *eſſe* & *ſimile eſſe*, unum idemque ſignificare, abſurde contendat. Sicuti autem praeter corpus organicum, varia ratione extenſum, in homine adhuc aliud, nempe cogitans, reperitur principium: Ita ulterius inde infert: Duplex in homine reſidere principium actionum, aliud nempe *cogitans*, aliud vero *extenſum*, a quo utroque etiam diverſi generis operationes promanent, quarum aliae ſoli menti, aliae ſoli corpori, aliae vero ambabus ſubſtantiis conjunctim competerent. Ad actiones à ſola corporis ejusdemque partium legitima ſeu proportionata diſpoſitione provenientes, reducit conceptionem & generationem ipſiusque foetus in utero nutritionem, reſpirationem, ventriculi adpetitum & alimentorum adſumptionem & ſubſequentem eorundem in ventriculo & duodeno chylificationem, ipſius chyli depurationem & motum

motum per inteſtina, ingreſſum & progreſſum per vaſa lactea, ſanguinis elaborationem & circulationem, nutritionem, ſe- & excretionem urinae, inſenſibilem tranſpirationem & ſudores, menſtruam excretionem mulierum, bilificationem in hepatae, nec non ſpirituum ita dictorum animalium generationem ac diſtributionem una cum adjunctis corporis animalis, uti ſunt temperamentum &c. quarum omnium functionum principium vitale ſit mere materiale & mechanicum, nempe ſpiritus animalis, quem ratione ſummae ſuae ſubtilitatis, mobilitatis ac virtutis elaſticae cum ſpiritu ſubtiliſſimo, arte chymica parato vel plane cum radiis luminis comparare non dubitat.

§. CCLXIV.

Relicta *Phyſiologia*, ad *Pathologiam* tranſitum facit *Auctor* noſter, quam theoriae medicae partem in *generalem* ac *ſpecialem* diſtingvit. In *illa* de morbis in genere, in *hac* vero de illis ſpeciatim, nec non de eorundem cauſis tam externis quam internis uti & effectibus agit. Ad cauſas externas, praeter ſex res non naturales, etiam caſum & contagium refert; Caeterum omnes morbi ſunt vel fluidarum vel ſolidarum partium: Ad primam claſſem pertinent praeternaturalis humorum abundantia vel contrarius defectus, ita tamen, ut illa hoc longe frequentior ſit; Deinde vitioſa humorum qualitas ſeu cacochymia, cujus varias adſerit ſpecies, nempe viſciditatem & craſſitiem, tenuitatem nimiam, aciditatem, auſteritatem humorum, acrimoniam eorundem ſalſam, alcalinam &c. Huc etiam, ſecundum *Auctoris* mentem, ſpectat praeternaturalis humorum circulantium motus, qui quippe perverti & vitioſus reddi poteſt ac ſolet, dum vel nimium augetur vel imminuitur vel alia ratione depravatur. Vel ipſa plane humorum ſubſtantia vitiatur, quando vel in flatus reſolvuntur, vel in calculos concreſcunt, vel in pus, mellaginem, pultaceam vel adipoſam materiam convertuntur, unde deinde in ventriculo & inteſtinis flatus generentur, hic calculi excreſcant,

crescant, alibi vermes excludantur, vel melicerides, atheromata ac steatomata alibi producantur. Suos porro morbos vindicat spiritibus animalibus seu impetum facientibus partibus, quatenus vel eorundem substantia a maligna quadam aura, veneno animali vel exhalatione venenosa infecta in varias tendentias cieatur, unde epilepsias & convulsiones originem suam derivare existimat: Vel quatenus quantitate debita deficiunt, vel in motu suo varia ratione depravantur, cum in statu hominis regulari & ordinario hunc spirituum motum regularem quoque & ordinatum esse oporteat, & in continua quasi & aequali undulatione constitutum. Postremum in historia morborum locum concedit vitiis laesionis partium solidarum, quorsum pertinent morbi magnitudinis auctae, uti sunt varii tumores, vel imminutae, uti atrophia est: Ad quem ordinem etiam morbi in numero sive aucto sive imminuto, morbi conformationis vel figurae vel situs vel solutae unitatis pertinent.

§. CCLXV.

Pathologiae ideo subjungit *Semeioticam Auctor*, qua, quo quis promptior est atque peritior in morbo cognoscendo, eo quoque felicior erit in eodem curando. Sunt autem, quod in laudem *Auctoris* hic reticendum non fuit, in universum, quae in hac parte occurrunt, & lectu jucunda & scitu absolute necessaria. Constituit autem *Junckerus* noster duplex *Semeiologiae* membrum, quorum alterum *dignotionem*, alterum *prognosin* patefacit. Circa prius ita sese gerit, ut primum signa salubria & insalubria, deinde vero signa actionum sive integrarum sive laesarum nobis exponat. Ita ex actionibus vitalibus signa nobis praebent functiones ventriculi, respiratio, pulsus, nutritio, urinae aliorumque excrementorum excretio, uti sunt dejectiones alvi, sudores, sputum, lacrymae, menses & haemorrhoides in adsuetis, vomitus & haemorrhagiae narium: Ex animalibus vero signa desumuntur tam a sensibus externis quam internis, a motibus voluntariis, somno atque vigiliis & certo

quoque respectu a dolore. Neque minus signorum fontes praebent modi quidam tam generales quam speciales corporis, uti sunt ex priorum genere calor & frigus, nec non habitus totius corporis & oculorum certa dispositio; Ex posteriorum vero classe lingua ejusque mutationes, non exclusa quoque corporis dispositione ratione temperamenti, virium, sexus, aetatis, vitae generis atque consvetudinis, imo & ipsius haereditariae dispositionis ratione habita.

§. CCLXVI.

In altero *Semeiologiae* membro, quod de prognosi agit, exhibet primum signa reconvalescentiae & non-reconvalescentiae, deinde ad signa temporis & eventus, cruditatis item & coctionis progreditur, quibus deinde subjungit signa criseως, quatenus vel per haemorrhagiam narium vel eruptionem mensium atque haemorrhoidum, vel per sudores, vel vomitum, vel alvi fluxum vel urinam contingit. Cum vero subinde etiam per metastasin seu transpositionem materiae crises succedere soleant: Hinc illud cognoscendum esse judicat, vel ex morbi natura, vel ex virium robore, vel ex hujus illiusve partis imbecillitate, dolore varioque humoris motu. Tandem vero signa crisin consequentia suppeditat, quae vel ex euphoria vel cacophoria dignoscuntur atque petuntur vel ex laudabiliore vel illaudabiliore vultu, ex diversis pulsus conditionibus, remissione vel perseverantia febris, appetitus aliquali restitutione vel fastidio continuato, alvi apertione vel adstrictione, tranquillitate vel perturbatione mentis, somno atque vigiliis, urinae alvinorumque excrementorum varia conditione & symptomatum quorumcunque remissione vel pertinacia.

§. CCLXVII.

Ad *Therapevticam*, *Auctoris* nostri ductum seqvuti, devenientes notamus, tradi hac in parte methodum medendi, tanquam medicationis artificialis fundamentum, eoque nomine

nomine venire artem, quae per indicationes auxilia invenit, ut illis labefactata corporis machina restituatur. Prius vero, quam curationi sese accingat medicus, duo in genere requirit *Auctor*, primo, an curationem suscipere debeat? deinde, quid & quomodo agere debeat? Quibus ita praemissis singulas remediorum classes percurrit breviter, & eo quidem ordine, ut primum purgantia, quibus etiam digestiva & laxantia cum clysteribus subordinat, exponat, deinde vero ad emetica progrediatur & hinc demum de minuenda humorum quantitate per venaesectionem agat. Missis evacuantibus tractat de praeternaturali humorum circulantium qualitate corrigenda simulque eliminanda, ubi occurrunt diaphoretica ac sudorifera, diuretica, resolventia cum evacuantibus particularibus, uti sunt apophlegmatizantia, masticatoria, salivantia, thoracica, cephalica &c. singularia quoque medicamina destinans acido podagrico, acido febrium intermittentium, acido scorbutico &c. idque tanta cum fiducia, ac si res jam plane confecta esset inter Practicos, omnibus hisce in morbis & affectibus acidum peccare. His tandem subjungit indicata & curationem morborum spirituum ut & solidas partes concernentium.

§. CCLXVIII.

Postrema *fundamentorum Junckenianorum* parte *Pharmacia* sistitur, quam prorsus necessariam medico esse existimat *Auctor*. In hac ita sese gerit, ut operationes *generaliores* & quasi ministras praemittat, deinde vero ad *specialiores* progrediatur. Ad *illas* refert solutionem, ita tamen, ut pulverisationem, triturationem & laevigationem simul includat, ultimae tamen iterum ancilletur sectio, concisio & contusio, rasio, limatio atque tritura, cui inprimis famulatur cribratio atque lotio: Ad *speciales* vero revocat deliquium, digestionem, nec non solutionem juvantes operationes, ut sunt expressio, decantatio, colatio, filtratio, despumatio, clarificatio, extractio, liquefactio &c; Omnium nobilissimam operationem dicit esse destillatio-

 nem,

nem, quam tamen, pro meliori ſucceſſu, praecedere debere injungit macerationem & ſubinde fermentationem vel putrefactionem, quae ultima multum juvetur contuſione, humido, calido, ſale ac digeſtione. Deſtillationem excipit ſublimatio, quae quippe prioris tantum ſpecies eſt, uti & rectificatio, cohobatio & circulatio: Quibus abſolutis agit de calcinatione, fuſione, detonatione, fulminatione, vitrificatione, amalgamatione, caementatione & reverberatione, quas omnes ordine excipit fixatio. Nunc vero demum inſtrumenta pharmacevtica exponere incipit, quorſum ignem, aërem, aquam, furnos variaque vaſa refert. Producta inde emergentia ſunt aquae deſtillatae, balſama, calces, condita, confecta, conſervae, croci, elixiria, eſſentiae, extracta, farinae, feculae, flores atque ſublimata, lapides, lixivia, magiſteria, olea, reguli, reſinae, rob, ſalia, ſyrupi, ſucci, ſpiritus vel vinoſi vel acidi vel urinoſi, ſulphura, tincturae &c. Agmen denique claudit compoſitio medicamentorum, cujus regulis generalibus traditis, circa pondus & doſin tam abſolutam quam reſpectivam, agitur de compoſitione medicamentorum in ſpecie, quae in externa & interna diſpeſcuntur: Ad illa pertinent apozemata ſeu decocta, boli, electuaria, emulſiones, infuſa, looch, morſuli ac rotulae, pilulae, potiones & pulveres: Ad externa vero reducit cataplaſmata, collyria, cucuphas & ſacculos cum emplaſtris, epithematis, gargariſmatis, linimentis & unguentis.

§. CCLXIX.

Noſtro quoque tempore tentamen & examen medicum *Inſtitutioniſticum* per quaeſtiones & reſponſiones juxta mentem veterum pariter atque recentiorum orbi eruditorum, barbaro tamen ſtylo, aures moleſte adficiente, expoſuit *Petrus Linſing*, Phil. ac Med. D. S. Caeſareae Majeſtatis Perſonae medicus & Inſtitutionum in Alma Catholica Caeſareo-Archiducali Univerſitate Oenipontana Profeſſor Ordinarius. Quod deinde tentamen in gratiam Philiatrorum Pragen-

Pragensium plurimis quaestionibus adnutu & consensu praefati *Authoris* adauctum & illustratum denuo edidit *Johannes Franciscus Löw*, S. R. J, & Caesarearum provinciarum haereditariarum eques, Med. D. & in celeberrima & antiquissima *Carolo-Ferdinandea* Universitate *Pragensi* medicinae practicae P. P. Hi, praemissis quaestionibus prolegomenalibus, ut *Auctores* loqui amant, de medicae artis existentia, essentia, origine, sectis, objecto, fine ac divisione ejusdem in *physiologiam* & *hygieinen*, *pathologiam*, *semeioticam* ac *therapevticam* ita agunt, ut haec ultima tamen *chirurgiam*, *pharmaciam* atque *diaetam* sub sese comprehendat. Ubi circa conjunctionem physiologiae cum hygieine idem fecisse videtur, quod jam superius *Oligerum Jacobaeum* & *Fridericum Hoffmannum* pariter fecisse & adprobasse animadvertimus.

§. CCLXX.

Verum descendamus ad specialia & consideremus ante omnia, cujus momenti sint quaestiones physiologicae? Equidem si rem ex aequo ponderare vellemus, dicere possemus, quod ad Physiologiam vere medicam eminus saltem respiciat: Cum pleraque, excepta doctrina temperamentorum, quae de elementis, humoribus, spiritibus &c. adferuntur, a scopo medico admodum sint aliena, atque adeo, sive discantur sive ignorentur, indifferens: Nihilominus tamen quaedam naturae phaenomena, methodo mechanicorum, haud infeliciter explicat; Quae etiam ratio nos movit credendi, *Auctores* hosce inter omnes medicinae sectas ab ea, quae dogmatico-mechanica adpellari amat, non valde alienos esse, etiamsi in totum eandem non amplectantur. Unde ad quaestionem: Quid sit instinctus Naturae? Respondetur: Esse motum localem, uti totius, ita & partium exiguarum, certa magnitudine & figura praeditarum, secundum quas res naturales distingvantur & varias denominationes operationesq; sortiantur. Imo eandem quoque ob rationem sententia *Cartesii* de principiis dogmatico-mechanica, & quidem per excellentiam declaratur,

claratur, quia ille rerum omnium principia plane mechanica ſtatuit, quae per omnia phaenomena tum in corporum compoſitione tum reſolutione occurrentia evidentisſime & ad captum ſeu intellectum facillime explicari posſunt. Attamen provide additur: Principia haec mechanica ſatis quidem commode adhiberi poſſe ad multos naturae effectus explicandos, ſed ea tamen non ſufficere in omnibus, praeſertim cum animalium vires & functiones explicandae ſint. Id quod ſufficit, ut inde cognoſcamus, non puros putos eſſe mechanicos *inſtitutionum* harum *Auctores*, de quibus inpraeſentiarum loquimur, ſed ex antiquis pariter atque recentioribus in ſuos uſus id collegiſſe, quod congruum ipſis videbatur, ſive quadret, ſive minus. Πυξ ϗ λαξ.

§. CCLXXI.

Hiſtoria partium ſolidarum maximam partem ex Anatomia petita eſt, quae tamen praeſupponenda, non denuo hic docenda vel inculcanda erat. Humoribus quoq; adnumerantur ſpiritus ſeu impetum facientes partes, uti vulgo vocantur, quorum exiſtentiam partim talibus argumentis probant, quae in meras tandem principii petitiones reſolvuntur, partim vero *Hippocratis* auctoritate ſuffulcire & corroborare nituntur: Qualibus argumentorum generibus non multum roboris ad demonſtrandum ineſſe, jam aliunde ſatis notum eſt.

§. CCLXXII.

Phyſiologiae ſatis commode ſociatur *Hygieine*, quae eſt ſanitatis tutrix, diaeta ſeu ratio vivendi; Eſtque ſecundum *Noſtros* triplex, nempe *prophylactica*, quae morbos futuros pariter ac imminentes avertit, deinde *ſynteretica*, quae praſentem ſanitatem tuetur, & *analeptica*, qua valetudinarii reficiuntur. Diaeta in genere aureis hiſce regulis circumſcribitur: Quae juvant & proſunt, ſervanda; Quae nocent, fugienda eſſe; Sanis nonnunquam pro medicina eſſe, medicina non uti; Sanum eſſe, qui bene digerit & bene egerit: Quibus a C. *Celſo* additur alia, qua forte

nulla

nulla datur melior, nempe haec: *Sanus homo* (inquit *Celsus*) *& qui bene valet & suae spontis est, nullis obligare se legibus debet, atque nec medico nec alipta egere: Hunc oportet varium habere vitae genus, modo ruri esse, modo in urbe, saepiusque in agro, navigare, venari &c.* Speciatim deinde differitur de usu & abusu rerum non naturalium sive necessariarum, v. g. de aeris, plagae seu regionis coeli & loci seu situs salubritate, deinde de alimentis tam esculentis quam potulentis, porro de motu, quiete & exercitiis, somno & vigiliis, excernendis animique pathematibus: Ad res non necessarias seu fortuito contingentes referuntur equitatio, cursus, vociferatio, ambulatio, saltus, lusus, balnea, acidulae, lotiones pedum, manuum, capitis, vestes, lectus & lectisternia &c.

§. CCLXXIII.

In *Pathologia* agitur primum de morbis eorundemque differentiis tam essentialibus quam accidentalibus, posthaec de causis morborum in genere & speciatim de externis, cui tandem tractationi symptomatum historia subjungitur.

§. CCLXXIV.

In *Semeiologia* excerpenda ideo prolixus esse nolo, quia fontes, ex quibus doctrina signorum petitur, iidem propemodum sunt, ex quibus alii etiam hanc scientiam, morbos tam cognoscendi ac dignoscendi, quam varios eorundem eventus divinandi ac dijudicandi, depromere solent. Placuit tamen, quod signa insalubria tam adcurate distincta fuerint in pathognomonica seu inseparabilia, quae morbum semper comitantur, & epigenomena, quae per causae propagationem superveniunt, atque adeo semper & ubique morbum non comitantur. Haec enim ab omnibus ea, qua requirebatur, ἀκρίβεια distincta non sunt.

§. CCLXXV.

In ultima harum *Institutionum* parte sistitur *Therapevtica*, cui multae utilissimae regulae practicae in genere praemittuntur,

tuntur, priusquam ad ſpecialia fiat tranſitus, uti ſunt: Medicum, ut miniſtrum Naturae ad ejus molimina attendere debere; Non ſermone tantum, ſed ipſo opere vere medicum haberi; Viſitationes crebras patientium eſſe celebrandas, & in illis ſedulo vultum, vires, victum & mutationes morbi examinandas ac perdiſcendas; Nihil movendum, neque immutandum, neque alimentis neque medicamentis, ſi natura bene agit per ſe, quod debet; Remedia ſaepe mutanda non eſſe, quae ab initio bona ſunt viſa, licet non ſuccedant; Non pudeat quenquam medicum, in arduis caſibus tempeſtive alios medicos in conſilium vocare; In conſiliis cavendam eſſe contentionem & diſputationem, quae quippe medicos dedecet & aegros non juvat, ſed adflictis addit adflictionem; Semper urgentiori & periculoſiori quantocyus ſuccurrendum, etiam remediis temerariis, ſi opus ſit, ne, his omiſſis, aegrum certo mortis periculo exponat medicus; Morbum parvum non eſſe attollendum nec magnum parvi faciendum: Id enim medicos turpis lucri & ignorantiae ergo facere; Morbo non cognito, ad magna remedia nunquam progrediendum, ne errorem vel periculum committat & pulmonem curet, ubi ventriculus patitur; In formulis remediorum praeſcribendis accuratum eſſe oporteret medicum; In aegris conſiderandam eſſe aetatem, ſexum, conſuetudinem, morbum, vitae genus, regionem, vires & ipſum denique medicamentum; Opiatorum & narcoticorum abuſum eſſe fugiendum, nec ea porrigenda exhauſtis & viribus proſtratis, cum iis ſint viaticum ad aeternitatem; Idem intelligendum eſſe de abuſu purgantium vomitoriorumque; Medicamenta incognita, male praeparata, obſoleta & deſtructa nunquam eſſe ordinanda: Et quae ſunt alia ejuſmodi monita plura, quae, ſi a Practicis ea, qua par eſt, ſolertia in facienda praxi obſervarentur, certiſſimum eſt, multis aegrotantium querelis ſuperſedere poſſe Practicos.

§. CCLXXVI.

Quod ipſi ab *anonymo* quodam exprobratur vitium, quaſi nempe aphoriſmos *Hippocratis* a *Wedelio* in poriſmata reſolutos ad verbum transſcripſerit, ejus mentione non facta; Id ſilentio praetermitto: Dicat ipſe, ſi adhuc in vivis fuerit, ſuam cauſam, ſeque contra tam gravem *plagii* imputationem ipſe defendat.

§. CCLXXVII.

Ex Gallis Dn. *le Francois*, Facultatis Pariſienſis Doctor medicus, idem foviſſe videtur propoſitum, quod *Paulum Ammannum*, Profeſſorem olim Lipſienſem, commovit, ut ad *inſtitutionum medicarum* emendationem, neceſſario ſuſcipiendam animum adplicaret, ea tantum differentia inter utrumque intercedente, quod *ille* magis *conſilium de univerſa medicina emendanda* ſubminiſtrare cordi habuerit. Uti vero nullum dubium eſt, quin conſilia talia Reipublicae medicae admodum ſalutaria, utilia imo & neceſſaria ſint: Ita tamen eo potiſſimum collineare deberent, ut juſta primum & futuris uſibus practico-clinicis recte inſervitura theoria conderetur, cui dein ceu ſolido fundamento tota praxis clinica ſuperſtrui poſſet. Quae eadem *Auctoris* noſtri animo inſediſſe videtur opinio, dum non ſine ratione conqueritur, praecepta ſcholarum ſyſtematibus, praxi medicae contrariis, inniti, parum a docentibus de juſta remediorum adplicatione moneri, atque hinc parum vel nihil utilitatis in diſcentes redundare inde poſſe. Accedit, tyrones artis neſcire verum ſibi eligere Doctorem, qui, ſi ipſe praxin clinicam nunquam exercuerit, atque adeo obſervationum utilium ſupellectilem colligendi occaſione deſtitutus ipſe fuerit, ſanorum & praxi adplicabilium praeceptorum loco, inanes ac ſaepius cerebrinas ſuppeditabit ſpeculationes, quibus, ſi dein praxin ſuam ſuperſtruat, falli eum multis modis oportet. Semper mihi viſum eſt, promiſcuam talem in ſtudio medico, quod ſanitatem & vitam hominum pro objecto habet, informationem ſtudioſae juventuti nocentiſſimam eſſe.

§. CCLXXVIII.

Atque, hisce ordine sic praemissis, non solum de obstaculis, medicinae incrementa impedientibus removendis, sed & de justis atque legitimis mediis, quibus ad statum meliorem ac feliciorem evehi possit ars medica, solide differit.

§. CCLXXIX.

Anno 1731. *institutiones medicinae theoreticae*, physiologiam & pathologiam comprehendentes, publicae luci exposuit *Antonius Deidier*, Regis Consiliarius ac medicus, nec non in alma Monspeliensium Academia chymiae P. P. ordinis S. Michaëlis Eques & Societatis Regiae Londinensis socius, nec non Galliae triremium Archiater. Quid in illis praestiterit Clar. Auctor, ideo prolixius exponere mihi haud licet, quod in hunc usque diem meas in manus nondum pervenerunt.

§. CCLXXX.

Ex *Anglis* vero hoc nostro seculo *manuductionem physico-medicam* communicavit *Petrus Paxton*, qua Academicae juventuti methodum & adminicula suppeditavit, ad artis medicae cognitionem facili negotio perveniendi. Fundamentum nempe, cui hanc suam promissionem superstuit, tam a vera partium, quibus C. H. componitur, structura, quam etiam a continuo fluxu & mutatione earundem petit atque morborum myriades, in Europaeis regionibus homines infestantium, non tam a naturae humanae fragilitate, quam potius a luxuria & male sano vivendi ordine dependere demonstrat.

§. CCLXXXI.

Ex eadem nobilissima *Anglorum* natione in publicum quoque produxit ac delineavit medicinae ac morborum statum *Johannes Woodwardus*, M. D. inque Collegio *Gershamensi* ejusdem Prof. P. nec non medicorum Collegii & societatis regiae membrum, aliis jam scriptis in Actis eruditorum Lipsiensibus hinc inde recensitis satis notus. Relictis otiosis & sterilibus theoriae vulgaris figmentis, quibus permulti

multi hac noſtra aetate animos ſuos paſcunt, ſecuturum ſe potius naturae ipſius atque obſervationum ductum ſpondet, nec tamen ratiocinia ſe omnino neglecturum, fidem ſimul facit. Quod ſcriptum ut fructuoſius legeretur, commendat praeliminariter evolvi alium a ſe editum librum ſub rubro: *Idea naturae humanae morborumq́, quibus eſt expoſita, cum methodo iisdem medendi.*

§. CCLXXXII.

Cum vero tractatui huic non pauca immiſcuiſſet, quae aliorum Doctorum Londinenſium placitis erant contraria, tritamque hactenus & conſuetam medendi methodum dereliquiſſet, inprimis autem DD. *Freindium* atque DD. *Meaden* acerbius paullo tractaſſet, crabrones hoc ipſo ſcripto tantopere irritavit, ut permulti adverſarii certatim quaſi, ceu fieri adſolet, in ipſum conſpiraverint; Unde non defuerunt, qui per ſatyras, dramata muſica, quae operas vocant, imo libellos famoſos ludibrio publico *Woodwardum* exponere ſategerunt, imo DD. *Mead irae,* quae furor brevis eſt, fraena eousq; laxare haud erubuit, ut *Woodwardo* in platea publica obviam factus, gladium ſtringere & hoſtiliter ipſum invadere haud fuerit veritus. Ad quem temeritatis & audaciae gradum cum multis ob legum civilium rigorem pervenire non liceat: Convitiis ſaltem & inhoneſtorum verborum farragine obruere conantur illos, qui dogmata male ſana, in ipſorum tamen animis altius radicata, imo communi quaſi conſenſu adprobata, philiatrorum animis evellere ſanioraque praecepta inſtillare moliuntur.

§. CCLXXXIII.

Valet nimirum hunc usque in diem tritum illud: VERITAS ODIUM PARIT. Fata, quae hucusque expertus ſum ipſe, *Woodwardianis* haud plane diſſimilia ſunt. Quamvis enim ad eum usque inſolentiae & furoris gradum nondum pervenerint adverſarii mei, ut gladium publice, id quod *Woodwardo* contigit, in me ſtringerent: Non ceſſarunt

runt tamen, injuriosis merasque calumnias spirantibus scriptis me impetere, existimationem ac famam meam aliis suspectam reddere, retia clanculum tendere idque omne moliri, quod fortunae meae qualecunque detrimentum adferret: Verum cuncta haec consilia in irritum hucusque recidisse, in sinu gaudeo, taliumque emissariorum, alienis passionibus inservientium, oblocutiones non pluris, quam catellorum latratus aestimavi, quos proinde ne dignos quidem judicavi, quibus vel verbulum amplius reponeretur. Tantos interim tumultus excitavit adamatorum *spirituum animalium*, quorum systema verum ignorantiae asylum est, relegatio! Tantopere crabrones irritavit *corticis peruviani*, imposturarum plenissimi, insimulatio!

§. CCLXXXIV.

Facilem quoque in medicinam introductionem, fundamenta & necessaria praeliminaria ad praxin continentem, concinnavit J. *Pechey*, Collegii medici Londinensis membrum. Non videtur vero Auctor proprias meditationes una continua & naturali serie isto in libro proposuisse, sed ex celebrioribus tantum scriptoribus congessisse. In institutionibus, quae primam ejus partem constituunt, physiologiam, hygieinen, pathologiam, semeioticam ac therapevticam; In secunda materiam medicam succincte exposuit, quae tamen una cum reliquis, quae pertractavit, momentis rerum, non sunt hujus loci.

§. CCLXXXV.

Anno 1712. in theatro scriptorum artis medicae elementarium comparuit *J. von Gaukes*, Med. D. pariter Anglus, qui Dissertationem edidit *de medicina, ad certitudinem Mathematicam evehenda, continentem certa artis hujus principia, & quomodo ex iis omnia mechanice & methodo Mathematica demonstrari* possint. Optandum equidem omni modo foret, ad certitudinem Mathematicam artem in omnibus ac singulis suis partibus evehi posse: Longe vero alia quaestio est,

an

an hoc ab Auctore nostro praestitum sit? Illa certe principia, sive physica, sive chymica, sive mechanica, sive hydraulica fuerint, quae tamen pro certis & indubitatis venditantur, talia non esse, ipsa illorum indoles satis evincit; Per physica enim intelligit materiam, motum & formam, nec non tria *Cartesii* elementa, quae nemo alius facile aliter consideraverit, quam ut hypothetica. Per *chymica* denotat particulas & moleculas, quas machinarum invisibilium nomine indigitat. Per *mechanica* designat potentias mechanicas vulgares & per *hydraulica* machinas & instrumenta hydraulica. Verum qui demonstrationum Mathematicarum genium rite callent, facili opera comprehendent, Auctoris nostri putatitias demonstrationes cum Mathematicis nil nisi nomen commune habere. In quo concedendo non difficilis erit, qui propositiones adlatas cum demonstrationibus ipsis conferre non dubitaverit.

§. CCLXXXVI.

Ante aliquot annos edidit quoque institutiones medicas *Johannes Browne*, Med. D. quas quidem variis ex Auctoribus collectas, mechanismo nihilominus structuraeque partium solidarum ac fluidarum, ex quibus quippe corpus humanum componitur, superstruere conatus est. Quatuor itidem constant partibus, *Physiologia* nempe, *pathologia*, *semeiologia* ac *therapevtica*, quae, qua ratione systematice inter se mutuo cohaereant, ex Praefatione patere potest: Ex qua proinde paucula excerpere nobis liceat.

§. CCLXXXVII.

Principia, quae fundamenta demonstrationum esse debent, requirit mechanica, a materia nempe & motu seu dispositione corporum ad motum petenda. Sanguinis motum a systole & diastole fibrarum muscularium motriciumque, quinimo a temperie & quantitate fluidorum vult esse derivandum; Motionem vero & impulsum solidarum

partium non immateriale vel ideale quid esse, sed materiale, subtilissimum tamen, catholicum nempe illud fluidum, propter elasticitatem summe activum, sub respiratione ad nos accedens, quod a veteribus anima mundi adpellatum est: Hoc subtili elastico aëre exhalante, cum vita nostra vult actum esse. Hanc vitam describit esse constantem motum fluidorum, per certos canales vel vasa solidorum impulsu adjutum & corruptibile corpus ab interitu vindicantem: Motu hoc bene succedente, partem vel totum corpus vivere & a corruptione praeservari, interrupto vero illo nec restituto, mortuum esse pronunciandum: Mortem vero a deficiente sanguinis motu dependere& cum dispositione ad putrefactionem esse conjunctam. Sanitatem non simpliciter in motu sanguinis circulari consistere, sed in certo motus hujus ordine, in moderato liberoque progressu sanguinis, cordis pulsu fibrarum tono adjuto, fundatam esse, seu ab aequalitate motus solidarum pariter ac fluidarum partium dependere. Ad continuandum hunc motum partium moderatum & aequalem partium solidarum impulsum, partim humorum debitam & diversae vasorum amplitudini diversoque fibrarum vigore respondentem quantitatem, partim legitimam elementorum proportionem pro fluidis, massam sanguineam constituentibus temperandis, partim vasa libera & aperta, per quae sanguis absque obstaculo pertransire valeat, requiri. Prae reliquis tamen pulsum & tonum partium utramque facere paginam ad sanitatem conservandam; Pulsum cor & vasa respicere, quae a centro ad circumferentiam humores pellunt: Tonum vero fibris deberi ac membranaceis musculosisque partibus, quibus contra a circumferentia ad centrum urgentur: Utraque motus specie recte vigente, secretiones bene succedere & hominem perfecta frui sanitate. Ad *pathologiam* & *therapevticam*, prolixitatis nimiae vitandae causa, non progredior.

§. CCLXXXVIII.

Pedem potius promoveo ad *Johannem Mariam Lancisium*, summi

ſummi Pontificis Romani CLEMENTIS XI. archiatrum, qui Romae diſſertationem *de recta ſtudiorum medicorum ratione inſtituenda* publice recitavit, quae cum adplauſu excepta fuit.

§. CCLXXXIX.

Neque dubitamus eximium quendam inter ſcriptores *Inſtitutionum medicarum* locum concedere *Johanni Baptiſtae Morgagno*, in Gymnaſio Patavino olim Theoretices Profesſori longe celeberrimo, nunc vero Anatomico illius Primario. Quanquam enim in hunc usque diem ignorem, an, quas meditatus eſt, novas Inſtitutiones, lucem jam adſpexerint: Earundem tamen ideam inaugurali Oratione, qua Profeſſionem Theoretices in Univerſitate Patavina auſpicabatur, praeliminariter delineavit. Optamus animitus, ut, ſi dictis *Inſtitutionibus* ultimam manum nondum admoverit, propediem id faciat, eoque ipſo votis atque deſideriis diſcentium aeque ac docentium ſatisfaciat. Sperare enim integrum eſt, ſolidi quippiam atque conſummati ab hoc Celebri Viro profecturum, qui in peritia ſecandi tot hactenus egregia ſpecimina edidit: Siquidem certisſimum eſt, Anatomiam longe ſolidiora elargiri poſſe fundamenta, ad certitudinem mathematicae aemulam medicinam evehendi, quam ex phyſica, chymica, hydraulica, mechanica &c. expectare unquam licet.

§. CCXC.

In hunc finem, ut nempe principia artis faciliora redderentur Philiatris, conſpiravit ſociamque operam contulit *Hermannus Fridericus Teichmeierus*, M. D. ejusdemque in Academia *Jenenſi* P. P. Ord. *anthropologiae* elementa ſeu theoriam C. H. edendo, *in qua omnium partium actiones ex recentisſimis inventis anatomicis, & rationibus tum phyſicis tum chymicis, tum denique mechanicis, in uſum Auditorii ſui declarantur.* Uti enim mechanicis principiis addictus eſt: Ita & ad mentem Mechanicorum ratiocinatur; Atque adeo corpus hominis habet & agnoſcit pro machina, in quo quippe multifaria

reperian-

reperiantur machinarum minorum, inimitabili artificio ab omnipotente numinis manu coagmentatarum genera, puta vectes, trochleae, funiculi, pendula, antliae cum suis embolis, cylindris, valvulis ac tubulis, exemplo oculi, auris aliarumque ejusmodi machinularum. Imo ulterius ille progreditur, atque, inter C. H. & laboratorium chymicum maximam intercedere analogiam, adserere nullus dubitat; Adeo ut, secundum ejus sententiam, in illo aeque *coagulationes*, *solutiones*, *digestiones*, *filtrationes* &c. ac in laboratorio quodam chymico contingant. Quae caussa ipsum quoq; permovit, ut in explicanda officiorum, quibus viscera perfunguntur, ratione, ad principia nunc mechanica, nunc chymica, nunc utraque recurrere consultum judicaverit.

§. CCXCI.

Circa finem praecedentis seculi *fundamenta medicinae reformata, physico-anatomica*, quae A. 1693. Bruxellis recusa sunt, edidit *Franciscus Zypaeus*; Et licet inficias eundum non sit, multa lectu digna in *Zypaeanis* hisce medicinae fundamentis occurrere: Non pauca tamen, reformatione hac non obstante, emendatione nova indigere, ex elementis *Pittcarnii* jam superius allegavimus.

§. CCXCII.

Alia plane via incessit *Johannes Bartholomeus Adamus Beringerus*, qui veteres cum recentioribus conciliare conatus est; Quem in finem *connubium Galenico - Hippocraticum* seu *ideam institutionum medicinae rationalium* secundum veterum & recentiorum sententias compendiose contractarum in lucem protraxit, quae *Herbipoli* A. 1708. prodiit. Retinuit is quidem divisionem *institutionum* in quinque partes, aliis solemnem, *physiologiam* nempe, *pathologiam semeiologiam*, *hygieinen* & *therapevticen*, sed in omnibus brevissime sese gessit, paucisque thesibus singulas complexus est; Ut scopus ejus fuisse tantum videatur, veterum aeque ac recentiorum principia & offerre & inter se mutuo conferre; *Ut saltem quandam*

quandam cynosuram ac regulam exhiberent, ad medicinam noviter adspirantibus, qua ducti, si non portum attingere, saltem perspicere, & in vasto scientiae medicae oceano sententiarum periculosarum syrtes ac scopulos caute declinare discerent.

§. CCXCIII.

An vero ad finem hunc feliciter sint perventuri philiatri nostri, ex speciminibus paucis, quae hic excerpta sistemus, nullo negotio cognoscere ipsis dabitur. Sanitas ipsi dicitur *corporis humani ejusque partium constitutio naturalis, ad actiones ejus integre & naturaliter edendas apta & destinata.* Hanc constitutionem, putat, consistere *in spirituum harmonia, horum debita temperie, & partium solidarum legitima conformatione & continuitate decenti.* Divisionem partium in *continentes, contentas* & *impetum facientes* calculo suo probat. In *elementorum* numero eligendo placuit ipsi imitari *Cartesium*, atque adeo cum ipso particulas *primi, secundi* ac *tertii elementi*, seu materiam *subtilissimam, subtilem* seu *aetheream* & *crassiorem* seu *terrestrem* adoptat; statim tamen subjungit, hanc hypothesin, si non caeteris veriorem, ad captum tamen & dilucidationem studii medici, & singulorum in eodem abstrusorum explanationem faciliorem magis adcommodatam esse. In describendis temperamentis SEXCENTA HIPPOCRATIS fundamenti loco substernit: Unde statim patet, inter *temperamentum* & *temperiem* (quam confusionem plures admiserunt) non rite ipsum distinxisse. In tradenda spirituum doctrina a fabulosis traditionibus hucusque in scholis receptis ne latum quidem unguem recedit. Habet illos pro *substantia tenuissima, subtilissima & volatilissima, ad totum complendum, & functiones C. H. rite obeundas destinata.* Defendit quoque cum veteribus *spiritum insitum*, eumque vere existere, non tantum ex *morbis haereditariis*, certae cuidam parti implantatis, sed & *a particularibus a parentibus communicatis idiosyncrasiis* & *curationibus magneticis* probat. Functiones animam suo in corpore mediantibus spiritibus peragere existimat; Hoc tamen solvendum propo-

proponit problema: Annon cum Clar. *Stahlio*, medicinae Prof. Hallensi celeberr. *rejectis spiritibus*, certae functiones *per animam vitaliter in corpore agentem* clarius explicentur? Plura ejusmodi specimina allegare supersedeo.

§. CCXCIV.

Ante 24. propemodum annos *synopsis institutionum medicinae*, auctore *Theodoro Zwingero*, Professore Medicinae Basileensi, tribus capitibus comprehensa, lucem adspexit publicam. In *primo* physiologia sistitur, in qua de principiis rerum naturalium, de C. H. principio vitali, nec non de nutritione, chylificatione, respiratione, secretione, sensu, motu ac partu egit Auctor. In *secundo* pathologiam exhibuit, quae de natura, caussis, differentiis & signis morborum tractat. In *tertio* hygieinen ac therapevsin breviter adumbravit, methodumque medendi una cum remediis pharmacevticis succincte adumbravit; Cunctas vero hasce partes recentiorum observationibus & experimentis eximie illustravit.

§. CCXCV.

Eundem propemodum cum *Beringero* finem propositum sibi habuit *Johannes Andreas Fischerus*; Is enim *iliada in nuce*, seu medicinam synopticam, conciliatrici medicinae subsecuturae praemissam, publicam in lucem emisit; Unde hanc ejus intentionem haud obscure colligi licet.

§. CCXCVI.

Paucos ante annos eandem hanc elementarem artis medicae partem in studiosae juventutis gratiam & usum illustrare suscepit *Christianus Vaterus*, Pathol. P. P. Ord. in Acad. Vitebergensi, nec non physicus provinc. Saxon. ut & consiliarius & archiater Principis Servesta-Anhaltini. Universum nempe *institutionum medicarum* ambitum succinctis aphorismis tradere & exhibere, experimentisque hodiernis physicis, mechanicis, anatomicis & chymicis confirmare adlaboravit. Duas essentiales earum partes, nempe

physiolo-

physiologiam atque *pathologiam* admodum compendiose tractavit, in *semeiotica* vero *medica* tradenda prolixior fuit, cujus etiam *prognosticae parti* prae caeteris hanc merito praerogativam vindicat, quod *medicus* hac ipsa *fidem authoritatemque apud aegros* sibi *conciliet:* Requirit tamen simul, ut in *prognosi* formanda *caute se gerat, ne temerario judicio sibi aliisque noceat, & artem, alias satis certam, cavillationi* aliorum exponat.

§. CCXCVII.

Methodus, qua usus est *Vaterus* in tradendis hisce *institutionibus*, disputatoria fuit; Nulla enim, mea sententia, melior, nulla adcommodatior est hac ipsa, ad doctrinas juvenum animis instillandas, ut judicium non modo acuatur, sed & memoriae tenacius firmiusque imprimantur, quae legendo & explicando in collegiis antea proposita fuerant. Quae eadem me quoque movit ratio, ut hasce institutiones meas methodo primum disputatoria, deinde vero etiam explicatoria traderem.

§. CCXCVIII.

Systematicam universae medicinae adumbrationem, pro studiosorum adminiculo, tradidit *Johannes Stephanus Strobelbergerus*, e Ratisbona ad thermas Carolinas medicus Caesareus. Scopus ejus, ut ipsemet mentem suam declarat, neutiquam fuit, ut medicinam per compendium traderet, id quod ne possibile quidem esse existimat, sed id potius voluit, *ut plerosque medicinae titulos ordine quodam systematico proponeret, ut ceu loci communes in studiosorum medicinae usum venirent, ad quos, quicquid alibi apud probatos authores notabile occurreret, referrent, &, si quid declarandum sese offerret, ex istis statim peterent.*

§. CCXCIX.

Huic instituto convenienter, praemissis artis medicae praecognitis, de objecto ac fine ejusdem, nec non de ejus necessitate, privilegiis, nobilitate vel contemtu, receptam ejus divisionem in *theoricam* ac *practicam* par-

tem proponit, in quarum *illa* corporis humani principia & affectiones, in *hac* vero circa affectiones istas exercitatio, usus & praxis explicantur. Principia partim ex *physica*, partim ex *anatome* petenda esse existimat; Ad physica refert res naturales, nempe 1.) elementa 2.) temperamenta. 3.) humores. 4.) membra. 5. facultates. 6.) operationes, 7.) spiritus, & quae his annexa, ut sunt sexus, aetas & recta beneque vivendi ratio.

§. CCC.

Uti vero sanitatem describit, esse habitum C. H, ortum ex bona temperie calidi, humidi, frigidi ac sicci, ac dein ex recta conformatione & continuitate partium corporis ad actiones (*vitales, animales & naturales*) recte obeundas: Ita *morbum* nihil aliud esse opinatur, quam *privationem sanitatis*, seu defectum dictarum operationum, ortum ex intemperie calidi, humidi, frigidi, sicci; Vel ex partium solidarum in corpore mala conformatione vel discontinuatione. Ex quo breviter sic adumbrato schemate intelligi haud difficulter potest, quid pro suis usibus tyrones artis colligere inde possint vel debeant?

§. CCCI.

Justus Vesti, in Acad. *Erfurtensi* Pathologiae Prof. Publ. fundamenta medica, olim luci publicae exposita, denuo revisa, multisque locis aucta, sub titulo *institutionum medicarum reformatarum* circa finem praecedentis seculi denuo edidit publicique juris fecit. Firmiter equidem is, ut in *praefatione ad Lectorem* ipsemet monet, apud animum suum proposuerat, nullo amplius scripto publico se in lucem proditurum, atque judicio hominum sese expositurum, eo quod medicae artis facies Prothei instar sese quotidie fere mutet, ut, quod hodie indubitatae veritatis adsertum esse videtur, acriterque defenditur, cras iterum rejiciatur atque Clarifs. Virorum scripta laudentur ab his, culpentur ab illis, si sub aequorum vel iniquorum judicum censuram

ram cadant; Nihilosecius tamen, cum is, qui proximo ac publico inservire studet, aequo animo utramque ferre debeat fortunam; Metus censurae istius iniquae in animo ejus ita tandem evanuit, ut hasce *institutiones*, easq; *reformatas* publicam in lucem prodire passus fuerit.

§. CCCII.

At vero, si hac nostra aetate viveret clariss. Author, sine dubio miraturus esset scriptorum satyricorum copiam, quibus nihil fere aliud agunt eorundem opifices, quam ut aliorum labores perstringant, &, quod in proverbio dicitur, ex musca faciant elephantum. Pauci effluxêrunt anni, ex quo in societatem quandam rigidi quidam censores coiverant, qui alto supercilio comminabantur, se *semieruditorum* opellas examussim examinaturos, & acri sale satyrico consperfuros esse omnes illos, quos ex *semieruditorum* ordine acri hac censura dignos essent reperturi; Qui tamen ambitiosi conatus, cum permultis viris eruditis, aequis aliorum judicibus, magnopere displicuerint, mox sua sponte evanuêrunt.

§. CCCIII.

Caeterum *institutiones* suas aliorum more in 5. partes dispescit, ut in *prima physiologiam*, in *altera pathologiam*, in *tertia semeiologiam*, in *quarta hygieinen* atque *therapevticam* & in *quinta* denique *diaeteticam*, *pharmaciam* atque *chirurgiam* exhibeat. Neque vero negandum est, multa pro genio temporum, quibus vivebat, adcuratius tradidisse *nostrum*, multa etiam veterum dogmata recte explosisse, ut *institutiones* suas *reformatarum* titulo exornare jure potuerit: Neutiquam tamen dubitamus, quin, si hac nostra tempestate viveret, multa adhuc emendanda ipsi restarent.

§. CCCIV.

Eodem propemodum tempore *Johannis Francisci Vicarii*, Doctoris Medicinae *ac Profess. publ.* & in perantiqua Frib.

Constant. Universitate Prof. Publici, *basis universae medicinae* lucem adspexit, quae in quinque *institutionum* libros pro veteri more divisa ac juxta neotericos in principiis mathematicis, mechanicis & anatomicis fundata Auctori dicitur, & in qua tyronibus facilem ad sacram medicinam aditum pollicetur, imo ipsis quoque Practicis in abstrusissimis casibus facem accendere laborat. Existimat is, antiquitati non omnem, quam meruit, laudem esse denegandam, saltem in consignandis historiis morborum observationibusque condendis laudabilem praestitisse operam: At vero in his non adquiescendum, sed neotericorum inventa illis esse jungenda; Et hoc modo sperandum, aliam faciem esse adquisituram artem medicam, haud abs re sibi persuadet. Ingenue quoque confitetur, ex quibus, in *institutionibus* hisce adornandis, profecerit, quos inter laudat *Blancardum*, *Francum*, *Junckenium*, *Wedelium*, *Hoffmannum* & inprimis *Ettmüllerum*. Magnam quoque convenientiam esse inter *catechesin medicam* per modum dialogi a *Buxbaumio* editam, & hoc suum opusculum, sponte fatetur: Ita ut, si inter se mutuo comparentur, in quam plurimis, sese mutuo excerpsisse, observaturus vel plane juraturus sit Lector; Quod, quomodocunque sese habeat, nos suo loco lubentes relinquimus.

§. CCCV.

Sistemus potius pauca quaedam specimina ex prima harum *institutionum* parte, nempe *physiologia*, unde ad *pathologiam*, *methodum medendi* ac *therapiam* ipsam concludi facile potest. De elementis seu principiis corporum sic statuit: Quatuor illa vulgaria, ignem, aërem &c. non dari, &, si darentur, doceri tamen in medicina non debere. Vera corporum naturalium principia esse mechanico-physica; Corpora animalium esse machinas hydraulico-pnevmaticas, quae per sanguinis & spirituum contentorum motum varias actiones edant; Ipsum hominem talem esse machinam, quae tamen duo habeat agendi principia,

quorum

quorum alterum sit substantia cogitans, alterum vero extensum, certa ratione modificatum, a quo dependeat chylificatio, sanguificatio, humorum circulatio &c. Vitam humanam *formaliter* in unione animae cum materia plus minus organica, *fundamentaliter* vero in fluidis, maxime in sanguine consistere, & sic, ratione hujus fundamenti vitam corporis versari in perenni ac decenti partium fluidarum (quarum principaliores esse spiritus seu impetum facientes existimat) quae solidas impellant, motione. Naturam definit, esse rationem artis divinae, rebus naturalibus insertam, qua ducantur ad suos fines &c.

§. CCCVI.

Diximus paullo ante, *Vicarium* nostrum suos inter praeceptores, si non vivos, saltem mutos connumerasse *Georgium Francum*, celebrem quondam in *Heidelbergensi* Universitate *Professorem* medicinae publicum. Is enim pariter, in Auditorum suorum gratiam *institutionum medicarum* synopsin edidit, cui methodus medicinam discendi est adnexa.

§. CCCVII.

Jungimus huic *Bernhardum Matthiam Franckium*, Professorem ac medicum in alma Holsatorum Christian-Albertina publicum, qui, cum dicta in Academia extraordinariam medicinae professionem auspicaretur, *de summa theoriae*, quam vocant, *medicae ad morborum curationem recte instituendam, necessitate* vere non minus quam eleganter disseruit. Discutienda inprimis sibi sumpsit duo quasi brocardica, quae omnium ore circumferuntur, quorum primum est: *Bonum theoreticum* esse *malum practicum*; Et contra: *Malum theoreticum* plerumque *bonum* esse *practicum*. Alterum illorum est: *Qui sufficerit ad cognoscendum, sufficere quoque ad curandum.* Quid utrique huic effato veri vel falsi subsit, pluribus is dicta oratione examinandum in se suscepit.

§. CCCVIII.

Melius ſcopo noſtro inſervit *Bartholomaei de Moor* oratio de methodo docendi medicinam generatim, & ſpeciatim de modo inſtitutiones medicas tradendi, habita Groningae, cum, finitis feriis hyemalibus, ad Lectiones ordinarias A. 1707. reverteretur. Huic themati ut rite ſaſatisfaciat, fundamenti loco ſupponit, univerſam medicinam, quanta eſt, practicam eſſe; Eſt enim ars, quae a fine incipit, quae conſervat ſanitatem, morbos curat & vitam prorogat. Inde concludit: Male medicinam hucusque in *theoreticam* & *practicam* fuiſſe diviſam, cum in medicina nihil tradi debeat, niſi quod ad finem iſtum conſequendum ſit adcommodatum; Et contra; Ea omnia, quae huic fini minime inſerviunt, praetermittenda veniant.

§. CCCIX.

His praemiſſis, prudenter monet, in limine ſtatim cespitaſſe medicos, quando de elementis ſibi diſputandum eſſe in Inſtitutionibus putarunt. Si enim, uti paulo ante monuerat *Noſter*, ea, quae fini medici non inſerviunt, ſunt praetermittenda, ſi inſtitutiones practice ſunt explicandae, fruſtra utique in medicina diſputatur de elementis, utpote quae tractatio Phyſicis in ſolidum eſt relinquenda, quorum eſt, hiſce de rebus diſſerere. Neque enim, exiſtimat is, quemquam ab omni judicio usque adeo vacuum eſſe, qui non intelligat, nec quatuor elementa Peripateticorum, nec tria Carteſianorum, ad conſtitutionem hominis quicquam facere. Praeterea vanos condemnat conceptus, quos de ſtatu ſanitatis formare ſibi ſolent medici, num ſcilicet conſiſtat in potentia quadam actiones exercendi? Vel an ſanitas a parte rei ſit ſubſtantia? Tales enim, qui hiſce vel ſimilibus innutriantur conceptibus, non magis ſapere poſſe credit, quam bene olere, qui in culina habitent.

§. CCCX.

Unde colligit Auctor noſter, Sanitatem eſſe adjun-

ctum

ctum vitae, vitam vero actuositatem ex interno principio. Nemini id obscurum posse esse putat, qui consideraverit, vivere esse agere, movere & moveri, cum sine motu corpus sit pondus iners. Itaque motum illum ex interno principio procedere debere. Pariter moveri quidem horologium, at non vivere. Horologium artificialem, humanum vero corpus naturalem esse machinam; Artificem rotulas scite praeparare, apte inter sese conjungere, & conveniens pondus appendere nosse, vitam tribuere non nosse. Solum DEUM vitam, respirationem & omnia hominibus largiri; Vitam solius omnipotentiae divinae stupendum esse monimentum. Verum, quodnam tandem est, sepositis rhetorum artificiis, principium illud internum, e quo, tanquam fonte perenni, omnes actiones scaturiunt, cujusque sanitas est adjunctum. Auctor noster rotunde enunciat: Non esse mentem, cujus natura in cogitatione consistat; Quasi vero cogitatio, tanquam res immaterialis, nullum cum materiali habeat commercium. Nec esse animam, cujus obscurus admodum sit conceptus; Quasi iterum duobus hisce vocabulis non promiscue & indifferenter uterentur medici. Quid ergo? Et quodnam tandem est principium istud internum, quod recte agnovit noster? Respondet: Nullum aliud, quam sanguinis continuum motum, circulationem, pressionem; Quasi non alia iterum causa requireretur, a qua motus sanguinis circularis & pressio procederet; Quo modo si quis cum Auctore nostro ratiocinaretur, aut in causarum determinatione in infinitum sine dubio progrediendum, aut agnoscendum foret in corpore humano aliud internum, illo prius, principium, nempe ipsa *Anima Rationalis*.

§. CCCXI.

Verum, regeret Noster, tali progressu causarum in infinitum non esse opus; Cor enim, secundum *Aristotelis* effatum, primum esse vivens & ultimum moriens; In ovo incubato post colliquamentum candidum, punctum emi-

care saliens; Cordis illud & circulationis rudimentum esse; Hinc idem dici partem principalem, quia ab ejus contractione vita, sanitas, omnes actiones dependent; Motum esse unicum vitae auctorem; Motum sanguinis omnes partes ad agendum habiles reddere; Idem illud, quod pondus appensum in horologiis, id quod aqua vel ventus in molendinis, idem illud motum sanguinis in corpore humano efficere. Sanguinis motum vivificare omnes partes, easque ad agendum disponere; Sanguinis motum in dormientibus non minus quam vigilantibus obtinere. Quid? Quod absque sanguinis motu & versus cerebrum distributione, ne somnus quidem intelligi possit. Verum his similibusque phrasibus communiter utuntur, qui principiis ita dictis mechanicis sese manciparunt, quas tamen diluemus suo tempore.

§. CCCXII.

Quibus interim sic expositis, varias animae facultates, a Galeno temere effictas, ex *Institutionibus* vult esse remotas, & merito quidem; Quia ex legitima partium viscerumque conformatione mutuaque ad se invicem habitudine actiones corporis humani variae. ab altiori principio actuatae, longe felicius certiusque deduci possunt.

§. CCCXIII.

Progressus hinc ad alteram medicinae theoreticae partem, nempe *pathologiam*, in qua de morbis, eorundemque causis & symptomatibus agitur, provide iterum monet, practice haec omnia ob oculos ponenda; Proindeque frivolae intemperiei cum & sine materia explicationi cum antiquis non esse inhaerendum, cum omnis intemperies, juxta illorum mentem, a quibus etiam δυσκρασίας vocabulum ad nos derivatum est, significet aliquid stabile partibus velnti inhaerens, cum temperies partium solidarum a sanguine ejusque motu dependeat. De motu vero qui meminerint, paucos esse, aut, si meminerint, pauciores

esse,

esse, qui summum ejus usum explicando lectoribus demonstraverint. Proinde repetit denuoque inculcat: Vitam esse actuositatem ex interno principio; Illud vero principium nullum esse aliud, quam pressionem sanguinis; Unde infert: Plerosque morbos, inprimis universales, a sanguine dependere. Neque vero simpliciter motum tantum considerat, sed & humorem movendum; Considerat, inquam, motum sanguinis, talis scil. liquoris, cujus fibrosa est & esse debet consistentia, necnon vasa, in quae praecipue vires suas exerit, nempe arterias conicas; Considerat insuper, longitudinem pariter atque angulos horum tubulorum non esse ubique eosdem, sed uno in loco minus, in alio magis acutos; Considerat tandem motus hujus sequelas; Unde manifestum evadere putat, dictas qualitates hinc pendere, nec opus esse ad malignitatem & ignorantiae latibula confugere, ubicunque insoliti quippiam adparet in morbis. Considerando ergo hoc modo liquorem sanguineum ejusque consistentiam & vasa, & motum intestinum & progressivum & expansionem & horum omnium habitudinem atque relationem ad sese mutuo: Pollicetur, multo distinctiores conceptus inde orituros, conceptus inquam, quorum usus per universam praxin latissime sese sit diffusurus.

§. CCCXIV.

In signorum doctrina, quae, pariter in *Institutionibus* tradi consuevit, *Auctor* non est admodum prolixus, quandoquidem signa sese sensibus, & id, cujus signa sunt, intellectui offerunt. Vult autem, signa convenire cum morborum caussis & symptomatibus, differre tantum considerandi modo. Conveniunt, inquit; Quandoquidem oportet, ut necessarius sit nexus inter signum & rem signatam: Talia autem necessaria affinitate cum morbo invicem conjunguntur. Inter reliqua autem signa pulsui non postremum concedit locum; Quare? Quia motus sanguinis medico inprimis considerandus est.

 Uti

Uti vero motus sanguinis aequalis ad vitae & sanitatis conservationem necessarius est: Ita immutatus morborum causa est, magnitudinis morbi signum, & eventus felicis vel infelicis argumentum existit. Plures pulsuum differentias, quae tactu explorari non possunt, enumerare recusat, cum aliud sit in museo aliquid fingere, aliud per accuratam observationem & attentam experientiam addiscere. Proinde nullas describere cupit pulsuum differentias, quam quae sensibus sunt manifestae; Tales autem tres tantum vel quatuor ad summum dari existimat, alium nempe, a *robore*, *validum* vel *debilem* vocandum, alium a *magnitudine*, *magnum* vel *parvum*, a citius vel tardius repetitis ictibus, *frequentem* vel *rarum*, aliumq;, ab arteriae constitutione *durum* vel *mollem*. Unde praejudiciis eum excoecatum esse existimat qui credat, sese pulsum *celerem contradistincte* a *frequenti* manifeste percipere posse: Cum de celeri sanguinis motu ex frequentibus & citissime sese excipientibus ictibus judicemus. Verum aliud est judicare, aliud simpliciter percipere.

§. CCCXV.

Methodum medendi, praecipuam artis partem ita vult proponendam esse, ut discipuli ex indicantium, coindicantium, prohibentium, correpugnantium & permittentium labyrintho sese explicare possint. Id vero facile esse putat, si essentia morborum, si differentiae eorundem debita evidentia ob oculos ipsis positae fuerint. Notum est, inquit *Noster*, remedium morbo debere esse contrarium vel subcontrarium: Qui ergo de morbi ingenio non recte judicat, neque poterit is legitimas elicere indicationes. Quomodo autem ille de morbi essentia recte judicabit, qui de motu humorum minime, de intemperie stabili & quiescente omnino sollicitus est? Quomodo ille methodi medendi gnarus haberi poterit, qui in sanguine plethoram, quam putat non posse esse nimiam, & cacochymiam considerat, motum, dilatationem & aestum negligit?

§. CCCXVI.

§. CCCXVI.

Denique nec ipsorum medicinae instrumentorum obliviscitur *Noster*, sed tria nobis commendat, nempe *diaetam*, *chirurgiam* & *pharmaciam*, ad quam etiam *Chymia* referri potest; In quibus quippe omnibus exercitatum esse oporteat medicum, si officio suo digne perfungi cupiat.

§. CCCXVII.

Cum A. 1687. *Sebastianus Christianus de Zeidlern*, Med. D. & P. P. primarius in *Academia Carolo-Ferdinandea Pragensi*, Institutiones medicas ederet, spem amplam concipere licuisset, in provectiori, qua tum constitutus erat Auctor, aetate perfecti & consummati quippiam ab eo profecturum; At vero spes nos fefellit; Nihil enim profecto egit aliud, quam quod veterum crambem jam satis coctam ac decoctam denuo recoxerit; Id quod ne absque sufficientibus rationibus dixisse videar, pauca tantum specimina in medium proferam. Illud itaq;, quod Naturam adpellant omnes, cum calido innato veterum absolute convertit; Hoc enim esse, cui insita sit vis atque potestas, per quam sumus & operamur. Mixta omnia ex quatuor Peripateticorum elementis constare opinatur. Doctrinam antiquorum de qualitatibus occultis, de temperamentis, ex quatuor primarum qualitatum, caliditatis, frigiditatis, humiditatis & siccitatis praedominio oriundis, de quatuor sanguinis humoribus, bile flava & atra, pituita & sero tanquam excrementis utilibus, de hepate, parte principe & sanguificationis organo & officina, de liene acidum alliciente aliaque ejus farinae, de quibus ex recentiorum theoria melius informatus esse potuisset, citra omnem necessitatem & utilitatem postliminio revocavit. Ut alia taceam.

§. CCCXVIII.

Institutiones ipsae more consueto in V. libros sunt distributae, in quorum *primo* de etymologia, quidditate & divisione medicinae, de officio medici, de elementis

 eorun-

eorundemque qualitatibus & inde refultante vario temperamento, de humoribus, de partibus H. C. de fpiritibus, facultatibus & actionibus tractatur: Quae res cunctae partim ab aliis millies inculcatae, partim vero fupervacuae proindeque a theoria medica vera refcindendae funt.

§. CCCXIX.

Cumque duplicem operationis medicae finem fibi habeat praefixum, nimirum ut non modo fanitas humani corporis praefens confervetur, fed & amiffa reftituatur: Hinc *libro fecundo* agit de ufu fex rerum non naturalium, & quidem iterum juxta veterum placita, quia fortaffis religioni fibi duxit, ab eorum dogmatibus vel latum unguem recedere. Sic v. g. rationem redditurus, cur fupinus in dorfo decubitus usque adeo nocivus fit, hunc in modum ratiocinatur: Quod nimirum tali in fitu corporis fanguis in vena cava incalefcat, unde multi ad cerebrum vapores eleventur, in quo concreti apoplexiae, paralyfis, convulfionum, incubi atque defluxIonum caufae prodeant. In *tertio* vero *Libro* non modo naturam morborum eorundemque differentias tum effentiales tum accidentales, fed & tempora, caufas atque fymptomata evolvit.

§. CCCXX.

In *quarto* per figna ftatum hominis fani & aegri quemq; neutrum vocat, conjectare, quaeq; indicia aegrotantibus falutem vel mortem portendant, edocet: Inde ad crifium dierumq; criticorum, nec non urinarum atque pulfuum confiderationem progreditur. In *poftremo* vero libro generalem medendi methodum proponit, oftenfa varia ratione venaefectionis aliarumque evacuationum per alvum, urinam, fudores &c.

§. CCCXXI.

Anno 1710. Lugduni prodiit epitome totius medicinae, inftitutiones, pyrotechniam, commentarium pharmaceuticum & praxin medicam fuccincte complectens, cui in

in calce addita eſt *Theodori Zwingeri*, Anatomiae & Botanices Profeſſoris Baſilienſis diſſertatio medica de vitae longaevitate adquirenda. Manifeſtum vero eſt, quod haec epitome ex *Michaëlis Ettmülleri*, Profeſſoris quondam Lipſienſis ſcriptis medicis ſit compilata; *Unde* celebris hujus medici opera in compendium redacta, A. 1701. Londini impreſſa hac inſcriptione lucem publicam adſpexerunt: *Michaelis Ettmülleri, in Academia Lipſienſi quondam Profeſſoris celeberrimi, opera omnia in compendium redacta:* Qui liber ſi cum hoc noſtro comparetur, eundem plane eſſe liquide conſtabit.

§. CCCXXII.

Quod igitur primam iſtius compendii partem, nempe *inſtitutiones*, quae hac vice noſtrae tantum conſiderationi ſubjacent, attinet, in quatuor illas partes digeſtas eſſe videmus, nempe in *Phyſiologiam*, quae de principiis corporum naturalium, de principio corporis humani vitali, nutritione, chylificatione, reſpiratione, ſecretione, ſenſu, motu & partu tractat; Deinde in *pathologiam*, qua natura, cauſae, differentiae & ſigna morborum exponuntur: Tandemque in *hygieinen* ac *therapevſin*, quibus duabus partibus de methodo medendi remediisque pharmaceuticis agitur.

§. CCCXXIII.

Qui ſecundum principia Illuſtr. STAHLII, quae tamen naturae ipſi conformia ſunt, prima artis medicae fundamenta ſtabiliverit, praeter *Georgium Philippum Nenterum*, medicum & practicum *Argentinenſem*, qui & medicinam in eadem Univerſitate docendi facultatem nactus erat, pauci innotuêre. Edidit is A. M. DCCXIV. theoriam tam hominis *ſani* quam *aegroti*; In illa *phyſiologiam*, in hac vero *pathologiam* nempe *medicam*, ita tractandam ſuſcepit, ut, quod in votis potiſſimum cordatiorum quidam habebant, *expunctis in phyſiologia minime neceſſariis, ſuperfluis ac curioſis, quae vera artis medicae fundamenta magis evertere, quam confirmare ſolent, ea tantum, quae ad medicum ejusque ſcopum praecipue ſpectant*,

ſtant, *traduntur*, *&* *ex veris naturae*. *in corpore humano agentis*, *principiis ſolide demonſtrantur*; Praemiſſa in gratiam tyronum *introductio de requiſitis boni medici*. In altera vero theoriae medicae parte, quae *pathologiam* explicat, *remotis* pariter *inutilibus*, *ea tantum*, *quae ad praxin vere medicam neceſſaria ſunt*, *tradere adniſus eſt*, cui ſimiliter praemiſſa eſt *introductio de nævis pathologiæ modernæ & activo in morbis*.

§. CCCXXIV.

Eſt autem theoria haec *Nenteriana* eo dignior, quae adcuratius examinetur, quo pauciores ſunt, qui eandem hac methodo exhibuerunt. Candoris & ſinceritatis, quae ex omnibus ferme paginis ſcripti hujus clariſſime elucet, primum ſtatim documentum occurrit in epiſtola dedicatoria ad per-illuſtre *quindecim Virorum Collegium Argentinenſe*, in qua ſincere is ediſſeruit; Se varias quidem medicorum theorias adcurate examinaſſe: Aſt poſt multos labores & ſummum (quod praecipue dolendum) temporis diſpendium, multas earum multa quidem curioſa & maxime ſubtilia, ad praxin vero medicam (ad quam tamen omnia in medicina dirigenda) minime neceſſaria contineri, ſe deprehendiſſe. Quare, ſepoſitis iis, in quibus alii inutiliter occupantur, & de mechanica partium ſtructura & effectibus, per neceſſitatem quandam exinde fluentibus, nihil tamen utilitatis praxi foenerantibus, ſupervacanee ab ipſis diſſeruntur, maluit *noſter* naturam ipſam, quae vera morborum medicatrix & medicorum magiſtra eſt, conſulere, ejusque non ſolum motus ordinarios in ſtatu ſano, ſed & extraordinarios in omnis generis morbis accuratius examinare: Quo ipſo ſcrutinio feliciter ipſi innotuit, theoriam vulgarem non tantum multa ſuperflua & minime neceſſaria, ſed & falſa veramque praxin evertentia continere; Unde tanto magis iſto ſuo in propoſito confirmatus fuit, reformatione quadam eandem indigere.

§. CCCXXV.

§. CCCXXV.

Naevi vero, quos in *theoria physiologica* deprehendit, hi ſunt: I.) Quod pleraq; phaenomena, in C. H. vivo obvia, materiae potius ejusque variis qualitatibus, quam motui, ad certos fines, praecipue vero ad conſervationem corporis directo, vindicentur. II.) Quod multa ἀλλότρια in medicinam ex aliis diſciplinis, v. g. phyſica corpuſculari, botanica, chymia, anatome &c. ſint introducta, quae theoriae medicae verae potius obſunt, quam proſunt: Unde haud immerito quaerit noſter: *Cur ſaepius* Anatomici *optimi*, Botanici, *&* Chymici *in praxi ſint infeliciſſimi?* Unde ortum ſit illud tritiſſimum: *Optimos theoreticos peſſimos eſſe practicos? Cur inter theoriam vulgarem & praxin nullus ſit nexus &c.* Contra omni jure contendit idem: Theoriam medicam unice occupatam eſſe debere in inquiſitione vitae ac ſanitatis, quantum nempe ſcopo medico inſervit: Cui tamen conſiderationi variorum quoque motuum in ſtatu p. n. occurrentium, ad conſervationem tamen corporis tendentium, tractatio addi debeat, ut appareat, quomodo etiam in ſtatu p. n. praeſentibus licet cauſis morbificis, nihilominus corpus, ad corruptionem intimam, nempe putredinoſam proniſſimum, in vita conſervetur: Unde hanc vitae definitionem elicit: *Eſſe corporis mixti, ad corruptionem admodum proni, ope motus ſanguinis circulatorii, ut & ſe- & excretionum, in integritate conſervationem.*

§. CCCXXVI.

Elicit hinc evidentiſſimum hoc conſectarium: Quod, quamdiu heterogenea varia ſanguini reliquisque humoribus immixta nec quantitate nec qualitate excedunt, tamdiu quoque omnes motus, nempe tam progreſſivus ſanguinis quam tonicus fibroſarum partium placide & absq; ulla moleſtia procedat, omniaque heterogenea tranquille corpore excernantur: Quamprimum vero ſordes quantitate pariter ac qualitate excedere incipiant, utrumque iſtum vitalem motum augeri neceſſe ſit, ut hoc tandem

modo heterogena, ad excretionem recte dispofita atque praeparata per emunctoria convenientia proscribantur. Etiamsi itaque extraordinarii tales motus non sine molestia contingant, pro praeternaturalibus tamen mereque morbosis propterea haberi nec possunt nec debent, sed potius, respectu finis salutares, ad excretionem materiae, corpori sive molestae sive noxiae tendentes, sunt judicandi. Et ad motus tales extraordinarios, vitae conservationem unice respicientes, merito refert haemorrhagias spontaneas, sudores criticos, coryzam, diarrhoeam criticam &c. Imo quid vetat, quo minus etiam febres ad eandem hanc classem referamus? Cum ex his, chinchina intempestive suppressis, eadem imo saepe pejora mala sequantur, quae, teste experientia, ex praedictis salutaribus naturae motibus, perversa cura cohibitis, consequuntur.

§. CCCXXVII.

Monstratis hoc modo *physiologiae vulgaris* naevis, & ostensis contra veris ejus fundamentis, nunc defectibus *pathologiae* recensendis in *introductione* eidem praemissa se pariter adcingit *Nenterus*, cui quippe persuasissimum est, in dicta *pathologia vulgari non pauca inutilia, ad praxin minime necessaria, imo vera praxeωs fundamenta haud raro evertentia & felicem curationem una cum ipsa medici fama pessundantia inveniri.*

§. CCCXXVIII.

Id quod ut solide probatum eat, ceu insignem statim defectum notat, quod pathologorum plerique *morbum ceu mere passivum quid* praefigurare sibi videantur: Cum *noster* potius credat, *in quam plurimis* (si non in omnibus) *morbis esse aliquid activum, utile & ad conservationem vitae necessarium, quod ideo minime supprimi, sed potius, non obstantibus summis molestiis, tolerari, imo* (pro circumstantiarum ratione) *promoveri debeat.* Id quod antea adlatis exemplis febrium, coryzae, diarrhoeae, haemorrhagiarum spontanearum &c. sat luculenter patet.

§. CCCXXIX.

Ad eandem hancce classem defectuum, quibus *pathologia* moderna laborat, refert quoque *pathologiam salsam*, quam *Tachenius* aliique praecedenti seculo in scholas medentium non sine ingenti noxa introduxerunt. Cui pathologiam *obstructionum* jungit, a quibus non paucos morbos derivarunt alii, etiamsi in C. H. admodum raras esse veras obstructiones, Practicis satis constet.

§. CCCXXX.

Etiamsi autem ex hisce omnibus, ceu totidem speciminibus cognosci facile possit, genuinum *Stahlii* filium esse *Nenterum*; Sunt tamen, ii praecipue, qui ridicule admodum quosdam inter *genuinos*, quosdam vero (si, quod sentiunt, dicere auderent) ad *spurios* vel *nothos* referunt, qui hanc laudem illi disputant, loca quaedam ex utraq; hac theoria allegantes, ex quibus probare id contendunt. His vero consulendum est, ut ejusdem hujus *Nenteri* fundamenta medicinae theoretica, in forma tabularum conscripta, attentius perlegant atque perlustrent: Ita enim, meras esse, quas proponit, doctrinas *Stahlianas* satis superque convincentur, nisi forte, quae de fluido nervorum Cap. III. p. 80. & 81. *physiologiae* disserit, scrupulum injiciant.

§. CCCXXXI.

Exequitur id modo, *institutionum* scriptoribus solemni, & hucusque in scholis medicorum recepto: Praemissis nempe medicinae praecognitis, ad *physiologiam* atque *pathologiam* ordine progreditur, quibus deinde *semeioticam*, *medendi methodum*, *diaeteticam*, & *therapiam* tam *generalem* quam *specialem* subjungit, atque adeo ea omnia praestat, quae suis in institutionibus alii tractare ac praestare consuevêrunt, quae tamen prolixe hic recensere supersedeo.

§. CCCXXXII.

Eandem *Stahlii* theoriam mira brevitate parique per-

ſpicuitate complexus eſt in *ſpecimine theoriae medicae*, ad uſum practicum adcommodatae *Johannes Simon Bauermüller*, Phil. ac Med. D. ejusdemque in Julia Ducali Würtzburgenſium Univerſitate P. P. militiaeque praeſidiarius. Is, licet auditor *Stahlii*, quantum mihi quidem conſtat, nunquam fuerit, ejus tamen dogmata, tam *phyſiologiam* & *pathologiam*, quam ipſam quoque *therapiam* concernentia, tam exquiſite comprehendit, ut adcuratius compendium videre hactenus non licuerit. Omnia vero ſua *Stahlio* ejusque ſcriptis, quae diurna nocturnaque manu volvit, ſe debere in *Praefatione* ſponte fatetur, ſimulque graviter conqueritur, *theoriam* hucusque *uſitatam*, *claſſicis* nempe *famoſis ſpeculationibus ſuperſtructam cum praxi adeo male cohaerere, ut potius, ſi quis ad normam illius mederi cupiat, poſſit facile imo debeat neceſſario fere optato & felici ſucceſſu fruſtrari. Speculationibus mechanicorum* (mechaniſmi legibus plerumque minime conformibus,) *utut pulcris & plauſibilibus nunquam plus juſto fidendum; Ad diſcurſum potius eas eſſe, & rationem de rebus docte* (ſaepius tamen futiliter) *reddendam, quam ad praxin, juxta ductum illius, proſpere exercendam; Idque ſe uſu ac repetito auſu ſatis didiciſſe*, ſerio adfirmat. Nullibi vero de ſcriptorum *Stahlianorum*, quod alii frivole praetenderunt, ut Philiatros ab illorum lectione abarceant, & ut ſua tantum admirentur, efficiant, obſcuritate conqueritur; Plana ac perſpicua ei ſunt omnia, ut pleriſque aliis.

§. CCCXXXIII.

Si quis vero, ad hancce theoriam melius comprehendendam ac veluti imbibendam, fontem ipſum conſulere malit, tanto minus a vero ſcopo aberrabit. Edidit nempe Celeb. Vir, *Johannes Erneſtus* STAHLIUS theoriam medicam veram, *phyſiologiam* & *pathologiam*, tanquam doctrinae mediciae partes vere contemplativas, e naturae & artis veris fundamentis intaminata ratione & inconcusſa experientia ſiſtentem. At bis terve legenda eſt haec *Stahlii* theoria, ut in ſuccum tandem ac ſanguinem convertatur. Sic facto ipſo deprehendet, inter praecepta

ejus

ejus theoretica & ipsam praxin longe adcuratiorem esse nexum & harmoniam, quam in ullo eorum, qui *mechanismum* ubique crepant, reperiri liceat.

§. CCCXXXIV.

Inter genuinos ejus discipulos referent sine dubio qui ab aliquo usque tempore eos ita distingvere consvevêrunt, *Georgium Danielem Coschwitium*, in Fridericiana Hallensi olim Professorem medicinae publicum, qui, etiamsi integrum cursum medicum ad principia illustris STAHLII meditatus videtaur, morte tamen praeventus, solam *physiologiam* una cum *hygieine* absolvit. Titulus plenus hic est: *Organismus* & *mechanismus* in homine vivo obvius & stabilitus, seu, hominis vivi consideratio physiologica, ex veris naturae principiis eruta, ad *mechanismi* & *organismi* leges ordine concinno deducta, *methodo plana* ac *demonstrativa* exposita, in usum auditorii sui praecipue edita, & reliquis medicinae tam theoreticae quam practicae partibus, fundamenti loco, praemissa.

§. CCCXXXV.

Nihil vero prolixe hac inscriptione pollicitus est author, quod non reipsa praestiterit: In omnibus enim ac singulis fidem suam plenissime liberavit, nisi quod hucusque persuadere mihi non potuerim, aphorismum quendam, scholio qualitercunque illustratum vere *demonstrativam* methodum exhibere. Qui vel primis tantum labris mathematicam degustarunt methodum, vel prima tantum *Euclidis* elementa evolverunt, illis, quid ad methodum vere *demonstrativam* requiratur, non potest esse ignotum.

§. CCCXXXVI.

His interim missis, quae rei tractatae dignitati nihil derogant, recte sustinet *noster*, praecipuum medentis negotium in indaganda vera naturae indole verti debere, ut nempe illius ordinem, leges & quasi mores per-

ſpectos ſibi reddat, eaque ratione aptitudinem ſibi comparet, ut miniſterium cum ſucceſſu praeſtare eidem valeat: Id quod in eorum gratiam ſalutariter monet, qui quaſi dominatum quendam in eandem adfectant, legesque ipſi domeſticas, quotidianas & uſitatiſſimas oppugnant violantque, atque adeo loco miniſterii, quod naturae praeſtare deberent, vim eidem potius faciunt eamque maxime turbant. O quam recte ſibi aliisque conſulerent intempeſtivi *corticis peruviani* laudatores, (in quos quippe monitum hocce adpoſite quadrat) ſi & rite illud perpenderent & in praxin quoque deducerent! Sic enim querelis numeroſorum aegrotantium, qui ex incongrua tali febrium curatione diſpendium ſanitatis ſuae ſaepius irreparabile paſſi fuere, ſuperſedere poſſent. Nec ſine ſontica ratione addit noſter: Permultos quidem eſſe, qui, naturae ſe miniſterium praeſtare, adfectant, eam tamen profundiſſime ignorant: Aliâs enim poſſibile vix foret, eos *ignorantiae aſylis* naturam hoc modo deſcriptam adnumerare poſſe.

§. CCCXXXVII.

Qui vero naturae hujus, nempe humanae, verum genium perſpectum ſibi reddere cupit, eum, ſecundum *Auctoris* conſilium, non modo de textura & ſtructura partium variarum C. H. mechanica ſollicitum eſſe oportet, ſed & de variis motibus in eo obviis, eorundemque vero principio ſeu cauſa efficiente meditationem inſtituere debet; Ut ita naturam *hominis vivi* rite ſciat atque intelligat: Unde evidenter fluit, *mechaniſmum* ubique cum *organiſmo* & *hunc* cum *illo* conjungendum eſſe.

§. CCCXXXVIII.

Specialior tractatio duabus comprehenſa eſt *ſectionibus*, quarum *prima* novem, *altera* vero tribus abſolvitur capitibus. In primo ſectionis primae capite agitur de homine & quidem *vivo*, prout duabus eſſentialibus partibus conſtat, corpore nempe, mechanice & artificioſe exſtructo, tanquam

quam principio paſſivo, & anima rationali, tanquam principio activo, corpori organico vitam largiente, omnesq; motus in illo perpetrante, conſtat. In *ſecundo* de ſtructura corporis variarumque ejus partium uſu; in *tertio* de elementis & mixtione corporis, in *quarto* de natura, ſeu principio agente in C. H. vivo, in *quinto* de vita, motibus vitalibus eorundemque effectibus, in *ſexto* de nutritione, in *ſeptimo* de generatione, in *octavo* de ſenſatione & in *nono* de temperamentis diſſeritur. Rationem vero, quare hoc potiſſimum, non alio ordine, univerſam *phyſiologiam* ſuſceperit tractandam, in praefatione Author ſatis ſuperque expoſuit.

§. CCCXXXIX.

In *altera ſectione*, quae *hygieinen* ſeu conſervationem ſtatus naturalis H. C. exponit, *primo* iterum *capite* de ſanitate ejusque conſervatione in genere, in *ſecundo* de rebus non naturalibus & in *tertio* denique de *diaeta* breviter quidem, adcurate tamen ac nervoſe agitur.

§. CCCXL.

Atque hic pedem figo, officio meo ſatisfeciſſe ratus, quod *pleroſque*, qui ad notitiam meam pervenerunt, *inſtitutionum* ſcriptores recenſuerim. Quod ſi pollicitus eſſem *omnes*, promiſſum caderet in debitum. At vero promiſi *pleroſque* tantum: Et hanc me fidem plene liberaſſe, fatebuntur ingenui omnes *introductionis* hujus judices; Reliquos, qui theonino tantum dente aliorum labores rodere conſuevêrunt, non curo, paucis, ſed ingenuis placuiſſe contentus.

 (O)